

Ortaöğretim

FELSEFE

10

Ders Kitabı

Yazar

Uğur EKE

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **18 Nisan 2019** tarih ve **8** sayılı kararıyla (listenin 35. sırasında) **2019-2020** öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle **ders kitabı** olarak kabul edilmiştir.

TUNA
MATBAACILIK SAN. VE TİC. A.Ş.

Bahçekapı Mah. 2460. Sok. No.: 7 06370 Şaşmaz/ANKARA

tel.: (0 312) 278 34 84

belgeç: (0 312) 278 30 46

Haberleşme Adresi

TUNA MATBAACILIK AŞ

Bahçekapı Mah. 2460. Sok. No.: 7 06370 Şaşmaz/ANKARA

tel.: (0 312) 278 34 84 (pbx) belgeç: (0 312) 278 30 46

www.tunamatbaacilik.com.tr

e-posta: tuna@tunamatbaacilik.com.tr

Sertifika No.: 49461

ISBN: 978-975-8198-89-4

Dil Uzmanı

Pelin ÖZÜPEK

Görsel Tasarımcı

Serkan AVCI

Bu kitabın tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayınlayan şirketin izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır. Bu kitabın tüm hakları, TUNA MATBAACILIK AŞ'ye aittir.

Baskı ve Cilt

TUNA
MATBAACILIK SAN. VE TİC. A.Ş.

tel.: (0 312) 278 34 84 (pbx) belgeç: (0 312) 278 30 46

www.tunamatbaacilik.com.tr

e-posta: tuna@tunamatbaacilik.com.tr

Baskı Yeri ve Yılı

Ankara, 2021

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

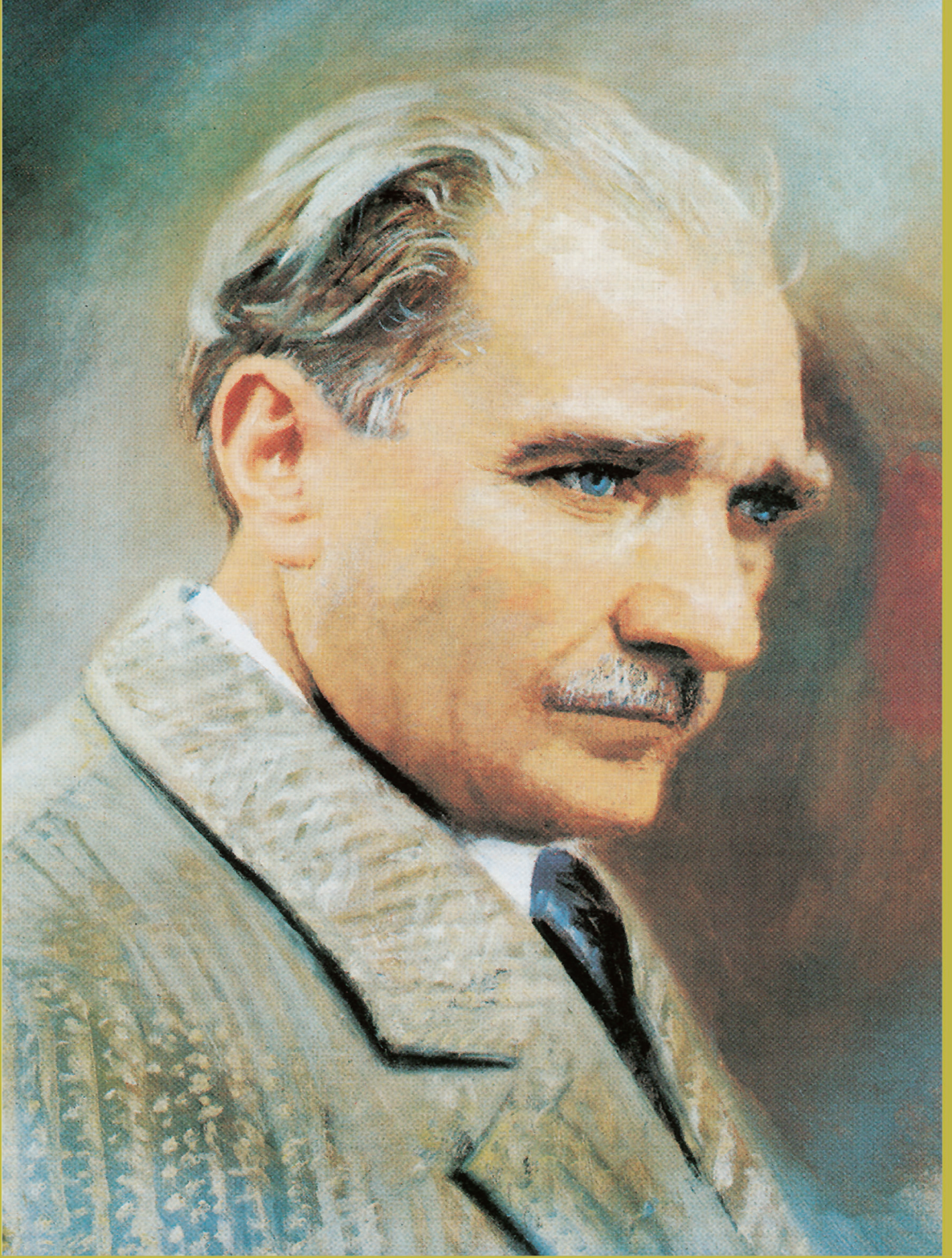
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

TANITIM ŞEMASI 9

1. ÜNİTE: FELSEFİYİ TANIMA 10

1.1. FELSEFENİN ANLAMI 11

1.1.1. DÜŞÜNMENİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ 11

1.1.2. FELSEFE TERİMİ 12

1.1.3. FELSEFE TANIMLARI 15

1.2. FELSEFİ DÜŞÜNCE 17

1.2.1. FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI 18

1.2.2. FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ÖZELLİKLERİ 20

1.2.3. BİR FELSEFE SORUSU NEDİR? 23

1.3. FELSEFENİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ ROLÜ 25

1.3.1. FELSEFENİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ 25

1.3.2. FELSEFE VE HAYAT İLİŞKİSİ 27

1. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI 30

2. ÜNİTE: FELSEFE İLE DÜŞÜNME 32

2.1. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMENİN TEMEL KAVRAMLARI 33

2.1.1. AKIL YÜRÜTME VE ARGÜMANTASYON 33

2.1.1.1. Görüş 33

2.1.1.2. Önerme 34

2.1.1.3. Argüman 36

2.1.1.4. Tümdengelim, Tümevarım ve Analoji 38

2.1.1.5. Tutarlılık ve Çelişiklik 44

2.1.1.6. Gerçeklik ve Doğruluk 44

2.1.1.7. Temellendirme 45

2.1.2. AKIL YÜRÜTME BİÇİMLERİNİN, TUTARLI VE ÇELİŞİK İFADELERİN BELİRLENMESİ 46

2.2. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMEDE DİLİN ÖNEMİ 47

2.2.1. DİL VE DÜŞÜNCE 48

2.2.2. DİLİN YANLIŞ KULLANIMI 49

2.3. FELSEFİ SORU OLUŞTURMA 50

2.4. FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA 51

2. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI 55

3. ÜNİTE: FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ 57

3.1. VARLIK FELSEFESİ 58

3.1.1. VARLIK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ 59

3.1.1.1. Varlık Felsefesinin Soruları 61

3.1.1.2. Varlığın Mahiyeti 62

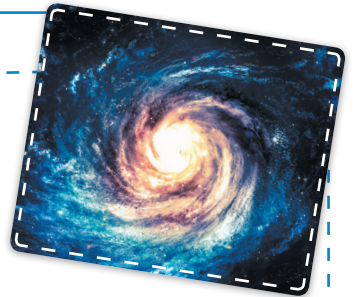
3.1.1.3. Evrende Amaçlılık Var mıdır? 63

3.2. BİLGİ FELSEFESİ 68

3.2.1. BİLGİ FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ 68

3.2.1.1. Doğru Bilginin İmkânı Problemi 71

3.2.1.2. Bilgilerimizin Kaynağı Nedir? 74

3.2.1.3. Bilginin Sınırları ve Doğru Bilginin Ölçütü	77
3.2.1.4. Bilginin Güvenilirliği ve Değeri	79
3.3. BİLİM FELSEFESİ	81
3.3.1. BİLİM FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	81
3.3.1.1. Bilim	81
3.3.1.2. Bilimsel Yöntem	84
3.3.1.3. Bilimin Değeri	86
3.3.1.4. Bilim ve Felsefe İlişkisi	86
3.4. AHLAK FELSEFESİ	88
3.4.1. AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	88
3.4.1.1. İyi ve Kötü	89
3.4.1.2. Özgürlük ve Sorumluluk	91
3.4.1.3. Evrensel Ahlak Yasası	93
3.5. DİN FELSEFESİ	99
3.5.1. DİN FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	100
3.5.1.1. Tanrının Varlığı ile İlgili Görüşler	101
3.5.1.2. Evrenin Sonlu Olup Olmadığına Yönelik Görüşler	102
3.5.1.3. Ölümünden Sonra Yaşamın Olup Olmadığına Yönelik Görüşler	103
3.5.1.4. Teoloji ve Din Felsefesi	103
3.6. SİYASET FELSEFESİ	106
3.6.1. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	106
3.6.1.1. Hak, Adalet, Özgürlük	107
3.6.1.2. İktidarın Kaynağı	107
3.6.1.3. İdeal Devlet Düzeni	109
3.6.1.4. Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Egemenlik	112
3.7. SANAT FELSEFESİ	115
3.7.1. SANAT FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	116
3.7.1.1. Güzellik	117
3.7.1.2. Sanat	118
3.7.1.3. Sanat Eserlerinin Özellikleri	120
3. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI	123

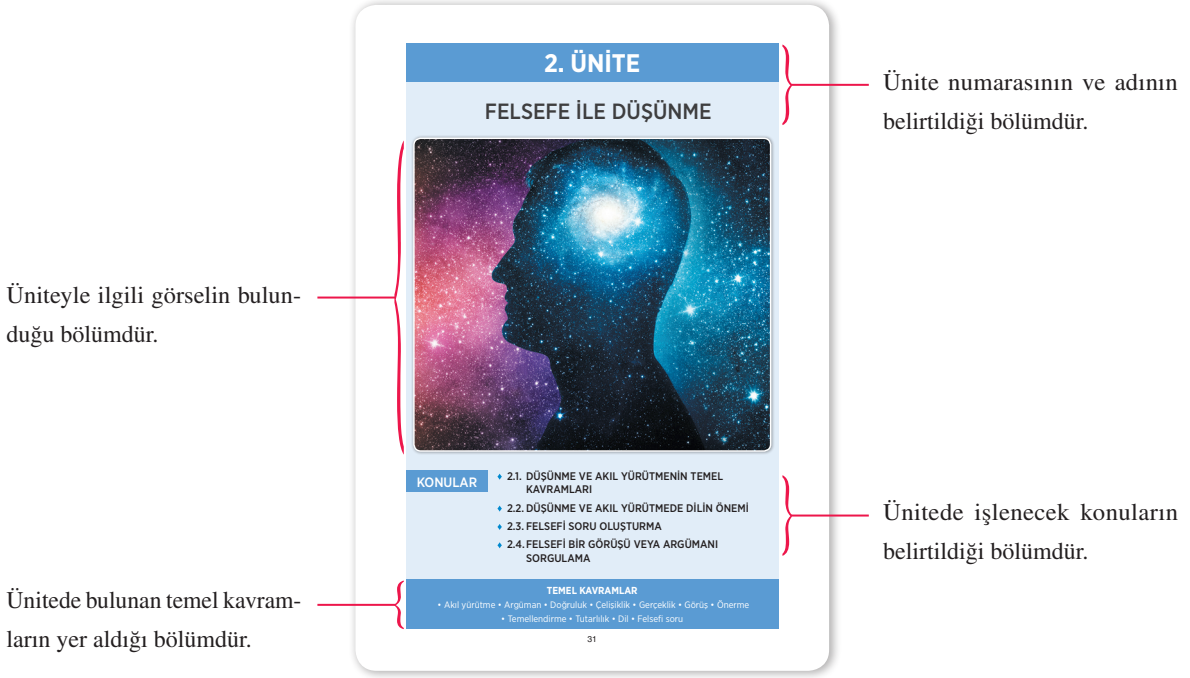
4. ÜNİTE: FELSEFİ OKUMA VE YAZMA **129**

4.1. FELSEFİ METİN ANALİZİ	130
4.1.1. FELSEFİ METİN	130
4.2. ALTERNATİF GÖRÜŞ GELİŞTİRME	132
4.2.1. GÖRÜŞLER	132
4.3. FELSEFİ DENEME YAZMA	134
4.3.1. FELSEFİ DENEME	134
4.4. FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ DİĞER ALANLARDA KULLANMA	138
4. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI	141

ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI	143
SÖZLÜK	144
KAYNAKÇA	150
GÖRSEL KAYNAKÇA	152

TANITIM ŞEMASI

Düşünelim

Konuyla ilgili örnek metinlerden hareketle düşünmeye yönelik soruların yer aldığı bölümdür.

Uygulayalım

Öğrenilenlerin örnek metin üzerinden pekiştirilmesine yönelik soruların ve etkinliklerin yer aldığı bölümdür.

Filozofumuz Diyor ki

Çeşitli filozofların konuyla ilgili sözlerinin, düşüncelerinin yer aldığı bölümdür.

Aklınızda Bulunsun

Konuyla ilgili önemli, dikkat çekici bilgilerin yer aldığı bölümdür.

Okuma Parçası

Çeşitli yazarların konuyla ilgili metinlerinin yer aldığı bölümdür.

Tartışalım

Öğrenilenlerin pekiştirilmesi amacıyla çeşitli metinlerin ve bunlarla ilgili tartışma sorularının yer aldığı bölümdür.

1. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI

Ünitede öğrenilenlerin değerlendirilmesine yönelik farklı yöntem ve tekniklerle hazırlanmış soruların yer aldığı bölümdür.

1. ÜNİTE

FELSEFEYİ TANIMA

KONULAR

- ◆ 1.1. FELSEFENİN ANLAMI
- ◆ 1.2. FELSEFİ DÜŞÜNCE
- ◆ 1.3. FELSEFENİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ ROLÜ

TEMEL KAVRAMLAR

• Felsefe • Filozof • Bilgi • Bilinç • Düşünme • Temellendirme

1.1. FELSEFENİN ANLAMI

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyarak verilen soruları cevaplayınız.

Çocuk : Baba bu yıldızlar orada nasıl duruyor?

Baba : Tam bilmiyorum, istersen ansiklopedi ya da Genel Ağ'da bu bilgiyi birlikte arayalım.

Sorular

1. İnsanlar neden merak ederler?
2. Bilgi, zaten var olan mı yoksa aranılan bir şey midir?
3. Her sorunun bir cevabı var mıdır?
4. Yaşama dair sorulara cevap arayan alanlardan biri felsefe olabilir mi?
5. İnsanların merak etme ve sorgulama özellikleri olmasaydı hayatları nasıl olurdu?

1.1.1. DÜŞÜNMENİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ

Düşünce, insanı diğer canlılardan ayıran aklın bir fonksiyonudur. Bu fonksiyonun çevreden gelen uyarımlarla bilgiye dönüşmesi son derece karmaşık bir zihinsel işlemidir.

Düşünmenin ürünlerinden olan bilginin ortaya çıkabilmesi için bir süje (özne, zihin) ve süjenin yöneldiği bir ya da birden çok obje (nesne) olması gerekir. Bilgi süjenin yöneldiği obje ile ilgili bir üründür, açıklamadır. Bu açıklama doğru olduğu gibi yanlış da olabilir. Bilginin doğruluğu ya da yanlışlığı bilince başvurulmadan ortaya konamayacağı için bilgi ve bilinç (süje bilinci) birbirini gerektiren unsurlardır.

İnsanın kendisi ve çevresi hakkında bilgi sahibi olması, iç ve dış uyarımların farkına varması bilinci oluşturur. Başka bir anlatımla bilinç, insanın kendisinde ve çevresinde meydana gelen olayları algılama, tanıma ve fark etme yetisidir. Bu yeti, içinde bulunulan koşullara göre farklılık gösterir. Örneğin uyanıkken veya uykudayken, hastalıkta veya sağlıkta, dikkatliken veya hayal kurarken farklı bilinç durumları söz konusudur. Öz bilinç ise kişinin başkalarından ayrı bir insan olarak kendi kimliğinin farkında olmasıdır. Öz bilinçli olmanın getirdiği farkındalık ile bilinçli olma, insanın doğru düşünmesini sağlayan önemli etkenlerdir.

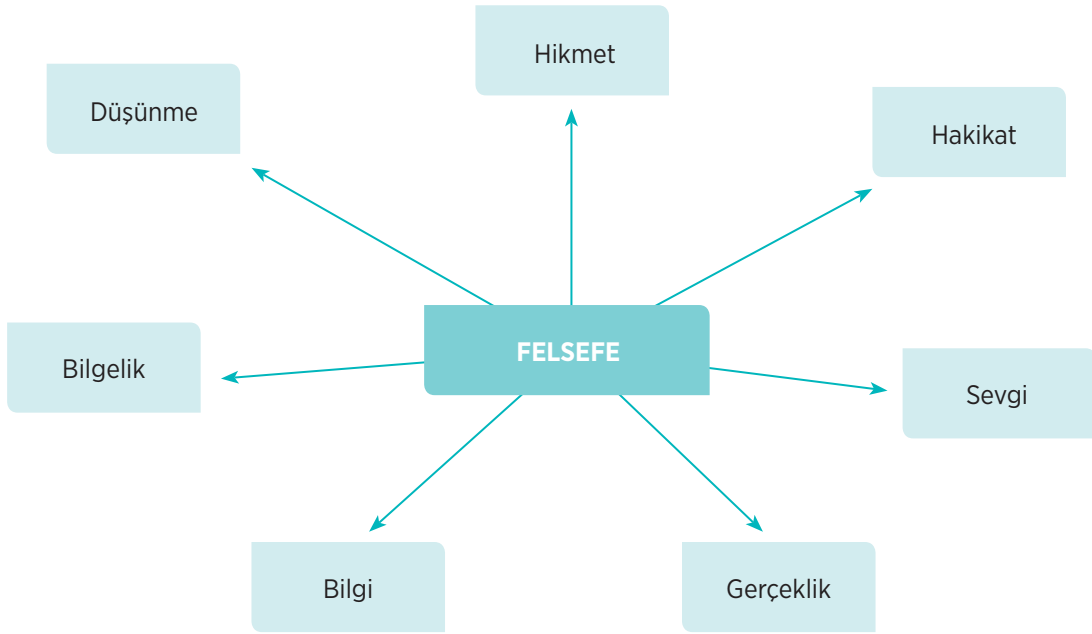
İnsanın düşünmeyle ürettiği bilgiler sonucunda felsefe, bilim, teknik, sanat gibi insan yaşamını doğrudan etkileyen çeşitli disiplinler ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu disiplinler içinde felsefe en kapsayıcı düşünme biçimine sahiptir.

1.1.2. FELSEFE TERİMİ

Felsefe teriminin kökeni Yunanca Philosophia'dan gelmektedir. Bu terim sevgi anlamına gelen "philia" ve bilgeliğe anlamına gelen "sophia" sözcüklerinden oluşmuştur. Anlamı bilgeliği sevmek, bilgeliği aramaktır. Filozof (Philosophos) ise bilgeliği seven, bilgeliği arayan demektir.

İlk Çağ Antik Yunan toplumunda yaşayan bazı düşünürler kendilerini "sofist" yani "bilge" olarak adlandırmışlardır. Aynı dönemde, insanın "bilge" olamayacağı, her konuda her şeyi bilemeyeceği düşüncesinden hareketle düşünürler için sofist yerine filozof sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır.

Felsefe yalnızca bilgiye ulaşma arayışında değildir. Aynı zamanda doğru davranışın yollarını da aramaktadır. Felsefe bu arayışta varlık, insan ve hayat hakkında çeşitli sorular sormaktadır. Bu nedenle felsefenin çeşitli konulardaki kavramlarla ilişkisi bulunmaktadır.

Felsefe teriminin ilişkili olduğu kavramlar

Felsefe teriminin ilgili bulunduğu kavramlardan biri hikmettir. Türkçe karşılığı bilgeliğe olan hikmet, insan yaşamının anlamı ve değeri ile ilgili derin bir bilgi olarak tanımlanabilir. Bu bilgiye ulaşan kişinin hem hayatını anlamlı ve değerli yapacağı hem de mutlu olacağı düşünülür. Felsefe ise bilgeliği seven, arayan bir bilgidir. Arama etkinliği sorgulamayı da beraberinde getirecektir. Yani bir sorgulama etkinliği olan felsefe, hikmetin kendisi değil; ona ulaşma isteğidir.

Hikmet, İslam felsefesinde zaman zaman felsefenin eş anlamlısı olarak da kullanılmasına rağmen farklı bir kavramdır. Hikmet (bilgelik) her türlü bilgiye sahip olacak ölçüde olgunluğa ulaşma hâlidir. Felsefenin ise böyle bir iddiası yoktur. Felsefe hikmete ulaşma değil, ona yönelme, sevmek ve arama çabalarıdır.

Yunan mitolojisinde bilgeliği temsil eden Athena'nın sembollerinden biri baykuştur.

Felsefenin ilgili olduğu kavramlardan bir başkası hakikat kavramıdır. Hakikat kavramının tam bir tanımını yapmak zordur. Çünkü bu kullanıldığı durum ve yere göre farklı anlamlar taşıyabilir. Bazen gerçeklik, bazen doğruluk anlamında kullanılabilir. Eğer gerçeklik anlamında kullanılırsa varlık alanı ile ilgilidir. Bu anlamda gerçeklik gerek zihne bağlı gerekse zihinden bağımsız varlıkları işaret eder. Doğruluk anlamında kullanılırsa bilgi alanı ile ilgilidir. Yargıların gerçeğe uygun oluşuna işaret eder.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

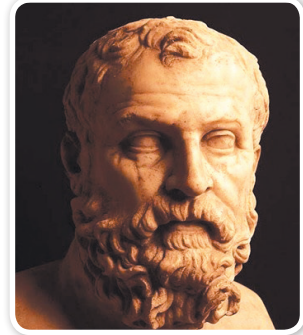
Başkenti bugünkü Salihli yakınındaki Sardes olan Lidya Krallığı, Paktalos (Sart) Çayı'ndan elde ettikleri altınlar sayesinde çok varlıklı olmuştur. Kralları Kroisos tarihe "Karun kadar zengin olmak" deyişiyle geçmiştir.

Karun, Atina'dan gelen bir bilge olan Solon'a hazinesini gösterdikten sonra dünyanın en mutlu ve bilge kişinin kim olduğunu sorar. Solon "Atinalı Tellus!" yanıtını verir. Oysa Kroisos, Solon'un "Sensin kralım!" demesini beklemektedir. Kroisos sorusunu "Başka?" diye yeniler. Solon bu kez "Argoslu Kleobis ve Bito." der. Karun bozulur. "Sen benim zenginliğimi görmüyor musun? Benden daha mutlu ve bilge bir insan olabilir mi?" diye sinirlenir. Solon şöyle der: "Sen, dünyanın en zengin insanısın. Büyük servet sahibi olan kişi, yalnız günlük ihtiyacına yetecek geliri olandan daha çok mutluluğa yakın değildir. Bu zenginlik yetmez, en mutlu ve bilge insan olup olmadığını ancak senin sonunu gördükten sonra söyleyebilirim!"

Bir zaman sonra Pers Kralı Kirus, Kroisos'u yenip tutsak aldı (MÖ 546). Odunları yığdırdı. Dünyanın en zengin adamını odunların üzerine oturttu. Odunları ateşletmek üzereyken Kroisos "Solooooon! Ah Solon!" diye haykırınca Kirus bu sözlerin anlamını sordu. Karun da Solon ile arasındaki konuşmayı aktardı. Kirus odunları yaktırmadı. Kroisos'u tutsak olarak Persepolis'e götürdü.

Kroisos

Solon

Özgen ACAR

Sorular

1. Metne göre bilgelik (hikmet) nedir?
2. Bilge ile bilge olmayan kişi arasındaki fark nedir?
3. "Mutluluk zenginlikte değil, bilgeliktedir." sözü ne anlama gelmektedir?

Aşağıda verilen metni okuyarak soruları cevaplayınız.

FELSEFE SÖZCÜĞÜNÜN KAYNAĞI VE ANLAMI NEDİR?

Felsefe sözcüğü, eski Yunancadan Arapçaya ve bu dilden Türkçeye geçmiştir. Sözcüğün Yunanca aslı “philosophia”dır ve iki ayrı sözcükten oluşur: “Philia” “sevgi” anlamına gelir; “sophia” ise “bilgelik” ya da genel olarak “bilgi” demektir. Öyleyse “philosophia”, “bilgi ve bilgelik sevgisi, aşkı” anlamına geliyor. “Philosophos” (filozof) da bilgeliği seven, bilgiyi arayan ve ona ulaşmak isteyen kişidir.

Eski Yunancada “sophia” sözcüğünün yalnızca kuru ve soyut bilgi anlamına değil; akıllıca davranmak, aşırılıklardan kaçınmak, kendine egemen olmak ve kötü durumlara göğüs germeyi bilmek anlamına geldiğini de özellikle belirtmeliyiz. Demek ki filozof, yaşamın anlamını bulmaya ve bu anlama uygun biçimde yaşamaya çalışan kimsedir. Felsefenin amacı da yalnızca kuramsal (teorik) bilgi elde etmek ve vermek değil, aynı zamanda felsefe ile doğru davranışlarda bulunmamızı sağlamak, bize ahlaklı yaşamının yollarını öğretmektir.

Eski Yunan düşüncesi, bilgi ve bilgelik; bilmek ile işlemek (ahlak) arasında sıkı bir ilinti görüyordu. Sokrates, bundan ötürü “Kimse, bilerek kötülük işlemez.” diyordu. Demek ki felsefe sözcüğünü, başlangıçta taşıdığı anlam içinde ele alırsak felsefe ile yalnızca bilmenin değil; ahlaka uygun ve mutlu bir yaşam sürmenin de söz konusu olduğunu, felsefe denince sağlam bilgiler edinme çabası kadar doğru, ahlaklı ve mutlu yaşama çabasının da göz önünde tutulduğunu kavrarız.

Yukarıda belirttiğimiz gibi sözcükteki temel anlam “philosophia”nın bilgi ve bilgelige duyulan “sevgi” ya da “dostluk” olmasıdır. “Philosophos” yani filozof; şu ya da bu koşula, duruma ya da kişiye bağlı olarak değişiklik göstermeyen yani şuna ya da buna göre olmayan, mutlak doğruları ve kesin bilgileri bildiğini ileri süren bir kimse değildir. Bunun tam tersine bilgiyi ve bilgeliği arayan, seven, ele geçirmek isteyen kimsedir.

Selahattin HİLAV

100 Soruda Felsefe El Kitabı

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Felsefe bilgelik midir yoksa bilgeliği arama etkinliği midir?

.....

2. “Anamlı yaşam”ı sadece filozoflar mı arar?

.....

3. Yaşamı sorgulamak insanı mutlu eder mi?

.....

1.1.3. FELSEFE TANIMLARI

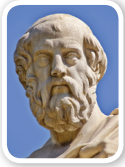
"Philosophos" sözcüğünü ilk olarak İsa'dan önce altıncı yüzyılda yaşayan Yunan düşünürü Pythagoras'ın (Pisagor) (M.Ö. 570-495) kendisi için kullandığı söylenir. Pythagoras, "philosophos"un her bilgiye ulaşan değil bilgiyi arayan, bilgelik âşığı olduğunu belirtmek istemiştir (Bu sözcüğü, ilk olarak Herakleitos'un kullandığı da söylenir.).

Felsefenin doğruyu ve gerçeği arayışı filozoflar tarafından çeşitli biçimlerde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle filozoflara bağlı olarak farklı felsefe tanımları vardır. Bu tanımlardan bazıları uygulamada verilmiştir.

Uygulayalım

Aşağıdaki metinde geçen felsefe tanımlarını okuyup tanımların ortak ve farklı yönlerini ilgili kutucuklara yazınız.

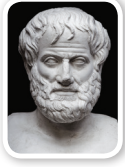
Temsili

Platon'a (MÖ 427-347) göre felsefe, düşünme yoluyla ideaların (formların) bilgisini kavramadır.

Temsili

Immanuel Kant'a (İmanuel Kant, 1724-1804) göre felsefenin görevi yanlış anlamadan doğan aldanmaları ortadan kaldırmaktır.

Temsili

Aristoteles'e (MÖ 384-322) göre felsefe, var olanın ilk temellerini ve ilkelerini araştırma bilimidir.

Temsili

Karl Jaspers'a (Karl Yespırs, 1883-1969) göre felsefe, yolda olmak demektir.

Temsili

el-kindî'ye (801-873) göre insan sanatlarının değer ve mertebeye açısından en üstünü olan felsefe, insanın gücü ölçüsünde varlığın hakikatini bilmesidir.

Temsili

Hilmi Ziya Ülken'e (1901-1974) göre felsefe, bir eleştirme ve tespit etme faaliyetidir.

Temsili

Fârâbî'ye (870-950) göre felsefe, var olmaları bakımından varlıkların bilinmesidir.

Temsili

Takiyettin Mengüşoğlu'na (1905-1984) göre felsefe, insanın kendisinin ne olduğunu, onun varlık alanlarıyla olan bağlarını, insanın kozmostaki problemini incelemeye, anlamaya çalışır.

Temsili

İbn Sînâ'ya (980-1037) göre felsefe, insanın, eşyanın ve bütün var olanların hakikatına vakıf olmak suretiyle yetkinleşmesidir.

TANIMLARIN ORTAK YÖNLERİ

.....

.....

.....

.....

TANIMLARIN FARKLI YÖNLERİ

.....

.....

.....

.....

Uygulayalım

İzleyenlerin "Filozof Kimdir?" sorusuna cevap bulabilecekleri bir video ya da kısa film çekimi yapınız. Bunun için teknik bilgisi yeterli düzeyde olan, bilişim teknolojilerini kullanan arkadaşlarınızla bir ekip oluşturabilirsiniz. Aşağıda verilen önerileri dikkate alarak hazırlayacağınız görseli sınıfta paylaşınız.

Video ve Kısa Film Çekimi İçin Öneriler

A. Hazırlık

Ekibinizin oluşturunuz.

Görev dağılımını yapınız.

Ekibin "Filozof Kimdir?" sorusuna cevabı tartışınız.

Senaryoyu, senaryo yazma tekniğine uygun olarak yazınız.

Video veya kısa filmin süresini belirleyiniz.

Senaryoda kullanılan dilin Türkçe'ye uygunluğunu denetleyiniz.

Senaryoda kullanılan felsefe kavramlarının anlaşılır olmasına dikkat ediniz.

Eğer yararlanılacaksa oyuncularını, çekim mekânını, kostümleri belirleyiniz.

Teknik gereksinimleri ve yeterlilikleri belirleyiniz.

B. Çekim

Çekimin mümkün olduğu kadar net olmasına dikkat ediniz.

Çekime estetik boyut katabilmek için neler yapabileceğinizi tartışınız.

Konuya uygun olan müzikleri belirleyiniz.

Süreye uyunuz.

C. İçerik Belirleme

Hazırladığınız video veya kısa film "Filozof Kimdir?" sorusunu cevaplayınız.

İlk filozofun kim olduğu sorusunu cevaplayınız.

Farklı filozof tanımlarına yer veriniz.

Varsa, oyuncuların sunumlarının senaryoya uygun olmasını sağlayınız.

Ç. Sınıfla Paylaşım ve İzleme

D. Eleştirileri Değerlendirme

Eleştirileri ve değerlendirmeleri aşağıdaki bölüme yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

1.2. FELSEFİ DÜŞÜNCE

Düşünelim

René Descartes'ın (Röne Dekart, 1595-1650) aşağıda verilen sözüne göre soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

Düşünüyorum, o hâlde varım.

R. Descartes

Sorular

1. Felsefe yalnızca düşünmek midir?
2. Felsefenin bir yaşama biçimi olduğu söylenebilir mi?
3. Felsefe ile ilgilenenler hep aynı şeyi mi düşünür?

Felsefe yalnızca düşünsel alanda değil, hayatın diğer alanlarında da belirli bir yere sahiptir. Felsefi bakış açısını çocuklarda gözlemleyebiliriz. Çünkü çocuklar sürekli sorular sorarak felsefeyi günlük hayatlarının içinde yaşarlar. Merak duygusu ve “Neden, nasıl, nedir, niçin?” soruları ile gördüklerini, yaşadıklarını sorgulayarak aslında felsefe yaparlar.

İnsanın felsefi düşünceyle ilgili olması için bütün filozofları ve onların kuramlarını bilip bu kuramlar çerçevesinde dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası içinde bulunması gerekmez. Merak eden, sorgulayan, eleştiren her insanın felsefi düşünce içinde olduğu söylenebilir.

Filozoflar; dünyaya, olaylara farklı açılardan bakmakta ve farklı sonuçlara ulaşmaktadır. Bu nedenle filozofların düşüncelerine bağlı olarak farklı felsefe sistemleri ortaya çıkmıştır.

Uygulayalım

Aşağıda verilen tanımlarla kavramları eşleştiriniz.

1 Bilgeliği sevme, bilgeliği arama.

2 İnsan yaşamının anlamı ve değeri ile ilgili derin bilgi, bilgelik.

3 Zihin ve zihin dışı nesnelerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan ürün.

4 İnsanın kendisi ve çevresinin farkında olmasıdır.

5 İnsanın bilinci üzerinde düşünmesi ve düşüncelerinde nelerin etkili olduğunu sorgulaması.

Bilinç

Philosophia

Öz bilinç

Bilgi

Hikmet

Merak

1.2.1. FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI

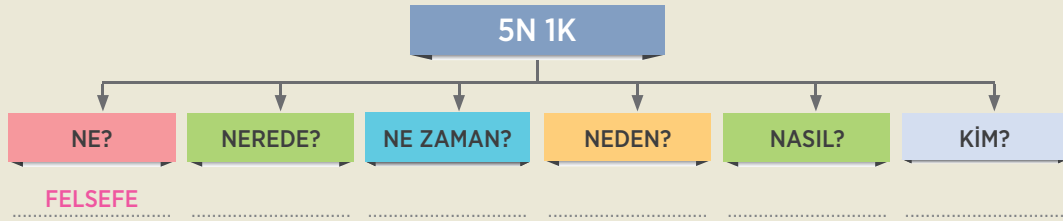

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyup şemada belirtilen soruların cevaplarını yazınız.

Antik Yunan Uygarlığı'ndan önce Mısır, Mezopotamya, İran, Hint ve Çin Uygarlıklarında felsefenin de konuları olan varlık, bilgi, ahlak konusunda düşüncelere rastlanmaktadır. Yalnız bu toplumlar olayları çoğu kez mitolojik ve dinsel nedenlerle açıklamışlardır. Antik Yunan felsefesinde ise olaylar akılla ve gözlemlerle açıklanmaya başlamıştır. Örneğin Thales'in (MÖ 624-546) Mısır'a gerçekleştirdiği geziler sonucunda Mısır matematiği ve astronomisinden etkilendiği anlaşılmaktadır. O, bu bilgilerin üzerine kendi bilgi ve yorumlarını da ekleyerek MÖ 585 yılında Güneş tutulmasının zamanını hesaplamıştır. Böylece Güneş tutulmasının mitolojik değil bir doğa olayı olduğunu göstermiştir.

Thales'in yaşadığı coğrafyada Batı Anadolu'nun zengin liman kentleri bulunmaktadır. Doğudan gelen kervan yollarının sonunda bulunan bu kentler, deniz ticaretinin de merkezini oluşturmaktadır. Ticari ilişkilerde sadece mallar değil, bu malların üretiminde kullanılan bilgi ve teknikler de karşılıklı olarak değiştirilmiştir. İşte bu alışveriş, Batı Anadolu'nun liman kentlerinde yaşayanların dünyayı tanıma dolayısıyla eski düşüncelerinden kuşku duyma ve bunların yerine yeni bilgiye ve birikimlerine uygun bir düşünce sistemi oluşturma yönünde büyük atılım yapmasını sağlamıştır. Bu kentlerden Miletos'ta (Milet'te) yaşayan Thales, çevrede gerçekleşen olayları mitoloji ve masallarla değil; akıl ve gözlemlerle açıklamaya çalışmıştır. Bu nedenle felsefenin başlangıcı Thales'in yaşadığı dönem (MÖ VI. yy.) kabul edilir.

Milet şehri Mısır ve Mezopotamya uygarlıkları ile ticaretin yanı sıra kültürel alışverişin de gerçekleştiği bir konumdur.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyarak verilen soruları cevaplayınız.

YUNAN FELSEFESİNİN KÜLTÜREL AÇIDAN ÖNE ÇIKMA NEDENLERİ

(...) Bir zamanlar dünyanın hemen her yanına yayılmış zengin felsefe okulları ve karmaşık argümantasyon tekniklerinin varlığından söz etmekten bizi alıkoyan yegâne şey, ön yargılarımız ve bilgisizliğimizdir. Gerçekten de eski zamanlarda pek çok toplumun bilgiyi bir kuşaktan diğerine aktarmada yazı dışında başkaca etkin teknikleri kullanan sözlü kültürleri vardı. (...) Sözlü kültürde toplumların yaşlı kuşakları bilgeliklerini genç kuşaklara şiir ve şarkılarla aktarıyorlardı. Fakat bu kültürler yok olup gittiği zaman onların düşünceleri de aynen uygarlıkları gibi bizim için erişilir olmaktan çıktı. Kültürün yazılı olmadığı bu dönemde, Antik Yunan bile felsefi bir düzeye yükselmekten yani filozoflar düşüncelerini kâğıda dökmeden önce bütünüyle sözlü bir kültürdü. (...) Yunan felsefesinin öne çıkması, Atina'nın en nihayetinde dünyanın felsefe merkezi hâline gelmesinin en önemli nedeni, bu felsefenin teknik anlamda sergilemiş olduğu üstünlükten, diğer kültürlerden hiçbir şey almadan kendi başına yaratmış olduğu farklılık ve gelişmişlikten ziyade Atinalıların özellikle de Platon'un felsefi düşünceleri yazıya dökme kararlılığı olmuştur.

Ahmet CEVİZCI

Felsefe Tarihi

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Felsefi düşüncenin yaygınlaşmasında sözlü anlatım mı yoksa yazılı anlatım mı daha etkilidir? Kısaca açıklayınız.
2. Antik Yunan'da Atina'nın felsefe merkezi olmasının sebeplerini açıklayınız.

Tartışalım

Aşağıda verilen şiiri dikkatlice okuyunuz. Felsefenin doğuşunda etkili olan toplumsal ve ekonomik sebepleri tartışınız.

DEFNE ORMANI

Köle sahipleri ekmek kaygusu çekmedikleri
İçin felsefe yapıyorlardı, çünkü
Ekmeklerini köleler veriyordu onlara;
Köleler ekmek kaygusu çekmedikleri için
Felsefe yapmıyorlardı, çünkü ekmeklerini
Köle sahipleri veriyordu onlara.
Ve yıkıldı gitti Likya.
Köleler felsefe kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapıyorlardı, çünkü
Felsefelerini köle sahipleri veriyordu onlara;
Felsefe sahipleri köle kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapmıyorlardı, çünkü kölelerini

Felsefe veriyordu onlara.
Ve yıkıldı gitti Likya.
Felsefenin ekmeği yoktu, ekmeğin
Felsefesi. Ve sahipsiz felsefenin
Ekmeğini, sahipsiz ekmeğin felsefesi yedi.
Ekmeğin sahipsiz felsefesi
Felsefenin sahipsiz ekmeği.
Ve yıkıldı gitti Likya.
Hâlâ yeşil bir defne ormanı altında.

Melih Cevdet ANDAY
Göçebe Denizin Üstünde

1.2.2. FELSEFİ DÜŞÜNENİN ÖZELLİKLERİ

Meraka, hayrete ve şüpheyeye dayalıdır.

Felsefi düşünce dünyayı, insanın kendisini, toplumu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan etkinliktir. Evreni, kendini ve toplumu tanımak, anlamak isteyen insanda merak, hayret ve şüphe duyguları ön plana çıkar. İnsanın bir konuyu anlama ya da öğrenme isteği meraktır. Bu istek insanda yeni bir isteğe yol açar, bu soru sorma isteğidir. Beklenmedik bir durum ya da olayın neden olduğu şaşkınlık ise hayrettir. Şüphe, bir olguyla ilgili gerçeğin ne olduğunu kestirememekten doğan kararsızlık olarak tanımlanabilir.

Özetle felsefi düşünce, insanın merak ve hayretine bağlı olarak şüphe etmenin ve soru sormanın sonucu olan eleştirel, sorgulayıcı bir düşüncedir.

Eleştirel ve sorgulayıcıdır.

Felsefi düşünce, her şeyi sorgulamayı, eleştirmeyi, görünenler arkasındaki gerçeği aramayı gerektirir.

Felsefi düşünceyi başlatan sorulardır. "Varlık nedir? Mutluluk nedir? Bilgi nedir?" gibi sorular felsefi düşüncenin cevap aradığı sorulardır. Her soru belirli bir konuyu açıklamaya yöneliktir.

Felsefi düşüncede ortaya konan her yaklaşım var olduğu biçimde tartışmasız olarak kabul edilmez. Ele alınan her konu mutlaka aklın süzgecinden geçirilir. Bu nedenle felsefe aynı zamanda eleştirel özelliğindedir.

Refleksiftir.

Zihnin kendi üzerine dönerek içerdiği bilgiler üzerine düşünmesi refleksif değildir. Felsefi düşüncenin de kendi üzerine tekrar yönelmesi refleksif bir özelliği olduğunu gösterir.

I. Kant'ın düşünceyi ortaya koyan aklı mahkemeye çıkararak onun neyi, ne kadar bilebileceğini sorgulaması felsefi düşüncenin refleksif olma özelliği ile ilgilidir.

Sistemli, tutarlı ve rasyoneldir.

Felsefi düşünce yalnızca soruların bulunduğu bir etkinlik değildir. Bu sorulara akıl ve mantık ilkelerine dayanarak sistemli ve tutarlı cevaplar aranır. Felsefi düşünceye dayalı sistemler birbirinden farklı bakış açılarına sahip olabilir. Bu, felsefi düşünce için kabul edilebilir bir durumdur. Ancak her düşünce sistemi kendi içinde tutarlı olmalıdır. Tutarlılık, bir düşünce sistemini meydana getiren önermelerin kendi içinde uyumlu olması ve çelişki barındırmamasıdır. Felsefi düşünce, önermelerinin kendi içinde ve konuyla ilgili diğer önermelerle uyumlu olması durumunda tutarlıdır. Felsefi düşünce akıl ilkelerine dayanıp mantığı kullandığı için aynı zamanda rasyonel bir etkinliktir.

Evrenseldir.

Felsefenin konusuna giren varlık, bilgi ve değer problemleri evrensel problemlerdir. Çünkü bu problemler tek bir insanı değil bütün insanlığı ilgilendirir. Ayrıca içeriğindeki bilgiler, her toplumda anlaşılabilir niteliktedir. Bu durum felsefi düşüncenin evrensel bir özellikte olduğunu gösterir. Felsefenin evrensel özelliği, aynı zamanda insanlığın ortak miras olduğunu gösterir.

Yığılımlı ilerler.

Felsefi düşüncede yeni konuların yanı sıra daha önce ele alınan konuların da üzerinde durulur ve yeni sonuçlara ulaşmaya çalışılır. Önceki düşünceler eleştirilir, bu düşüncelere yeni bilgiler katılır. Böylece sürekli birikir, artar ve ilerler. Bilimsel düşünceden farklı olarak felsefi düşüncede niceliksel ilerleme özelliği yoktur. Her yeni açıklama ele alınan konuda bir derinleşme ve gelişmeyi beraberinde getirir.

Felsefi düşüncenin özellikleri

Uygulayalım

Aşağıda verilen tanımlarla kavramları eşleştiriniz.

1	Bir düşünce ya da açıklamanın inanmaya değer olup olmadığının araştırılmasıdır.	☐ Evrensellik
2	İnsanın bir konuyu anlama ya da öğrenme isteğidir.	☐ Sorgulayıcı
3	Beklenmedik bir durum ya da olayın neden olduğu şaşkınlık durumudur.	☐ Tutarlılık
4	Ele alınan bir konunun aklın süzgecinden geçirilmesi etkinliğidir.	☐ Refleksif olma
5	Zihnin kendi üzerine dönmesi sonucu elde edilen bilgiler üzerine yeniden düşünmesidir.	☐ Şüphe
6	Felsefi düşüncenin kendi içinde çelişki bulundurmamasıdır.	☐ Hayret
7	Felsefi düşüncenin insanlığın ortak mirası olma özelliğidir.	☐ Merak
		☐ Akılcılık

Uygulayalım

Aşağıdaki metinde felsefi düşüncenin özelliklerine örnek olabilecek cümleleri bulunuz. Bulduğunuz cümleleri aşağıdaki noktalı yerlere yazıp cümlelerin felsefenin hangi özelliği ile ilgili olduğunu belirtiniz.

FELSEFEYİ TANIMLAMAMANIN DOĞRU OLMAYABİLMESİ

Felsefeyi belli bir tanım üzerinden anlamaya çalışmanın doğru olmamasının nedeni elbette böyle bir çabanın onun ruhuna aykırı düşmesidir. Başka bir deyişle onu belli bir tanımla karakterize etmek felsefenin imkânlarını sınırlar, felsefeyi belli bir faaliyet olmaktan çıkarıp kemikleşmiş bir disipline indirgeyerek insanları yanlış yönlendirebilir. Hem kabul etmek gerekir ki felsefenin özünü ortaya koyacak sınırlayıcı tanımlardan, mutlak ve kesin açıklamalardan kaçınmak; felsefenin ruhuna çok daha uygun düşer. Zira felsefe olmuş bitmiş düşüncelerin, nihayete erdirilmiş fikirlerin toplamından ibaret bir şey değildir. Bunu en iyi Antik Yunan'da Sokrates'le başlayan ve sonradan Platon üzerinden Stoacılar ve Epikürosçulara kadar uzanan felsefe geleneğinde görebiliriz. Nitekim felsefeyi esas itibarıyla bir eleştiri ve sorgulama, karşılıklı bir tartışma faaliyeti olarak anlayan Sokrates; sokakta, dost meclislerinde, akşamları başlayıp sabahlara kadar devam eden şölenlerde felsefe yapmış, bir diyalog formu içinde başkalarıyla birlikte hakikati aramıştır. Onun düşüncelerini ortaya koyan yazılı hiçbir şey bırakmamış olmasının nedeni yazılı sözün insan zihnini tembelleştirmesi nedeniyle değersiz olduğuna inanması ve felsefenin fiilen birlikte karşılıklı tartışma yoluyla hayata geçirilen bir şey olduğuna inanmasıydı.

Nitekim söz konusu icra edilen bir düşünsel faaliyet, başkalarıyla birlikte gerçekleştirilen tartışmaya dayalı bir hakikat arayışı olarak felsefe anlayışı Sokrates'in öğrencisi Platon tarafından da devam ettirilmiştir. (...)

Felsefe, Sokrates ve öğrencilerinin yaptığına benzer bir biçimde, düşünmeye ve sorgulamaya meraklı insanların hayata geçirdikleri ve entelektüel bir alışveriş süreci içinde karşılıklı muhabbet ya da tartışmalarla ortaya çıkabilen bir şey olmak durumundadır. Gerçekten de felsefeyi felsefe yapan şey, felsefi problemlere filozoflar tarafından getirilmiş olan çözümleri okumaktan veya felsefe bilmekten ziyade tefekkür, sorgulama ve tartışmadır. O, özünde düşünen, sorgulayan, araştıran, felsefi soru ve problemlere kendi yanıtlarını vermeye çalışan insanların düşünce alışverişiyle yaşayan bir araştırma türüdür.

Ahmet CEVİZCİ
Felsefeye Giriş
(Düzenlenmiştir.)

Felsefi Düşüncenin Özellikleri ile İlgili Cümleler

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2.3. BİR FELSEFE SORUSU NEDİR?

Genel bir yaklaşımla felsefe; “varlık”, “bilgi”, “değer” konularını ele alan ve bu alanlarla ilgili sorulara cevap arayan bilgi dalı olarak tanımlanır. Bu tanım içinde geçen konular aynı zamanda felsefenin temel disiplinleridir. Bu disiplinlerden varlığı ele alan ontoloji, bilgiyi ele alan epistemoloji, değerleri ele alan ise aksiyolojidir. Aksiyoloji, ahlaki ele alan etik ve sanatı ele alan estetik alanlarını da kapsar. Ayrıca dil, din, bilim ve siyaset gibi farklı alanlar da felsefenin konuları içindedir.

Varlık felsefesi ya da ontoloji, filozofların ele aldığı ilk disiplinlerden biridir. Bu alan genel olarak varlığın ne olduğunu araştırır ve ilgili sorulara cevap arar. Varlıkla ilgili başlıca sorular şunlardır:

- Varlık var mıdır?
- Varlık nedir?
- Varlığın ana maddesi “arkhe” nedir?
- Varlık hangi cinstendir?
- Varlığın ilkeleri nelerdir?

Bilgi felsefesi ya da epistemoloji; bilginin değeri, imkânı ve kaynağı ile ilgili sorulara cevap arayan bir disiplindir. Bir başka anlamı da Bilgi Kuramıdır. Epistemolojinin başlıca soruları şunlardır:

- Bilgi nedir?
- Doğru bilgiye ulaşılabilir mi?
- Bilginin kaynağı nedir?
- Bilginin sınırı nedir?

Değerler felsefesinin bir dalı olan etiğin yani ahlak felsefesinin konusu, insanın iyi ve kötü eylemleridir. Başlıca soruları şunlardır:

- İyi nedir?
- Erdem nedir?
- Özgürlük nedir?
- Evrensel ahlak kuralları var mıdır?
- Ahlakî yargılarının niteliği nedir?

Değerler felsefesinin bir başka dalı olan sanat felsefesinin cevap aradığı başlıca sorular şunlardır:

- Sanat nedir?
- Güzel nedir?
- Sanatın kaynağı nedir?
- Sanat eserleri nasıl oluşur?
- Ortak estetik yargılar var mıdır?

Aklınızda Bulunsun

Felsefe soru sorma dinamizmine bağlı bir etkinlik olduğundan felsefede cevaplardan çok sorular önem taşımaktadır. Karl Jaspers'ın konuyla ilgili sözü bu tezi güçlendirici niteliktedir: “Felsefe, yolda olmak demektir. Sorular cevaplarından daha önemlidir ve her cevap yeni bir soruya çevrilir.”

Uygulayalım

Aşağıdaki sorular ile felsefe alanlarını eşleştiriniz.

1 Evrenin ana maddesi nedir?

2 Doğru bilgi var mıdır?

3 Özgürlük nedir?

4 Güzel nedir?

Ahlak Felsefesi

Sanat Felsefesi

Varlık Felsefesi

Bilgi Felsefesi

Bilim Felsefesi

Uygulayalım

Nermi Uygur'un "Bir Felsefe Sorusu Nedir?" adlı makalesinden düzenlenen metni okuyunuz ve metinden hareketle soruları cevaplayınız.

"Bir felsefe sorusu nedir?" (Bir felsefe sorusunun anlamı nedir?) katkısız bir felsefe sorusudur. Çünkü bu soru, ilkin: "... anlamı nedir?" soru tipine göre sorulmuştur. Ayrıca felsefenin üzerindeki bilinç, bu sorunun sorulmasıyla küçümsenmeyecek bir boyut kazanır. Felsefenin ne olduğunu gün ışığına koymada sorulması gereken soru, belki de baş soru budur. Böylece "Bir felsefe sorusu nedir?" felsefede zorunsuz bir araştırma alanı ya da rastgele bir felsefe sorusu değildir, felsefe için son derece önemli bir sorudur. Felsefede birçok güçlük hatta çıkmaz, dönüp dolaşıp bu sorunun ya hiç sorulmamış olmasına ya üstün körü sorulmuş ya da gizli bile olsa ön yargılarla geçirilmiş olmasına geri götürülebilir. Hem filozofun hem de felsefe meraklısının felsefe çalışmalarından ne beklenebileceğini öğrenmek, dolayısıyla felsefenin işleme bölgesini tümüyle tehlikeye sokan sürçmeleri ve pek sarsıcı hayal kırıklıklarını önlemek istiyorsa her şeyden önce "Bir felsefe sorusu nedir?" sorusuyla hesaplaşması yerinde olacaktır. (...)

Oysa bir felsefe sorusunda, daha bir soru olarak, olmuş bitmiş bir hâl vardır. Cevapsız bile kalsa – belki de tam bir cevabı gerektirmediğinden daha soru olarak yeterince bir başarı ortaya koyar: belli bir boyutu açar. Bu soru ile birlikte insan yeni bir yöne bakmaya başlamıştır. 'Bilgi nedir?' 'Kaç çeşit bilgi edinme yolu vardır?', 'Çeşitli bilme yolları arasındaki bağ nasıl bir bağdır?', 'Her doğruluğuna inandığımız sanı bir bilgi midir?'... – Bu soru dizisi bakışımıza bir yenilik getirir; benzerlerini, yani başka soruları çekip çıkaracağımız bir kaynağa döndürür bizi. Günlük sorular ('Sofra hazır mı?', 'Kaç kuruşun var?') ne denli kısa bir durma yeri ise, felsefe soruları da – yalnız açıklıkla sorulmayanlar değil – o denli oyalayıcı, alıkoyucu bir konaktır. Karanlık diye adlandırılan cevaplardan sorumlu da tutulsa, bir felsefe sorusunda, daha bir soru olarak, günlük soruların tersine, bir doyuruculuk sezmemek elde değildir. 'Bilgi nedir?', – bu soru, günlük yaşamlara benzemeyen, hatta onlara yabancı kalan bir boyutu açar.

Nermi UYGUR

Felsefenin Çağrısı
(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Felsefe sorularının temel özelliği nedir?
2. Felsefe sorularının günlük sorulardan farkı nedir?

1.3. FELSEFENİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ ROLÜ

Felsefe, evreni, insanı ve değerleri anlamak amacıyla gerçekleştirilen bir araştırma, açıklama çabasıdır. Bu özelliği ile felsefe merak içinde olan ve yaşamı anlamaya çalışan insana yol gösterici işlevini yerine getirmektedir.

İlk çağlarda ilk kez Thales felsefe yoluyla varlıkla ilgili sorulara cevap aramıştır. Daha sonra Sokrates ve Sofistler görüşleriyle bilgi ve ahlak konuları ele alınmaya başlanmıştır. Orta Çağ'da felsefeye Hristiyan inancını akla uygun duruma getirme işlevi yüklenmiştir. Yeni Çağ'da Descartes skolastik düşüncenin egemenliğine karşı çıkmıştır. Ona göre doğru bilgiye ulaşmada akla başvurmak gerekir. 18. yüzyıl "aydınlanma düşüncesi"yle birlikte aklın yanı sıra deneye ve gözleme de önem verilmiş dolayısıyla felsefe, bilime bir anlamda yol gösterici olma işlevini üstlenmiştir. Ayrıca Fransız Devrimi'ni hazırlayan düşünsel iklimde ve devrim sonrası oluşan siyasal yapıda felsefenin etkili olduğu görülmektedir.

Günümüzde felsefe yalnızca evreni, doğayı ve insanı tanımaya çalışmanın dışında bilime, ahlaka, sanata, dine, siyasete yani insana ilişkin tüm konulara yönelmekte, bir sistem kurmak yerine soruları kendi alanı içinde çözmeye çalışmaktadır. Kısaca günümüzde felsefe, insan düşüncesi ile ilgili tüm etkinliklerde görülmekte ve alanını giderek genişletmektedir.

Toplumların gelişim süreci içinde sanayileşmeyi izleyen dönemde temel üretim ve güç kaynağı, bilgi olmuştur. Felsefe, yapmış olduğu sorgulamalarla bilgiye ulaşmada yol göstericidir. Bilginin yaygın olarak bulunduğu toplumlar "Bilgi Toplumu" olarak adlandırılmaktadır. Bilgi toplumu; günümüzde temel üretim etkeninin bilgi olduğu, bilginin elde edilmesinde ve saklanmasında bilgisayar ve iletişim teknolojilerinden yararlandığı bir toplumdur. Dünyada üretilen bilgiye hızlı ulaşmada da yararlanan bilgisayar teknolojilerinin köklerinde, felsefenin etkili olduğu alanlardan biri olan sembolik mantık bulunmaktadır.

Aklınızda Bulunsun

Bilgi toplumunun temel özelliği bilginin zaman ve mekân boyutlarından sıyrılarak toplumdaki tüm aktörler tarafından ulaşılabilir ve paylaşılabilir olmasıdır. Yeni nesil İnternet teknolojileri, nesnelerin İnterneti, büyük veri, bulut bilişim, birbirleri ile iletişim kurabilen üretim cihazları ve robotlar, yapay zekâlar, akıllı üretim fabrikaları gibi bir çok yeni teknolojik gelişmeyi içine alan bilgi toplumunda bireylerin daha fazla sorgulayıcı, mantıklı ve analitik düşünmeleri beklenmektedir. Bunun yolu da eleştirel düşünme becerisinin kazanılmasından dolayısıyla felsefeden geçmektedir. Aktarılanı koşulsuz kabul eden, sorgulamayan, değişme ve gelişmelere ayak uyduramayan, problemlere çözüm üretemeyen, yanlışları çözemeyen ve geleceğe dair projeksiyonu olmayan, özet olarak bilgi üretmeyen ve onu kullanamayan geleneksel yapıdaki bireylerin günümüz ve gelecek dünyasında yeri bulunmamaktadır.

www.researchgate.net

1.3.1. FELSEFENİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

İnsanın sadece fizyolojik, maddi ihtiyaçları yoktur; maddi olmayan ihtiyaçları da vardır. Bunların başında meraklarını giderme, öğrenme, evreni ve kendisini anlama ve anlamlandırma istekleri gelir. Bu isteklerin karşılanmasında felsefe önemli bir işleve sahiptir.

Felsefenin başlıca bireysel işlevleri şunlardır:

İnsanın kendisini tanımada etkilidir.

Düşünmeyi, tartışmayı ve düşünceyi ifade etmeyi sağlar.

Karşılaşılan sorunları çözümede bireye yardımcı olur.

Felsefi düşüncenin yöntemleri bireyin hemen her konuda akıl yürütebilmesi için gerekli temelleri hazırlar.

Bireyin olaylara farklı açılardan bakmasına yardımcı olur.

Kişi, kurum ya da nesnelere karşı ön yargının oluşmasını önler.

Bireyi alışkanlıklardan kurtararak özgürleştirir.

Doğruyu, gerçeği, iyiyi ve güzeli anlamada bireye yol gösterici olur.

Tartışmasız doğru kabul edilen düşünceleri eleştirerek özgür düşüncenin yolunu açar.

Felsefenin bireysel olduğu kadar toplumsal işlevleri de bulunmaktadır.

Felsefenin başlıca toplumsal işlevleri şunlardır:

Toplumun sürekliliğini sağlayan ortak değerlerin oluşmasına katkı sağlar.

Ön yargısız olmanın yolunu gösterdiğinden demokrasinin yaygınlaşmasında, insan haklarına saygının yerleşmesinde önemli katkılarda bulunur.

Farklılıklara anlayış gösterilmesini sağlayarak toplumsal dayanışmayı sağlar.

Bilgi toplumlarının gelişmesinde etkili olur.

1.3.2. FELSEFE VE HAYAT İLİŞKİSİ

Uygulayalım

Filozofların ve felsefenin hayata olan etkisiyle ilgili örnekleri inceleyin. Farklı örnekleri araştırıp sınıf ortamında sunum yapınız. Sunum hazırlarken “Filozof kimdir?” uygulamasındaki örnek sunum ölçeğinden yararlanınız.

Platon (MÖ 427 – 347)

Platon, öğretmeni olan Sokrates’in Atinalı yöneticiler tarafından ölüme mahkûm edilmesi karşısında, yeni bir devlet örgütlenmesi önermiştir. Ona göre “İdeal devlette ya yöneticiler filozof ya da filozoflar yönetici olmalıdır.” Platon Devlet adlı eserinde adalet, demokrasi, tiranlık gibi kavramları ele almıştır. Ayrıca bilginin siyasal yönetimde önemine dikkat çekerek siyasete katkıda bulunmuştur.

İbn Sînâ (980 – 1037)

Fıkıh, kelim gibi İslam felsefesi çalışmalarının yanı sıra başta tıp olmak üzere fizik, geometri ve mantık gibi bilimlerle ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Tıp bilimi ile ilgili olarak yazmış olduğu “Kanun” adlı eseri uzun süre gerek İslam dünyasında gerekse Batı dünyasında etkili olmuştur.

Roger Bacon (1212-1292)

Bacon, astronomi, fizik ve optik gibi disiplinlerin yanı sıra bilimde yöntem konusunda da çalışmaları olan İngiliz düşünürüdür. Bilgi birikimine yaptığı katkılardan çok, araştırma ve deneysel inceleme yöntemleri üzerinde durması önemlidir.

Desiderius Erasmus (1466-1536)

Yeni Çağ’da ortaya çıkan ve insanı merkeze alan Hürmanizm akımının temsilcisidir. Avrupa ülkelerinin ortak sanat ve bilim anlayışının çatısı altında birleşme düşüncesinden hareketle, eğitime büyük önem vermiştir. Günümüzde Avrupa Birliği öğrenci ve öğretmen eğitim ve değişim programlarının “Erasmus” olarak adlandırılması, onun eğitimle ilgili düşüncelerine dayanmaktadır.

Isaac Newton (1642-1727)

Newton evreni büyük bir makine olarak düşünmüştür. Ona göre “Evren tanımlı ve güvenilir güçlerin etkisiyle zamanda ve uzayda matematik kanunlara göre hareket eden kütleler evrenidir.” Newton’un geliştirdiği “Newton Mekaniği Düşüncesi” günümüz mühendislik bilimlerindeki “Mekanik” ilkelerinin temelini oluşturmaktadır.

Bertrand Russell (Börtrint Rasil, 1872-1970)

Russell, Whitehead ile birlikte yazdığı “Matematiğin İlkeleri” adlı eseri ile modern, sembolik mantığa önemli katkılarda bulunmuştur. Sembolik mantık bugün gelişmekte olan bilgisayar teknolojisinin temelinde bulunmaktadır.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyarak verilen soruları cevaplayınız.

Nicolas-André Monsiau, "Alexander ve Diogenes", Musée des Beaux-Arts, Rouen, Fransa, 1818.

İlk Çağ'da yaşamış olan ve büyük lakabı ile tanınan Makedonya Kralı İskender felsefeye ilgi duyan bir hükümdardır. Aristoteles'den ders aldığı bilinmektedir. Toprakları içine aldığı bir şehirde yaşayan filozof Sinoplu Diogenes'in (Diyojen, MÖ 412-323) ününü duymuştur. Diogenes, dünya nimetlerine değer vermeyen ve büyük bir fıçı içinde yaşayan bir düşünürdür. İskender adamlarıyla birlikte düşünürün yanına gelir ve durumuna bakarak kendisini sarayına davet etmenin yanısıra başka bir isteği olup olmadığını sorar. Fıçının önünde güneşten yararlanmakta olan Diogenes'in cevabı felsefesine uygundur. "Gölge etme, başka ihsan istemem."

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Diogenes'e göre yaşamı anlamlı kılan nedir?

.....
.....

2. Felsefe yaşamın anlamlandırılmasında etkili midir?

.....
.....

3. Diogenes'in cevabı size göre erdemli bir davranış mıdır?

.....
.....

BİLGELİK SEVGİSİ OLARAK FELSEFE

Bütün zorluğuna ve hatalı olabilme riskine rağmen felsefe, Antik Yunan'dan hareketle söz konusu araştırma türünün ifadesi olarak belli bir biçimde tanımlanabilir. Antik Yunan'daki doğuşunda, merak ve şüphenin önemli bir rol oynadığı söylenen felsefe, bileşik bir sözcük olarak Grekçe "philosophia" sözcüğüyle karşılanmıştır. "Philosophia" sözcüğü, sevmek anlamına gelen "phileo" fiiliyle bilgelik anlamına gelen "sophia" sözcüklerinden türetilmiş olup "bilgelik sevgisi veya hikmet arayışı" anlamını taşır.

Felsefede gündeme gelen, felsefenin aradığı bilgelik de aslında kolay tanımlanabilir bir kavram değildir. Bununla birlikte daha ilk baştan onun kesinlikle çok fazla şey bilme, çeşitli kaynaklardan ansiklopedik bilgiler veya gözlem yoluyla çok sayıda deneyim biriktirme anlamına gelmediğinin kabul edilmesi gerekir. Bilgelik, her şeyden önce belli bir duruşu, belli özellikleri olan entelektüel bir tutumu ifade ettiği için onun pratik olduğu kadar teorik bir yönü de vardır. Buna göre bilgelik, belli bir zihinsel olgunluğa sahip olma anlamına gelir. Sorgulayıcı bir tutumla sahip olunan bilgileri anlamlı ve ilkeli bir hayat doğrultusunda sağlıklı kullanmayı ifade eder ama esas olarak hayatı iyi okuyup doğru ve anlamlı bir şekilde yorumlama anlamı taşır. Demek ki bilgelik sadece bir yaşama sanatı, uygun ya da doğru eylemde bulunmak, aşırıktan ya da ölçsüzlükten sakınmak, felaketleri metanetle karşılamaktan ibaret olan bir ahlak kavrayışı ya da moral duruş değildir. Söz konusu pratik tutum olsa olsa bilgeliğin bir sonucu, gerçek anlamıyla hikmete sahip olmanın bir sonucu olmak durumundadır. Bu yüzden bilgelik, aynı zamanda ve çok daha önemlisi, belli bir entelektüel tutumu, olup bitenlerin nedenlerine dair sağlam bir kavrayışı tanımlar; varlığın yapısına ve hayatın anlamına dair derinlikli bir vizyon, eylemlerin ilkeleri ve nihai amaçlarla ilgili kuşatıcı bir düşünüm anlamına gelir. Kısacası veya esas itibarıyla bilgelik, kişinin nereden gelip nereye gittiğini bilebilmesi, kendisine sağlam ve doğru amaçlar koyabilmesi ve hayatıyla eylemlerinin hesabını verebilmesi durumunu ifade eder.

(...)

Söz konusu bilgeliği, Antik Yunan'da olabilecek en iyi şekilde ifade edip açıklayan düşünürlerin Sokrates ile Platon olduğu söylenebilir. Gerçekten de Sokrates, "gençleri baştan çıkarma ve dinsizlik" suçuyla yargılandığı mahkemede yaptığı savunmada, bilgeliğe sahip olan veya onu arayan kişiye filozof derken söz konusu bilgeliği eleştirel tartışma ya da sorgulamadan geçebilen, sorgulayıcı bir sınamayı başarıyla aşabilen bir hikmet olarak ifade eder. Sokrates'in anlatımına göre onun dostlarından biri Delphoi'deki tapınağa gidip kâhine insanların en bilgesinin kim olduğunu sormuş. Kâhinin verdiği "Sokrates" yanıtı kendisine iletildiği zaman Sokrates "bilgeliği bilmediğini bilmekten ibaret olan" biri olarak derin bir şaşkınlık içine düşmüş. İlahi mesajdaki hikmete nüfuz etmek amacıyla da devlet adamları, ozanlar ve zanaatkârlara gitmiş, onların bilgeliklerinin mahiyetini ölçmüş.

Sokrates'in ve ondan çokça ilham almış öğrencisi Platon'un felsefe telakkilerinin bakış açısından bir kimsenin zaman zaman bilgece veya adil ya da güzel bir şey yapmış olması, onun gerçek bilgeliğe sahip olduğu anlamına gelmez. Kişinin her yönü ve bütün dayanaklarıyla temellendirilmiş bir hayata erişebilmesi için onun eylemlerinin, yapıp etmelerinin ve bir bütün olarak da hayatının hesabını, her türlü eleştirel sınama veya sorgulamadan başarıyla geçecek şekilde verebilmesi gerekir.

Sokrates tarafından çizilen filozof resmi ve ifade edilen bilgelik anlayışı, Pythagorasçılar tarafından geliştirilip sonradan Platon tarafından da benimsenen felsefeci imgesiyle tamamen uyumludur. (...)

Ahmet CEVİZCİ

Felsefeye Giriş

1. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Bilgeliği arayan kişi ile bilge kişi arasındaki fark nedir? Açıklayınız.
2. Felsefenin ortaya çıkma sürecinde sorulan ilk felsefe soruları daha çok felsefenin hangi alanıyla ilgilidir? Açıklayınız.
3. Felsefi düşüncenin temel özelliklerini sıralayınız.
4. Felsefenin insan yaşamındaki etkisi nedir? Açıklayınız.
5. Felsefi düşüncenin gelişmesinde doğal ve toplumsal şartların etkisi var mıdır?

B. Aşağıdaki ifadelerde noktalı yerleri verilen kavramlardan uygun olanlarıyla tamamlayınız.

evrensel

bilgiyi arayan

düşünme

sorgulayıcı

bilgelik sevgisi

1. "Philosophia"nın sözlük anlamı
2. Filozof kişidir.
3. Ele alınan konuların aklın süzgecinden geçirilmesi felsefi düşüncenin özelliğiyle ilgilidir.
4. olaylar ve nesnelerin yerini tutan semboller arasında bağ kurmadır.
5. İnsanlığın ortak mirası olması felsefenin özelliği olduğunu gösterir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. İstanbul'da gerçekleştirilen Dünya Felsefe Kongresi'nde çeşitli toplantılar yapıldı. Çeşitli ülkelerden gelen insanların düşünceleri ortaya konuldu ve tartışıldı. Bu tartışmalarda insan hakları, terör, yoksulluk, şiddet, barış, bilimdeki gelişmeler, yaşamın her alanındaki farklı düşünce biçimlerinin gelişimi ve geleceği ele alındı.

Parçaya göre felsefenin bugünkü ve gelecekteki işlevi ne olmalıdır?

- A) Dünyayı, insanı ve toplumu ilgilendiren sorulara cevap aramak
- B) Toplumun temel sorunlarını bilimsel açıdan incelemek
- C) İnsanların nasıl davranmaları gerektiğini göstermek
- D) İnsanın geleceğinin nasıl olacağını tahmin etmek
- E) Karşılaşılan her soruna çözüm üretmek

2. Nietzsche, "Böyle Söyledi Zerdüşt" adlı kitabında şöyle der: "Kimdir bu bilgelik denen? Bilgelik, insanın susuzluğunu çeker ve ona doyamaz, perdelerin ardında olanı görmeye çalışır."

Buna göre bilgeliğin temel özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her türlü bilgiye sahip olan
- B) Bildiğini bilmeyen
- C) Bilgiyi arayan
- D) Bilgiye ulaşan
- E) Bilmediğini bilmeyen

3. Önermelerin kendi içinde uyumlu olması ve çelişki barındırmaması felsefenin hangi özelliğiyle ilgilidir?

- A) Tutarlı olması
- B) Eleştirel tavrı bulunması
- C) Meraka ve hayrete dayanması
- D) Sorgulayıcı olması
- E) İnsanlığın ortak mirası olması

4. Sokrates'in düşüncelerini izleyen Kyniklere göre "Bilge, dünyaya yüz çevirmiş kişidir." Yine Sokrates'in düşüncelerinden etkilenen Hedonistlere göre "Bilge, dünyadan tat almasını bilen kişidir."

Parçada vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Filozofların içinde buldukları koşullar felsefeyi etkiler.
- B) Aynı düşünceden etkilenen filozoflar farklı sonuçlara ulaşabilirler.
- C) Toplumsal etkenler felsefeyi etkiler.
- D) Her felsefe sistemi kendinden önceki düşüncelerden etkilenmeyebilir.
- E) Felsefenin toplumsal yaşamı etkilemesi kaçınılmazdır.

5. Felsefenin konusu, İlk Çağ'da doğa olaylarının gözlenmesine bağlı olarak "varlık"tır. Orta Çağ'da kaynağını kutsal kitaplardan alan "din" felsefenin konusu olmuştur. Yeni Çağ'da ise doğa bilimlerindeki gelişmeye bağlı olarak "pozitif bilgi" felsefeye konu olmuştur.

Parçaya göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefe bütün bilgi dallarının kaynağıdır.
- B) Felsefe her türlü bilgiyi konu edinebilir.
- C) Felsefenin konusu dönemlere göre değişebilir.
- D) Felsefe bilimlerdeki gelişmeden etkilenebilir.
- E) Felsefe insanlığın ortak mirasıdır.

6. "Tractatus Logico-Philosophicus" adlı eserini yazdıktan sonra "Artık felsefede yeni bir düşünceye ulaşamaz." diyen Ludwig Wittgenstein (Ludvig Vitgenşitayn, 1951-1989) daha sonra bu sözünün tam tersini savunmaya başlamıştır.

Bu durum felsefenin hangi özelliğine örnektir?

- A) Sistemli ve kendi içinde tutarlı oluşuna
- B) Birikme ve yığılma özelliği taşımasına
- C) Zamanla değişebilir oluşuna
- D) Akıl ilkelerine dayanmasına
- E) İnsanlığın ortak mirası oluşuna

2. ÜNİTE

FELSEFE İLE DÜŞÜNME

KONULAR

- ◆ 2.1. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMENİN TEMEL KAVRAMLARI
- ◆ 2.2. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMEDE DİLİN ÖNEMİ
- ◆ 2.3. FELSEFİ SORU OLUŞTURMA
- ◆ 2.4. FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA

TEMEL KAVRAMLAR

- Akıl yürütme • Argüman • Doğruluk • Çelişiklik • Gerçeklik • Görüş • Önerme
- Temellendirme • Tutarlılık • Dil • Felsefi soru

2.1. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMENİN TEMEL KAVRAMLARI

2.1.1. AKIL YÜRÜTME VE ARGÜMANTASYON

Akil yürütme, en az iki düşünce arasında bu düşüncelerden birini öbürünün kanıtlayıcı olarak ele alıp buradan bir sonuç çıkarma işlemidir. Bir akıl yürütmede gerekçe ya da kanıt durumundaki önermelere öncül (öncül önerme), gerekçelendirilmiş kanıtlanan önermeye ise sonuç (sonuç önermesi) denir. Buradan tek başına hiçbir önermenin akıl yürütme için yeterli olmadığı, en az bir öncül ve sonuç önermesinin olması gerektiği kolayca anlaşılabilir. Önermeler doğru ya da yanlış diye ifade edebileceğimiz bir doğruluk değeri taşıyan, yargı cümleleridir. Akıl yürütme, akıl yürütmede yer alan önermelerin içeriğinden ve bilgisel değerinden bağımsız olarak formel yönden de birtakım kurallara bağlı kalınarak yapılan bir düşünsel etkinliktir. Başka bir ifadeyle akıl yürütmede öncüller (kanıtlayan), sonuçtan (kanıtlanan) önce ifade edilmelidir.

Örnek

1. Öncül Bütün insanlar ölümlüdür.

2. Öncül Sokrates bir insandır.

Sonuç O hâlde Sokrates ölümlüdür.

Akil yürütme her şeyden önce kendi düşüncelerimizi doğru bir şekilde ifade edebilmemizi ve başkalarının düşüncelerini doğru anlamamızı sağlayan mantığa dayalı bir zihin faaliyetidir.

2.1.1.1. Görüş

İnsanların yaşamdaki temel amacı var olmaktır. Biyolojik var olma, insan olma sürecinde gerekli ama yeterli olmadığı bilinen bir gerçekliktir. İnsan; zekâ, bakış açısı, düşünme gibi zihinsel süreçlerde de var olmak ister. İnsan öteki insanlardan fiziksel olarak farklı oluşla yetinmez; düşünce olarak da farklılaşmayı; kendine ait yargılar, ilkeler, bakış açıları oluşturmayı arzular. Aynı coğrafyada yaşayan, aynı kültür ikliminde yetişmiş, aynı eğitimi almış insanların birbirinden farklı felsefi dinî inanç ve politik görüşlere sahip olabildikleri bilinmektedir. Bu farklılık insanın bir ayırt edici özelliğidir ve insanı apayrı yapar, özel kılar. Kısaca **görüş**, insanın herhangi bir konu üzerinde inancı, anlayışı ve kavrayışıdır.

Görüşlerimizin oluşmasında alınan eğitimin ve içinde bulunulan kültürün, sosyal çevrenin etkisi bulunmaktadır. Bu etkiler insanda varlığa, evrene, insana ve hayata ilişkin bakış açılarının oluşmasına, yeni anlayış geliştirmesine katkı sağlar.

Uygulayalım

Aşağıda verilen kavramlar hakkındaki görüşlerinizi boş bırakılan yerlere yazıp arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kavramlar	Görüşünüz
İnsan ve özgürlük	
Güzellik ölçütü	
Yalnızlık	
Yaşamın anlamı	
Dostluk	
Vatandaşlık	
İyilik-kötülük	
Mutluluk	
Demokrasi	

Görüşlerinizi oluşturma, yazma ve paylaşma sürecinde yaşadıklarınızdan hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Sorular

1. Yukarıda verilen konular hakkında daha önce üzerinde düşünmediğiniz konular var mı?
2. Görüşünüzü, karşılaştığınız farklı bir görüş değiştirebilir mi?
3. Görüşlerinizi ortaya koyarken tutarlı olmasına dikkat eder misiniz?

2.1.1.2. Önerme

Algılanmış ya da düşünülmüş herhangi bir şeyin zihnimizdeki tasarımına **kavram** denir. Kavramlar düşüncemizin en basit birimini oluştururlar. Kavramlara karşılık gelen sözcüklere **terim** denir. Bir iddia taşıyan, doğru ya da yanlış değeri alabilen cümlelerin dille ifade edilmesine **önerme** denir. Bir cümlenin önerme olabilmesi için özne (kavramın kendisi), yüklem (kavramın özelliği) ve ikisini birbiriyle ilişkilendiren, ilişkisini ortaya koyan, iki önermeyi birbirine bağlayan bir bağın olması gerekir. Örneğin “İnsan alet yapan bir canlıdır.” cümlesi bir önermedir. Bu önermede “insan” **özne**, “alet yapan canlı” **yüklem**dir (öznenin özelliği), “dır” **bağ**dır. Özneye yüklem “dır” bağıyla bağlanarak birbiriyle ilişkisi belirlenmiş ve bir yargı bildirir hâle geldiği için önermeye dönüşmüştür. Dua, dilek, rica, emir ve soru cümleleri bir yargıda bulunmadıkları için önerme değildir.

Uygulayalım

Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Önerme olup olmadıklarını nedenleriyle birlikte karşısına yazınız.

Örnek Cümleler	Neden
Thales ilk filozof kabul edilir mi?	Önerme değildir. Çünkü yargı bildirmez.
Umarım başarılı olursun.	
Park yapmak yasaktır.	
Bütün sporcular sağlıklıdır.	
Çimlere basmayınız.	
Dünya, Güneş sisteminde bir gezegendir.	
Üreticiye sorabilirsiniz.	
Bütün memeliler dört ayaklıdır.	
Bazı taşıtlar otomobildir.	

Önermeler yargının niceliği bakımından üçe ayrılır.

1. Tümel Önermeler

Tümel önermeler; bütün, hep, hepsi, hiçbir, her, herkes gibi niceleyiciler ile ifade edilir. Bir kümenin bütün öznelerini içine alan önermelere **tümel önerme** denir.

Örnek

Bütün kuşlar canlıdır.

Örnek

Hiçbir bitki insan değildir.

2. Tikel Önermeler

Bir kümede bulunan öznelerin bir kısmını kapsayan önermelerdir. Bazı, birtakım, kimi gibi niceleyiciler ile ifade edilir.

Örnek

Bazı öğrenciler sporcudur.

3. Tekil Önermeler

Bir kümenin bir tek öznesine işaret eden önermelerdir.

Örnek

Ahmet çalışkandır.

Uygulayalım

Aşağıdaki önermelerin ne tür önerme olduğunu karşlarına yazınız.

Sporcuların çoğu genç yaşta sakatlanıyor.

Kimi filozoflar matematikçidir.

Hiçbir kuş kanatsız değildir.

Her öğrenci başarılıdır.

Teknelerin bir kısmı yelkenlidir.

Aziz Sançar, Nobel Ödülü kazanmıştır.

Tire, İzmir'in bir ilçesidir.

Köylerin hepsinde tarım yapılmaktadır.

2.1.1.3. Argüman

Argüman kanıt anlamındadır. Bir anlatımın doğru ya da yanlışlığını ortaya koymada kullanılan önermedir. Başka bir anlatımla belirli kanıtlara dayanarak ulaşılan yeni bir önermedir. Sonuç önermesine veri, dayanak olan önermelere öncül adı verilir. Öncüller ile bir sonuca ulaşma işlemine argümantasyon denir.

1. Öncül Bütün insanlar akıllıdır.

2. Öncül Sokrates insandır.

Sonuç O hâlde Sokrates akıllıdır.

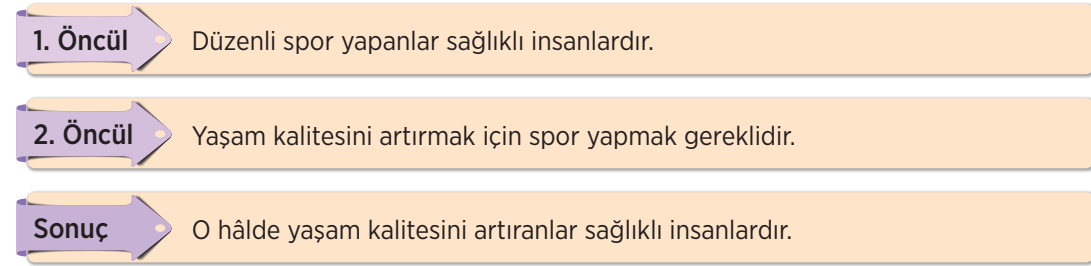
Bu akıl yürütmede "Sokrates'in akıllı olduğu" sonucuna "Sokrates'in bir insan olduğu" ve "bütün insanların akıllı olduğu" öncülerinden hareket edilerek ulaşılmıştır.

Nussbaum (Nusbam) tarafından öğrencilerin daha kaliteli argüman üretmelerini sağlamak amacı ile "Argümantasyon Vee Diyagramı" geliştirilmiştir. Bu diyagram, bireylere tartışmalı bir soru üzerine nihai bir sonuç geliştirmeden önce konu ile ilgili argüman ve karşı argümanlar oluşturmak ve bunların avantaj ve dezavantajlarını değerlendirmek konusunda yardımcı olmak amacıyla tasarlanmıştır. Nussbaum tarafından geliştirilmiş "Vee" diyagramı 37. sayfada verilmiştir. Diyagramı inceleyiniz.

Bir soruna ilişkin üretilen görüşler arasındaki benzer ve farklı yönleri belirlemek için bu diyagram kullanılabilir.

Gündelik yaşamda argümantasyonu bir örnekle açıklayalım.

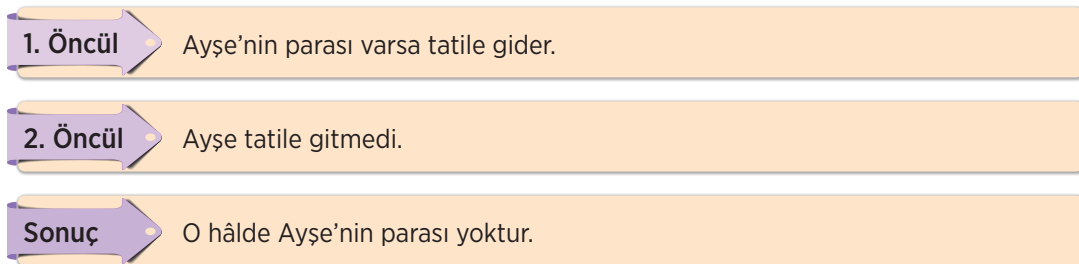
Bu argümanı incelediğimizde sonuç önermesini söyleyebilmemiz, bir yargıya ulaşabilmemiz için bir temellendirmeye, bir dayanağa, bir kanıt ihtiyacımız olması gerekir. İşte 1 ve 2. öncül önermelerin yani kullandığımız argümanların güçlü olması, elde ettiğimiz sonucun geçerli olmasını sağlar.

Bir argüman da sonuç cümlesi örneklerde görüldüğü gibi “o hâlde”, “öyleyse”, “sonuç olarak”, “bundan dolayı” gibi bağlaçlarla başlar. Okullarda öğrencilerin katıldıkları münazaralarda ya da açık oturum, tartışma ve benzeri programlarda ikna edici, sağlam argümanlar geliştirerek sonuca gitmeye çalışanların daha inandırıcı, iddialarını savunmada daha başarılı oldukları bilinmektedir.

Mantıksal olarak doğru gibi gözükse ama bir düşünceyi ortaya koyarken ya da anlamaya çalışırken yapılan hatalı akıl yürütmeler vardır. Bunlara safсата adı verilir.

Safсата Örnekleri:

Örnek

Aklınızda Bulunsun

İki tikel önermeden ya da iki olumsuz önermeden geçerli bir sonuç çıkmaz. Ancak kıyas kurallarına uymayan safсата örnekleri olabilir.

Örnek

1. Öncül Kanuna karşı gelenler cezalandırılır.

2. Öncül Cüneyt yer çekimi kanununa karşı geldi.

Sonuç O hâlde Cüneyt cezalandırılmalıdır.

Kanun kelimesi 1. öncülde hukuki norm (yasa) anlamında, 2. öncülde ise bilimsel yasa anlamında kullanılarak geçersiz bir çıkarım yapılmıştır. Öncüller tutarsız ve sonucu desteklemediği için bu örnek safsata olarak değerlendirilmelidir.

2.1.1.4. Tümdengelim, Tümevarım ve Analoji

Akıl yürütmelerin mantığın inceleme konusu olabilmesi için onları günlük dildeki ifade edilmiş biçimlerinden arındırmak gerekir. Bir akıl yürütme; kanıtlayan (öncül), kanıtlanan (sonuç) sırasını takip etmelidir. Akıl yürütmede sonucun öncül veya öncüllerden zorunlu olarak çıkmasına **geçerlilik** denir. Öncül veya öncüllerin sonucu zorunlu kılamaması durumuna ise **geçersizlik** denir. Bu sebeple bir akıl yürütmede yer alan önermelerin doğruluk değerleri ile yani doğru ya da yanlış olmalarıyla akıl yürütmenin geçerliliği arasında bir ilişki yoktur.

Akıl yürütmeler üç tür içinde ele alınır.

1. Tümdengelim (dedüksiyon, dedüktif akıl yürütme)
2. Tümevarım (endüksiyon, endüktif akıl yürütme)
3. Analoji (analojik akıl yürütme)

1. Tümdengelim (Dedüksiyon)

Tümdengelim, tümel bir önermeden tümel bir önermeyi ya da tümel bir önermeden tikel önermeyi çıkararak akıl yürütme yoludur. Bu akıl yürütmede öncüller doğru ise sonuç önermesi zorunlu olarak doğrudur. Mantığın ve matematiğin kullandığı akıl yürütme türü tümdengelimdir. Matematikte üçgenin iç açıları hesaplanırken her üçgenin iç açılarının toplamı 180 derecedir tümel yargısından hareket edilir.

Tümdengelim klasik mantıkta (Aristoteles mantığı) sözel olarak aşağıdaki örnekteki gibi ifade edilir.

Örnek

1. Öncül Bütün üçgenlerin iç açıları toplamı 180 derecedir.

2. Öncül ABC bir üçgendir.

Sonuç O hâlde ABC üçgeninin iç açıları toplamı 180 derecedir.

Tümdengelim de sonuç önermesi öncüllerin içinde örtük olarak zaten vardır. Tümdengelim modern mantıkta (sembolik mantık) sembollerle 39. sayfada gösterildiği şekilde ifade edilir.

Örnek

1. Öncül → Tüm A'lar B'dir.

2. Öncül → x bir A'dır.

Sonuç → O hâlde x bir B'dir.

Bir akıl yürütme türü olarak tümdengelim yeni bir bilgi vermediği, var olanı tekrarladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiride haklılık payı vardır ancak tümdengelim bilgimizi artırıcı bir düşünce yöntemi olarak değil; bilgimizi çözümleyen, açığa çıkaran ve denetleyen bir yöntem olarak görmek gerekir. Bilgilerimizin bir kuram, bir sistem içinde düzenlenmesi tümdengelim aracılığı ile sağlanmaktadır. Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi geçerli bir tümdengelimde serçenin kanatlı olduğu 1. öncülde örtük olarak bulunmaktadır.

Örnek

1. Öncül → Bütün kuşlar kanatlıdır.

2. Öncül → Serçe kuştur.

Sonuç → O hâlde serçe kanatlıdır.

Uygulayım

Filozofların tümdengelimle ilgili verilen düşüncelerini okuyunuz. Günlük yaşamda kullanılan tümdengelim örneklerini araştırıp kutucuklara yazınız.

Hegel

George Wilhelm Friedrich Hegel'de (Georg Vilhelm Fridrih Hegel, 1770-1831) tümdengelim, kavramsal bir zorunluluktan hareketle bir belirlenimler zinciri kuran bir zihin edimidir. Hegel'e göre Kantçı mantığın en büyük yanlışı, Kantçı düşüncede kategorilerin doğrudan doğruya yargılar çizelgesinden alınmış olmasıdır ve "Bu kategorilerin belirlenmişliklerine uygun olarak çıkarsanmamışlardır".

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

Kant

Kant iki tür tümdengelimini birbirinin karşısına koyar ve şöyle der: "Buna göre a priori kavramların nesnelere bağlantı tarzlarının açıklanışına onların transandantal tümdengelimini diyorum ve onu deneye bağlı tümdengelimden ayrı tutuyorum oysa deneye bağlı tümdengelim, bu kavramın deneye ve o deney üzerinde düşünmekle nasıl elde edildiğini gösterir ve dolayısıyla o kavramın geçerliliğiyle değil, nasıl elde edildiğiyle ilgilidir.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

Descartes

Descartes'a göre birbirini tamamlayan iki bilgi tarzı vardır: sezgi ve tümdengelim. "Kesin bilgisine sahip olduğumuz şeylerden zorunlu bir biçimde çıkarsanan her şey tümdengelim denilen işlemin sonucudur.". Bu işlem anlığın bizi bilgiye ulaştıran iki ediminden biridir. Sezgiden farkı ise tümdengelim sonuçların bilgisini, sezgininse temel ilkelerin bilgisini vermesidir.

Sezgi ve tümdengelim, her türlü bilimsel bilginin yöntembilimsel temelidir. Çünkü Descartes'a göre "İnceleyeceğimiz konuları ele alırken başkalarının düşünmüş oldukları ya da kendi sandığımız şeyleri değil, açık ve seçik sezgisine sahip olabileceğimiz ya da kesin bir biçimde ıkarsayabileceğimiz şeyleri aramalıyız çünkü bilime başka türlü ulaşılmaz.".

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

2. Tümevarım (Endüksiyon)

Bir akıl yürütme yöntemi olarak tümevarım özelden genele, parçadan bütüne, giden bir genelleme sürecidir. Francis Bacon (Firensis Beykın, 1561-1626) tümevarımı "Bilmek için sınamak, gzlelemek, olayları zlemek ve sonra ayrı olaylardan genellemeler yapmak ve sonuçlar çıkarma yöntemi." olarak tanımlamıştır. Doğa bilimlerinde elde edilen bilimsel bilgilerin çoğu tümevarım yöntemini kullanarak elde edilmişlerdir. Boşluğa bırakılan cisimlerin hep düştüğü gözlemlenmiştir. Farklı yer ve zamandaki tek tek bu düşme olaylarının gözlemlenmesi ve denenmesi "Boşluğa bırakılan bütün cisimler düşer." yargısına varılmasına sebep olmuştur. Tek tek düşme olaylarının ortak noktalarının saptanması bize olguların bilgisini verir. Tümevarımda da ulaşılmak istenen şey bu olguların bilgisinden hareketle bilimsel yasalardır.

Tümevarımın öncüllerinden elde ettiğimiz sonuç tmdengelimdeki gibi bir kesinlik, bir geçerlilik ifade etmez, olasılıklıdır. Cisimlerin düştüğünü gzlemlenmemiz geçmişte, şimdi ve gelecekte ve her yerde her cismin düşeceği sonucunu zorunlu kılmaz. Ancak aksi kanıtlanıncaya kadar bir genelleme olarak kabul edilir. Bütün eleştirilere rağmen gözlem ve deney yoluyla yasalara ulaşmak isteyen tüm deneysel bilimler için tümevarım vazgeçilmez bir yöntemdir.

Örnek

Bir kuğu gördüm beyazdır.

Bir kuğu daha gördüm beyazdır.

. . .
. . .

O hâlde bütün kuğular beyazdır.

Aklınızda Bulunsun

Sonuca, öncülleri destekleyen gözlem ve deneylere dayanarak varılan tümevarımda öncüller doğru olmakla beraber sonucun yanlış olması mümkündür. Tümevarımda sonuç olasılıklıdır.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyarak verilen soruları cevaplayınız.

Sonucun öncüllerde bildirileni aşan bir genelleme niteliği taşıdığı akıl yürütme türüne **endüksiyon**, **endüktif akıl yürütme** veya **tümevarım** denir. Endüksiyonda dedüksiyonun tersine bir çıkarım değil, bir varım söz konusudur. Yani burada “tümünden gelme” veya “tümünden tüme geçme” değil, “tüme varma” karşımızdadır. Endüksiyonda sonuç önermesini bir genelleme kılan yön ise sonuç önermesinin öncüllerin içeriğini aşan bir kapsama sahip olmasıdır. Endüksiyonda A ve B gibi iki olgu ve olay; birinci, ikinci, üçüncü ve giderek n’inci defalar bir arada saptanır ve buradan A ile B’nin hep bir arada oldukları sonucuna varılır.

Örnek

Gözlediğim birinci aslanın yelesi vardı.

Gözlediğim ikinci aslanın yelesi vardı.

Gözlediğim üçüncü aslanın yelesi vardı.

...

Gözlediğim n’inci aslanın yelesi vardı.

} **Öncüller**

O hâlde bütün aslanların yelesi vardı.

} **Sonuç**

Endüksiyonda bazı olgu, olay ve nesnelere bir arada bulunmalarından, birlikteliklerinden hareketle o olgu, olay ve nesnelere bütünü hakkında bir sonuca varılmaktadır. Dolayısıyla endüksiyon bir varımdır ama “tüm”e hiçbir zaman varamayan bir akıl yürütme türüdür. Bu nedenle “dedüksiyon” için “tüm dengelim” teriminin tam karşılık olamayacağını belirtmiş olmamız gibi “endüksiyon” için “tümevarım” teriminin de tam karşılık olamayacağını belirtmemiz gerekmektedir. Bununla birlikte klasik mantıkta Aristoteles’te tümevarım veya biçimsel tümevarım adlarıyla da anılan ve öncüllerin sonucu kılar gibi görüldüğü bir endüksiyon türüne de rastlamaktayız.

Doğan ÖZLEM

Mantık

Sorular

1. Tümevarım ve tüm dengelim arasındaki temel fark nedir?
2. Tümevarımda ulaşılan sonuç neden zorunlu değildir?

Uygulayalım

Filozofların tümdengelimle ilgili verilen düşüncelerini okuyunuz. Günlük yaşamda kullanılan tümdengelim örneklerini araştırıp kutucuklara yazınız.

Aristoteles

Aristoteles'e göre "tikel durumlardan tümele geçiş". Aristoteles tümevarımı (yün, epagoge) şöyle bir örnekle açıklar: Söz gelimi "En usta sürücü bilgi sahibi kişiyse ve arabacı için de aynı söylenebiliyorsa o zaman genel olarak her durumda, bilen kişi en iyidir." (*Topikler* [Topika], 1, 12).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

Descartes

Descartes'a göre ele alınan sorunun kapsadığı şeylerin yeterli ve düzenli bir sayımından hareketle bir gerçeğe varmaya dayanan düşünme sürecidir.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

Mill

J. S. Mill'e göre sonucu genişletmek yerine daraltan tümdengelim tersine sonucun öncüllerdeki içeriği belirtik hâle getirmekle yetinmeyip genişlettiği akilyürütme tarzı. Mill bu konuda şunları söyler: "Tümevarım bir sınıfa bağlı bazı bireyler için doğru olan şeyin o sınıfın tümü için doğru olduğu ya da bazen doğru olanın benzer koşullarda her zaman doğru olacağı sonucuna varmamızı sağlayan yöntemdir."

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

3. Analoji (Analojik Akıl Yürütme)

Tümevarım tikeliden tümele, tümdengelim tümelden tikele gidiş yolu izlerken analogide ise tikeliden tikele ve tekilden tekile doğru bir gidiş yolu vardır. Analoji en az bir ortak noktası olan A ile B'nin birlikte ele alındığında A'da olan bir başka özelliğin B'de de olabileceğine kanaat getirmek, öyle olabileceğini varsaymaya dayalı bir akıl yürütme biçimidir. Bundan dolayı analogik yöntemle elde edilen bilgiler olasılıklıdır, kesinlik taşımaz. Analogide bilinen bazı olay, olgu ve nesnelerin bilgisinden diğer bazı olayların, olguların ve nesnelerin bilgisini elde etme yoluna gidilir. Analoji; tümdengelim gibi kesinlik, tümevarım gibi bir genelleme içermez.

Analojik akıl yürütme formu şöyle formüle edilir:

1. Öncül A ve B x özelliğine sahiptir.

2. Öncül A ayrıca y özelliğine sahiptir.

Sonuç O hâlde B de y özelliğine sahiptir.

Analoji deneyden çok gözleme dayalı olarak çalışan astronomi gibi doğa bilimlerinde ve sosyoloji gibi insan bilimlerinde çok sık kullanılan bir yöntem durumundadır. Sosyolojide analojik yöntemle elde edilmiş bir bilgiyi şöyle örnek verebiliriz.

1. Öncül İşsizliğin yaygın olduğu A ve B illerinden büyük kentlere yetişkin nüfus göç etmiştir.

2. Öncül A ilinde kırsal kalkınma hamlesi başladığı için büyük kentlere göç eden yetişkin nüfus tersine göçe başlamıştır.

3. Öncül B ilinde kırsal kalkınma hamlesi başlamıştır.

Sonuç O hâlde B ilinden büyük kentlere göç eden yetişkin nüfusun da tersine göç etmesi beklenir.

Uygulayalım

Aşağıdaki tanımlar ile kavramları eşleştiriniz.

1 En az iki terimden oluşan, doğru ya da yanlış yargı bildiren cümledir.

2 Bir akıl yürütmede veri durumunda olan önermedir.

3 Genel yargılardan hareketle özel sonuçlara ulaşma biçiminde gerçekleşen akıl yürütmedir.

4 Tek tek yargılardan hareketle genel sonuçlara ulaşma biçiminde gerçekleşen akıl yürütmedir.

5 İki olay arasındaki benzerliğe dayanarak biri hakkında ulaşılan yargıyı diğeri hakkında da vermektir.

Öncül

Önerme

Tümevarım

Analoji

Geçerlilik

Tümdengelim

2.1.1.5. Tutarlılık ve Çelişiklik

Tutarlılık, en geniş anlamıyla akıl ve mantık ilkelerine uyumlu olma durumunu anlatan bir kavramdır. Tutarlılık bir akıl yürütmede argümanı oluşturan öncül önermelerin birbiriyle çelişmemesi, birbirini desteklemesi, birlikte doğru olması hâlidir. Tutarlılık; önermelerin, olayların, olguların ve kavramların diğer önerme, olay, olgu ve kavramlarla ilişkilerinde taşıdıkları doğruluk değerleri üzerinden yargılarımızın, elde ettiğimiz sonuçların geçerliliğini belirlemede kullanılan bir ölçüttür.

Çelişiklik, özne ve yüklemi aynı olup nitelik ve nicelik bakımından birbirinden farklı olan iki önermeden biri doğru ise diğerinin zorunlu olarak yanlıştır. Her ikisinin aynı anda doğru ya da her ikisinin aynı anda yanlış kabul edilmesi çelişikdir.

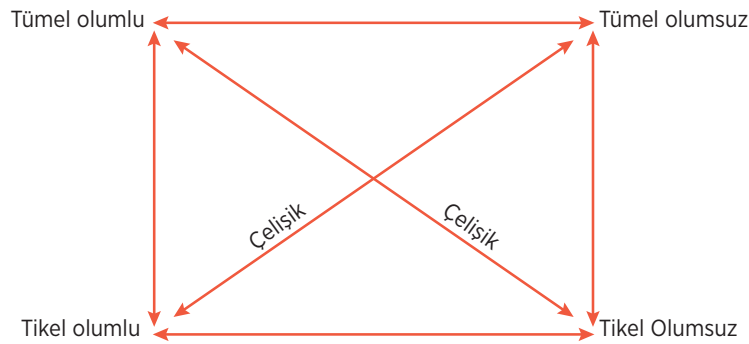
Örnekteki önermeler hem nitelik hem nicelik bakımından farklıdır. Önermelerden ilki doğruysa ikincisi zorunlu olarak yanlış olmalıdır. İlki yanlışsa ikinci önerme zorunlu olarak doğru olmalıdır. Bu durum mantık dilinde çelişiklik olarak ifade edilir. Çelişiklik tümel olumlu bir önerme ile tikel olumsuz bir önerme arasında (Örnek 1) ya da tümel olumsuz bir önerme ile tikel olumlu bir önerme (Örnek 2) arasında olur.

Örnek 1

Bütün hayvanlar sevimlidir.	Tümel olumlu
Bazı hayvanlar sevimli değildir.	Tikel olumsuz

Örnek 2

Hiçbir insan ölümsüz değildir.	Tümel olumsuz
Bazı insanlar ölümlüdür.	Tikel olumlu

Aristoteles Karesi, Karşı Olum Çıkarımları çizelgesinde çelişiklik bu şekilde sembolize edilir.

2.1.1.6. Gerçeklik ve Doğruluk

Gerçeklik varlık alanıyla ilgili bir kavramdır, var olan her şeydir. Bilim ve felsefe farklı gerçeklikleri konu alır. Bilimde gerçeklik insan zihninden bağımsız, deneye konu olan maddesel varlıklardır. Felsefe de ise zihinden bağımsız gerçekliklerin yanı sıra zihne bağlı olan, gerçekliklerde bulunur. Kedi, çiçek bilime konu olan gerçeklik; matematik sembolleri, şekiller zihinsel gerçekliğe örnek verilebilir.

Doğru, bir bilgi yargısıdır. Gerçekliği bilmek isteyen insanın gerçek hakkında ileri sürdüğü iddialar, tezler, görüşler gerçek olana uygun olduğu sürece doğru değeri alır. Gerçekliğe uymaz ise yanlış değeri alır.

Örnek

Hava, su, ateş, toprak birer gerçeklik iken;
Yazın hava sıcaktır.
Su akışkan bir maddedir.
Ateş yakıcıdır. Yargıları "doğru"ya birer örnektir.

2.1.1.7. Temellendirme

Temellendirme, bir önermenin, düşüncenin dayanaklarını, gerekçelerini ortaya koymadır. Bilimde temellendirme, deney ve gözlem teknikleriyle elde edilen verilerin yine akıl yürütmeye sonuca bağlanmasıdır. Felsefede temellendirme ise salt akla dayanan yöntemle gerçekleştirilir.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyup verilen soruları cevaplayınız.

FELSEFEDE TEMELLENDİRME

İlkin felsefe temellendirmelerinin bir ana çizgisine parmak basacağım: Her felsefe temellendirmesi, aslında belli bir felsefe sorusunun temellendirilmesidir. Felsefede temellendirme sorudan, sorusundan koparılamaz, neyse soruyla birlikte odur. Temellendirmeler, felsefede ancak sorularıyla birlikte “temellendirme” adına hak kazanır.

Günlük yaşayıştaki temellendirmeler (temellendirme felsefenin tekelinde değil ki bir bakıma) sorulardan bağımsız bir anlatımla ortaya çıkar. Kendilerine yol açan soruların ötesinde bir anlam gücü vardır çok kez bunların. “Hava güzel olduğu için Yalıboyu’nda gezindik.” cümlesini günlük temellendirmelere bir örnek olarak alalım. Bu cümle (gerçekten açıkça dile getirilmişse), “Yalıboyu’nda neden gezdiniz?” sorusuna bir cevaptır. Yalnız, bu soruyu işin içine katmadan da, kesin bir anlamı vardır, yetesiye bir şey “söyler”. Bu cümle sorusundan kopmuştur, tek başına bir temellendirmedir.

Bilimdeki temellendirmelerin de bu bakımdan günlük temelleri andıran bir gidişi olduğu apaçık. “ $2 \times 2 = 4$ ”, “Demirin özgül ağırlığı 3,86’dır.”, “Devletçe belgelendiğine göre 1960 yılında T.C.nin nüfusu 27.776.069’dur.”, “Fatih Sultan Mehmet 1453 tarihinde İstanbul’u ele geçirmiştir.” vb. ifadeler bilim önermeleri de her seferinde ayrı bir şeyi koyar ortaya. Hangi soruya bir cevap olurlarsa olsunlar, söyledikleri temellendirdikleridir. Bu temellendirme çoğun bir olayı, bir olay bağlantısını tasvir eder ya da bir “doğa yasası” olarak kendini kabul ettirir. Her bilim temellendirmesi sorusundan ayrı, kendi içine kapalı, çok kez tam anlamlı bir koyumdur; bu koyumla teorik ya da pratik bir işleme girilebilir.

Felsefedeki temellendirmeler ise sorularından ayrı düşünülemez. İlk bakışta, felsefe temellendirmelerinin hem günlük hem de bilimsel temellendirmelerden ayrı bir yapısı yokmuş gibi gelir insana. Felsefede de bakışa ilk sunulan birtakım savlardır. Ancak sorularından ayrı felsefe savları, uzunlukları, verdiği “bilgiler” ne olursa olsun gene de alaca karanlıkta kalırlar. Tam aydınlığa çıkabilmeleri için onlara soruların gösterici güneşinde bakmak gerekir.

(...)

Bilinişte epeyce örtük kalan bir özellik de felsefe temellendirmelerinin her çeşit kestirmeyi dışta bırakmasıdır. “Bu budur çünkü bu şudur.” biçimindeki bir öne sürme, hangi adla tanınırsa tanınsın gene de felsefe değildir. Ancak kesin sonuçların var olduğu yerde, kestirme ve kısa gidişlerden söz edilebilir ancak oralarda kestirmenin bir yeri, bir inceliği vardır, onun için de kestirmeyi bulup seçmek ancak oralarda bir erdemdir. Matematikteki, fizikteki pek çok güçlüğün çözümünde bu yoldan gidilir, gidilmelidir de. Felsefede ise kestirmeden, kısa yoldan yürüme felsefeyi kapar. (...)

Nermi UYGUR

Felsefenin Çağrısı

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Günlük yaşamda, bilimde ve felsefedeki temellendirmeler arasındaki farklılığı belirtiniz.
2. Felsefede temellendirme hangi gerekçe ile kendi sorusundan ayrı tutulamaz?

2.1.2. AKIL YÜRÜTME BİÇİMLERİNİN, TUTARLI VE ÇELİŞİK İFADELERİN BELİRLENMESİ

Uygulayalım

Aşağıda verilen akıl yürütme yollarının adlarını noktalı yerlere yazınız.

(1) Bütün hayvanlar canlıdır.

Maymun bir hayvandır

O hâlde, maymun canlıdır.

(2) Boşluğa bıraktığım 1. cisim düştü.

Boşluğa bıraktığım 2. cisim düştü.

Boşluğa bıraktığım 3. cisim düştü.

Boşluğa bıraktığım n. cisim düştü.

O hâlde, boşluğa bırakılan bütün cisimler düşer.

(3) Ali de Veli de çalışkandır.

Ali aynı zamanda temizdir.

O hâlde Veli de temizdir.

Doğan Özlem

Mantık

1. 2. 3.

Aşağıdaki metinlerin hangisinde tutarlı, hangisinde çelişik cevap verilmektedir.

Yolda Al ile karşılaşan John şaşkınlıkla haykırır: “Al! Ben seni öldü biliyordum!”

“Yok yahu,” der Al gülerek. “Gördüğün gibi hayattayım.”

“Mümkün değil,” der John. “Bana seni öldüğünü söyleyen adam, senden daha güvenilir birisiydi.”

T. Cathcart, D. Klein

Platon Kolunda Bir Ornitorenkle Bara Girer

Hoca bir gün pazara gitmek için yola koyulmuş. Az onra çocuklar önünü kesmiş. “Hoca, bize pazardan düdüğ al!” diye bağırışmışlar. İçlerinden biri çıkıp parasını uzatmış. Pazar dönüşü aynı çocuklar yine Hoca’yı çevirmişler. Hoca, para veren çocuğa düdüğünü uzatmış.

Tam ayrılıyormuş ki bütün çocuklar bağırışmış:

“Hani bana, hani bana?”

Hoca, çocuklara dönüp “Parayı veren düdüğü çalar.” demiş.

Erol Altun

Nasrettin Hoca Fıkraları Derlemesi

2.2. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMEDE DİLİN ÖNEMİ

Dil, düşüncenin dolayısıyla felsefenin aracı ve taşıyıcısıdır. Dil, düşüncenin sözcüklere dökülmüş biçimidir. Bu, dolaysız bir ilişkidir. Düşünce ve kavramlar zaten sözcüklerin ötesinde bir yerde değildir, onun kendisidir. Sözcük dağarcığımız düşünmeyi, düşünme süreci sözcük dağarcığımızı çoğaltır. Bir dilin kavramları ne kadar zengin ise o dilin felsefesi de o kadar zengindir.

Düşünce aynı zamanda soyut bir kavramdır, onu yalnızca dil ile belli bir somut şekle dönüştürmek mümkündür. Dil, bu yüzden düşüncenin kalıbıdır ve soyut kavramları ancak dil ile somutlaştırabiliriz. Dil, bir taraftan düşünce sonucu meydana gelirken kendisi de düşünceyi oluşturmaktadır.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Dil, insanlar arası iletişimin nesnel yanını oluşturur. “Dil, dil yetisinin birey dışında kalan toplumsal bölümüdür. Birey tek başına onu ne yaratabilir ne de değiştirebilir. Oysa bu genel, nesnel, bireye sunulmuş, toplumsallığı ağır basan yapıyı başka deyişle dili; konuşan birey, kendisince yeni bağlantılar kurarak yeniden yaratıyor; artık bu yaratılan yeni yapı sözdür, söylemdir. Birey, nesnel dil aracılığıyla son derece değişik bağıntıları içeren öznel söylemini kurar. “Bir yandan konuşmada ya da söylemde sözcükler, birbirlerine bağlanmalarından ya da zincirlenmelerinden ötürü dilin çizgiselliğine dayanan bağıntılar kurarlar. (...) Bir yandan da aralarında ortak bir yön bulunan sözcükler konuşma dışında çağrışım yoluyla bellekte birbirine bağlanır. Böylece son derece değişik bağıntıları içeren öbekler oluşur.” Bireylerin dili her kullanımlarında yaptıkları gibi felsefede de belli bir dizgesi, söylem biçimine getirilir. Genellikle dil olgusu bakımından bütünüyle dil özsel olanı oluştururken dilin bireysellikler çerçevesinde şu ya da bu içerikle oluşturulması, yeni bağıntıların kuruluşu dilin söylem hâline gelmesini sağlar; söylemin yolunu açar; böylece aynı dil düzleminde rastlantısal / ilineksel yapılar yani bireysel olan yapılar, sözler, söylemler oluşur.

Dilin zenginliği, dilde var olanların düşünmede ve dış dünyada var olanlar arasında yoğun ilişki ağları kurmasıyla ancak mümkündür. Dilin zenginliği, kurulabilme olanağı olan her türlü biçimsel ilişkiyi içermesidir; tüm biçimsel gizli gücü dil içinde taşır ancak söylem ya da söylemler bunların bir bölümünü gerçekleştirir. Dilin tüm biçimsel olanaklarını bir tek söylem gerçekleştirmez. Her söylemin yaratıcısı, yapıcısı düşünen tek bir öznedir. Ama tümüyle dili karşılayan bir öznenin varlığı mümkün değildir. Tek bir özne, var olan, dil, düşünme arasındaki ilişkiyi, ilişkileri kendince kurar ve bunu ancak söyleminde dile getirir, somutlaştırır.

Dil, dış dünyadakiyle dolaylı, zihindeki var olanla doğrudan ilişki kurar ve düşünenin tasarımlarını, tasarlayış biçimlerini söylem olarak yansıtmada, yeniden kurmasında aracılık eder. Dış dünyadaki var olan, düşünmede ve dilde var olan, bir biçim olan ve dilin kendisi söylemin aracı ortamıdır. Söylem bunların dolaşımında kurulur, oluşturulur.

Betül ÇOTUKSÖKEN

Felsefi Söylem Nedir?

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Felsefi söylemde dil ne işe yarar?
2. Dil, iletişimi sağlamada yeterli midir?
3. Dil ve düşünme arasında nasıl bir ilişki vardır?

2.2.1. DİL VE DÜŞÜNCE

Dil insanların duygu ve düşüncelerini anlatmak ve anlamak için kullandıkları karmaşık bir sistemdir. El, baş, kaş, göz ve benzeri organlarla, jest ve mimiklerle ya da ışık, simge, işaret ve benzeri sembollerle de bir takım duygu ve düşünceler ifade edilebilir. Fakat en mükemmel “anlatma” aracı dildir.

Karmaşık bir varlık olan insanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerden biri dildir. İnsan doğuştan konuşma potansiyeline sahiptir. Ancak dil doğuştan bilinir şey değildir. İnsan içine doğduğu kültür ikliminde ait olduğu toplumun dilini uzunca bir süreç içerisinde öğrenir. Buna ana dili denir. Bir düşünce ve konuşma aracı olarak dil, felsefenin ele aldığı temel konulardan biridir. Bu çalışmalar dil felsefesi adı altında bir felsefe disiplini olarak giderek önem kazanmaktadır. Dil sadece bir ifade aracı değil, düşüncenin oluşumunun yapı taşıdır. Düşünceler dil ile yeniden biçimlenir, yeniden üretilir başka formlara bürünerek çoğalır ve dallanırlar. Düşünce ile dil birbirini sürekli değiştirir, geliştirir ve dönüştürür. Düşüncenin ürettiği yeni kavramlar dili zenginleştirir. İnsandan önce doğa ve doğal varlıklar vardı, onların bir ada ihtiyaçları yoktu. Ta ki insan tarih sahnesine çıkıncaya kadar. İnsan ilkin doğal varlıklara adlar vererek sonra aynı sözcükten aynı şeyi anlamak suretiyle dilde ortaklaşmaya başladı. Çünkü varlıkları tanımak onları adlandırma ile başlar. Yapay varlıklar, insan ürünü olan aletler için de bu böyledir. Zihinde tasarlanan, düşünülen bir şey gerçekliğe dönüştürüldüğü zaman bu nesneye yeni bir ad verilir. Bu da yeni bir kavramın oluşması dolayısıyla dilin zenginleşmesi demektir.

Tartışalım

Aşağıdaki fıkrayı ve Platon’un sözünü okuyarak sonra konuşmanın mı (dilin), düşünmenin mi önceliği olduğunu tartışınız.

Filozofumuz Diyor ki

Platon “Düşünme, sessiz bir konuşmadır.” derken dile öncelik vermiştir.

Nasrettin Hoca hindisini satmak için kasaba pazarına gider. Pazarda dolaşırken tüyleri renkli, parlak ve irice gagaya sahip bir kuş görür ve merak ederek sahibine sorar:

- Bu kuşun adı nedir?
- Papağan.
- Peki kaçta satıyorsun?
- On altın.
- Neden bu kadar pahalı?
- Bu kuş konuşur, dili var.
- O zaman benim hindim 20 altın eder.
- Hindinin ne özelliği var?
- Benim hindim senin papağanından daha önemli bir iş yapar, düşünür.

2.2.2. DİLİN YANLIŞ KULLANIMI

İnsanların hayatın olağan akışını sürdürebilmeleri için toplum içinde birbirleriyle iletişim de bulunmaları gerekir. İletişim duygu, düşünce ya da bilgilerin çeşitli biçimlerde başkalarına aktarılmasıdır. İletişimi sağlamanın başlıca yollarından birisi konuşmak yani, dildir. Dil içinde bulunan kavramların doğru kullanılması, anlamları üzerinde uzlaşılması esastır. Kavram ve sözcüklerin yanlış anlamlara gelecek şekilde kullanılması iletişimi zorlaştırır hatta bazı durumlarda imkansızlaştırır.

Uygulayalım

Kavramları yanlış kullanmanın, anlamları nasıl değiştirdiğine ilişkin verilen örneklerden hareketle soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

Bir satıcı ile müşterisi arasında şöyle bir konuşma geçer.

Satıcı: Bayan bu elektrikli süpürge işinizi yarı yarıya azaltacaktır.

Müşteri: Harika! İki tane alayım o zaman.

Soru: Müşteri süpürgeyi işlevinden neyi anlamaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

Thomas Catheart ve Daniel Klein

Platon, Bir Gün Kolunda Bir Ornitorenk ile Bara Girer.

Bir köylü yolda ayağı takılıp düşen bir adamın yanına gelerek sorar:

– Geçmiş olsun, birşey oldu mu?

– Yüzümdeki acıdan okunmuyor mu?

İyi de benim okumam yazmam yok ki!

Soru: Sizce anlaşmazlık nereden kaynaklanmaktadır?

Anonim

.....

.....

.....

.....

.....

Uygulayalım

Aşağıdaki metinleri okuyup metinlerden hareketle soruları cevaplayınız.

İnsan soru soran bir varlıktır. Bu sorular insanoğlunun salt bilme ve anlama çabasının bir sonucudur. Felsefe, mitoloji, din, metafizik ve bilim insanın bitmez tükenmez sorularına cevap bulmaya çalışmıştır. Olgusal olan sorular başka bir deyişle deney, gözlem gibi laboratuvar koşullarında sınanabilecek nitelikli sorulara bilimler cevap aramıştır. Çünkü deney yapmak aslında doğaya soru sormaktır. Doğanın bu sorulara verdiği cevapların zihin disiplini içinde rasyonel bir dünya görüşü ile ifade edilmesi, evrenin işleyişinin yasalarını bulma çabası insanoğlunun bilimi geliştirmesine sebep olmuştur. Çünkü her bilimsel araştırma bir soru (problem) ile başlar. İnsandaki merak ve hayret duygusu bilme isteğini güdüler. Buna ihtiyaçların çeşitliliği ve sınırsızlığı da eklenince insan farklı kaynaklara, farklı yöntemlere başvurarak bu bilgi açlığını gidermeye çalışır. İnsanın her sorusu olgusal nitelikli değildir elbette.

İnsanoğlu tanrı, ruh, ölüm, sonsuzluk gibi soyut kavramları da merak eder ve sorgular. Bunlara kavramsal çözümlenmeler, yorum, akıl yürütmeler ile temellendirme, tutarlı açıklamalar yapma ya da çelişkileri belirleme gibi pek çok düşünsel yöntemle cevaplar arar. Soruların, sorulara bulunduğu cevapların ve cevapların doğurduğu yeni soruların üzerinde yeniden düşünen insanın bu serüveni böyle devam eder. Bulduğu cevaplarla yetinmez, yeniden soru sormaya devam eder.

Ahmet ARSLAN

Felsefeye Giriş

Felsefe soruları felsefe bilgisinin özelliklerini taşır. Her şeyden önce filozofun düşünme, kavrama, çözümlenme ve yorumlama gibi bireysel farkını yansıttığı için öznelidir. Ancak soruların içerikleri varlık, bilgi, etik ve estetik gibi felsefe konularını içerdiği için de evrenselidir. Felsefe sorularının bir disiplini olduğu gibi cevaplarının da bir disiplini, bir yöntemi vardır. Felsefe soruları kanıtlamaya değil, anlama ve açıklamaya dayanır.

İdil KEFELİ, Utku KARA

Çocukta Felsefi ve Eleştirel Düşüncenin Gelişimi

Sorular

1. İnsanın soru sorma ihtiyacı hangi nedenlerden kaynaklanmaktadır?

.....

2. Felsefi soruların diğer bilgi alanlarındaki sorulardan farkları nelerdir?

.....

3. Bu metinlerden hareketle kendi felsefi sorularınızı oluşturunuz.

.....

2.4. FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA

Düşünme zihnin bir faaliyeti, düşünce ise bu faaliyet sonunda ortaya çıkan üründür. İnsan zihninin oluşturduğu fikirler, kanaatler, görüşler vb. düşünce adı altında toplanır. Bir düşüncenin değerini içeriği kadar elde edilmişinde kullanılan yöntem de belirler. Bir görüş ya da argüman; doğru bilgiye dayanma, geçerli akıl yürütme ile elde edilme, doğru öncüllerden geçerli sonuçlara ulaşma gibi ölçütler ile değerlendirilir.

Bir görüş veya argüman sorgulanırken cevap aranması gereken sorular şunlardır:

- Kullanılan kavramlar nelerdir?
- Kavramlar yeterince açıklanmış mıdır, anlamlarını belirgin hâle getirmek için sınırlandırılmış mıdır?
- Temel görüş nedir?
- Temel görüşün dışındaki görüşler nelerdir?
- Dil doğru kullanılmış mıdır?
- Sonuç ile öncüller uyumlu mudur?

Uygulayım

Aşağıdaki diyalogu dikkatlice okuyup soruları cevaplayınız.

Cüneyt: Su kıtlığı ve bunun neden olduğu tarımsal alanlarda daralma 21. yüzyılın en büyük problemidir. Bu problem çözülmezse açlık ve ölüm insanoğlunun kaçınılmaz sonucu olacaktır.

Fikriye: Haydi canım sen de! Dünya'nın 2/3'ünün sudan oluştuğunu sanki bilmiyoruz. Tarımsal alanda daralmayı nasıl ölçmüşler? Verimlilik artıyor, haberin yok. 21. yüzyılın en büyük probleminin hızlı nüfus artışı olmadığı ne malum?

Sorular

1. Cüneyt'in temel problemi nedir?
2. Cüneyt "su" kavramını ayırt edici bir şekilde tanımlamış mıdır?
3. Fikriye, Cüneyt'in argümanını hangi noktalardan çürütmeye çalışmıştır?
4. Cüneyt'in düşüncesi ikna edicilik açısından nasıl değerlendirilebilir?
5. Fikriye'nin üslubu (söyleyiş biçimi) hakkında neler söylenebilir?

Uygulayım

Aşağıda Herakleitos ve Parmenides'in (MÖ 515-460) varlık hakkında birbirine karşıt olan görüşleri verilmiştir. Bu görüşleri okuyarak soruyu cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

Eğer karşıtlıklar arasındaki savaş olmasaydı hiçbir şey olmazdı. Evren, karşıtlıkların savaşının meydana getirdiği bir uyumdur. "Karşıt olan şeyler bir araya gelir ve uzlaşmaz olanlardan en güzel uyum doğar. Her şey çatışma sonucunda meydana gelir." Varlıkların meydana gelişi ancak birbirlerine zıt olan ve bundan ötürü birbirlerini devam ettiren zıtların çatışmasına bağlıdır. Savaş her şeyin babası ve kralıdır. Kimini tanrı, kimini insan olarak ortaya çıkarır. Kimini köle, kimini özgür kılar. Her şey akar ve sürekli değişir. "Aynı ırmaklara gireriz ve girmeyiz. Biziz ve biz değiliz."

Herakleitos

Filozofumuz Diyor ki

Varlık tümel, hareketsiz, değişmez, bölünmez ve maddidir. Onun üstünde de hiçbir şey yoktur. Çokluk, hareket, boş mekân ve zaman birer görünüştür, hayaldir. Değişmeyi bir prensip olarak düşünmek bir şeyin önce belirli bir şey sonra da başka bir şey olduğunu kabul etmek demektir ki bu bir çelişmedir. Bir şey, hem var hem yok olamaz. Değişme, çelişmesiz düşünülemez. Dolayısıyla değişme yoktur. Öyle ise hareket de çokluk da yoktur. Şu hâlde var olan durucudur, değişmez ve daima kendi kendinin aynıdır.

Parmenides

Sorular

1. Yukarıdaki metinleri bir görüş ve argümanı sorgularken izlenecek adımları takip ederek değerlendiriniz.

Uygulayalım

Çocuklar için felsefe kitapları yazarı olan felsefeci Brigitte Labbé ile yapılan bir röportajı konu edinen haberi dikkatlice okuyunuz. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Neden Gençler ve Çocuklar?

Çünkü tam da sorgulama yaşındalar. Amacım, "armut piş ağzıma düş" şeklindeki hazır cevaplarla onların sorgulama süreçlerini sekteye uğratmadan düşüncelerine yol vermek, cevaplara gidecek yönleri onlarla birlikte bulmak... Tabii bunun için öncelikle, genellikle hep yaptığımızın tam aksine cesaret etmemiz gerekiyor.

Neye Cesaret Edeceğiz?

"Bilmiyorum" demeye. Çocukların sorularına, her şeyi bilen yetişkinler gibi yaklaşmamaya ve bize giydirilmiş bu rolden bir an önce kurtulmaya... Bilmeyen ve merak eden yetişkinlere dönüşüp çocuklarla birlikte başka maceralara atılmaya... "Haydi, birlikte öğrenelim" diyebilmeye... Her neyse, anlayacağınız, zihnimi kurcalayan soruları yaşam-ölüm, adalet-haksızlık, iyilik-kötülük gibi zıt kavramlar üzerine en çok soru soran kitleye, yani çocuklara sormaya karar verdim. Onlara bir "cevaplar kataloğu" sunmak yerine sorularına destek olacak bir "alet çantası" ürettim. Sorularını ve düşüncelerini adım adım iletmemelerinde; kendilerini özgür, eleştirel, zihinleri açık bireyler olarak inşa etmelerinde yardımcı olmaya çalıştım.

Çocukların Tepkileri ve Yetişkinlerin Tepkileri Nasıldı?

Sanırım, felsefe, çocukları da yetişkinleri de büyülüyor, çünkü ufuklarını açıyor, yaşadıkları hayatın bir kereliğine ve göre dönüşsüz bir şekilde planlanmadığını, tam tersine her şeyin durmaksızın değişip dönüştüğünü gösteriyor.

Lütfen Yeniden Bir Çocuk Olduğunuzu Düşünerek Yanıtlayın: Bir Çocuğu En Çok Mutlu Eden Şey Nedir?

Saygı ve sevgi. Çocuğa saygı duyabilmek için yetişkin bireyin kendisini çocuğun yerine koyabilmesi gerekir. Onunla tam aynı yere. Çok uzağında ya da fazla yakınında durmaktan söz etmiyorum. Sevmeğe... Ah, asıl mesele hep o değil mi zaten?

Sorular

1. Metinde savunulan felsefi görüşü belirleyiniz.
2. Bu fikrin temellendirilmesinde kullanılan argümanları belirleyiniz.
3. Argümanların güçlü ve zayıf yönlerini tartışınız.

Uygulayalım

Aşağıda çeşitli konulara ilişkin örnek felsefi soruları verilmiştir. Bunlardan hareketle sizin hazırlayacağınız felsefi soruları boş bırakılan yerlere yazınız.

Konu ile ilgili kavram: Bilgi

Konu ile ilgili soru: Bilginin kaynağı nedir?

.....

Konu ile ilgili kavram: Erdem

Konu ile ilgili soru: Evrensel nitelikte erdemler var mıdır?

.....

Konu ile ilgili kavram: Güzel

Konu ile ilgili soru: Sanatta güzel ve doğada güzel kavramları arasındaki fark nedir?

.....

Konu ile ilgili kavram: Hak

Konu ile ilgili soru: Bireyin toplumdaki siyasal hakları nelerdir?

.....

Konu ile ilgili kavram: Gerçek

Konu ile ilgili soru: Gerçek nedir?

.....

Konu ile ilgili kavram: Mutluluk

Konu ile ilgili soru: Mutluluk nedir?

.....

Konu ile ilgili kavram: Özgürlük

Konu ile ilgili soru: İnsan yapmış olduğu seçimlerde özgür müdür?

.....

Konu ile ilgili kavram: Hayat

Konu ile ilgili soru: Ölümden sonra hayat var mıdır?

.....

Konu ile ilgili kavram: Demokrasi

Konu ile ilgili soru: Demokrasi nasıl bir rejimdir?

.....

Konu ile ilgili kavram: Devlet

Konu ile ilgili soru: İdeal bir devlet düzeni olabilir mi?

.....

Uygulayalım

Aşağıdaki Umberto Eco'nun *Gülün Adı* adlı romanından alınan metinde geçen felsefi görüşü tespit edip bu görüşle ilgili soruları cevaplayınız. Bu örneği göz önüne alarak gazete, dergi, roman, televizyon haberleri, tartışma programları veya filmlerden herhangi birini ele alarak bunların konusunu, ana fikrini ve bu görüşü temellendiren argümanları sınıf ortamında paylaşınız.

Kardaki izleri ve dalların tanıklığını yorumladığınız zaman Brunellus'u tanımıyordunuz. Bu anlamda o izler tüm atlardan ya da en azından o cins atların tümünden söz ediyordu. Öyleyse, doğa kitabının, birçok seçkin tanrıbilimcinin bize öğrettiği gibi, yalnızca özlerden söz ettiğini söylememiz gerekmez mi?"

"Tümüyle değil, sevgili Adso" diye yanıtladı üstadım, "Bu tür bir iz, diyelim ki, bana 'at'ı verbum mentis olarak anlatıyordu ve o ize nerede rastlarsam rastlayayım, bana hep aynı şeyi anlatacaktı. Ama o yerde ve günün o saatinde gördüğüm iz, tüm olası atlar içinden en az birisinin oradan geçmiş olduğunu anlatıyordu bana. Böylece kendimi 'at' kavramının algılanmasıyla tekil bir atın bilgisi arasında buldum. Her ne olursa olsun, evrensel at üstüne bildiğim bana bu izler tarafından verilmişti; bu izlerse tekildi. Bir şeyi uzaktan görüp de ne olduğunu anlamazsan, onu belli bir boyutu olan bir cisim olarak tanımlamakta yetinirsin. Daha yakına gelince, o zaman onu bir hayvan olarak betimlersin; henüz onun bir at mı, olduğunu bilmesen de. En sonunda, daha da yakına gelince, onun Brunellus mu, yoksa Niger mi olduğunu henüz bilmesen bile, bir at olduğunu söyleyebilirsin. Ancak doğru uzaklıktan onun Brunellus olduğunu (ya da adını ne koyarsan koy, onun başka bir at değil, o at olduğunu) görebilirsin. Bu da tam bilgidir; tekil olanın bilgisi. Böylece, bir saat önce, tüm atları beklemeye hazırdım; ama zekâmın enginliğinden değil, sezgimin kıtlığından. Zekâmın açlığı, ancak rahiplerin yularından çekip getirdikleri tek atı gördüğüm zaman giderildi. Ancak o zaman, daha önceki usamlamanın beni gerçeğe yaklaştırmış olduğunu gerçekten anladım. Böylece, henüz görmediğim bir atı tasarlamak için kullandığım kavramlar salt imlerdi; tıpkı kardaki toynak izlerinin 'at' kavramının işaretleri oluşu gibi; tıpkı kardaki toynak izlerinin 'at' kavramının işaretleri oluşu gibi; imler ve imlerin imleri, yalnız nesnelere yoksun olduğumuz zaman kullanılır."

Umberto ECO

Gülün Adı

Sorular

1. Metindeki ana fikir nedir?

.....

2. Metindeki felsefi kavramlar hangileridir?

.....

3. Metindeki düşünce temellendirilmiş midir?

.....

2. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Tümdengelim ve tümevarım akıl yürütmeleri arasındaki farklar nelerdir?
2. Gerçeklik ve doğruluk felsefenin hangi alanları ile ilgili kavramlardır?
3. Kavram bilgisinin bir dilin öğrenilmesindeki önemini açıklayınız.
4. Düşüncenin oluşturulmasında kavramların birbiriyle ilişkilendirilmesi, temellendirme için neden önemlidir?

B. Aşağıdaki ifadelerde noktalı yerleri verilen kavramlardan uygun olanlarıyla tamamlayınız. Gerekirse kavramlara uygun ekler getirebilirsiniz.

özne, yüklem, bağ

gerçeklik, doğruluk

analoji

tümel, tikel

önerme

kavram

felsefi temellendirme

tümevarım

1. Felsefi görüşler oluşturulurken izlenen akıl yürütme yöntemlerinin belirlenmesi, bunların gerçekçendirilmesi ve bir argümana dönüştürülmesine denir.
2. Her önerme biçimsel olarak, ve oluşan üç ögeyi barındırmak zorundadır.
3. Yargı bildiren cümlelere denir.
4. Bir önermenin niceleyicisi, yargısına konu olan öznelerin hepsini kapsıyorsa bu önerme niceliği bakımından, bazılarını kapsıyorsa önermedir.
5. Bilinen bir nesne ya da olmuş bitmiş bir olay veya durum hakkında verilen bir yargının benzer durumlarda da geçerli olabileceğini varsayan akıl yürütme biçimine denir.
6. Nesnelerin zihindeki tasarımlarına denir.
7. Görülen çınar ağacı, çınar ağacının yüz yaşında olduğunu iddia etmek ise kavramıyla açıklanır.
8. Tek tek olaylardan hareket ederek genel yargılara ulaşmada kullanılan yöntem yöntemidir.

C. Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başındaki kutucuklara “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

1. Önermeler felsefi bir argümanın kanıtlanması için kullanılan yargılardır.
2. Argümanlar doğruluğu apaçık belirli olan yargılardır.
3. Genelden özele ya da tümelden tikele doğru yapılan akıl yürütme biçimine tümevarım denir.
4. Doğru bilgi, nesnesine uygun olan bilgidir.
5. “Her bilim insanı doğru bilgiyi arayandır.” önermesi tümel olumlu bir önermedir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Bütün felsefi metinlerde dil ustaca kullanılmıştır.

Yukarıdaki önermenin çelişik önermesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bütün felsefi metinlerde dil ustaca kullanılmamıştır.
- B) Bazı felsefi metinlerde dil ustaca kullanılmıştır.
- C) Bütün felsefi metinlerde dil ustaca kullanılmış değildir.
- D) Bazı felsefi metinlerde dil ustaca kullanılmış değildir.
- E) Bazı felsefi metinlerde dil ustaca kullanılmamıştır.

2. Aşağıdaki önermelerden hangisi felsefi akıl yürütmeler ile doğruluğu temellendirilebilir bir önermedir?

- A) Mars gezegeninde su vardır.
- B) Her omurgalı canlı iskelet yapısına sahiptir.
- C) Erdem, seçimlerin hep iyiden yana olmasıdır.
- D) Bütün buz kütleleri suda yüzer.
- E) Bazı kuşlar uçucu değildir.

3. Aşağıdakilerden hangisi önermedir?

- A) Lütfen yardım edin.
- B) Allah'ım beni affet.
- C) Çabuk gel.
- D) İstanbul çok güzel değil mi?
- E) Kar beyazdır.

4. Aşağıdakilerden hangisi daha çok mantık ve matematiğin kullandığı akıl yürütme biçimidir?

- A) Tümevarım
- B) Analoji
- C) Argüman
- D) Önerme
- E) Tümdengelim

5. Bir akıl yürütmede veri durumunda olan öncül önermelerin birbiri ile çelişmemesini, birbirini desteklemesini belirten kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğruluk
- B) Gerçeklik
- C) Uzlaşım
- D) Tutarlılık
- E) Geçerlilik

6. Çinko metali ısıtılınca genişlemiştir.

Bakır metali ısıtılınca genişlemiştir.

Demir metali ısıtılınca genişlemiştir.

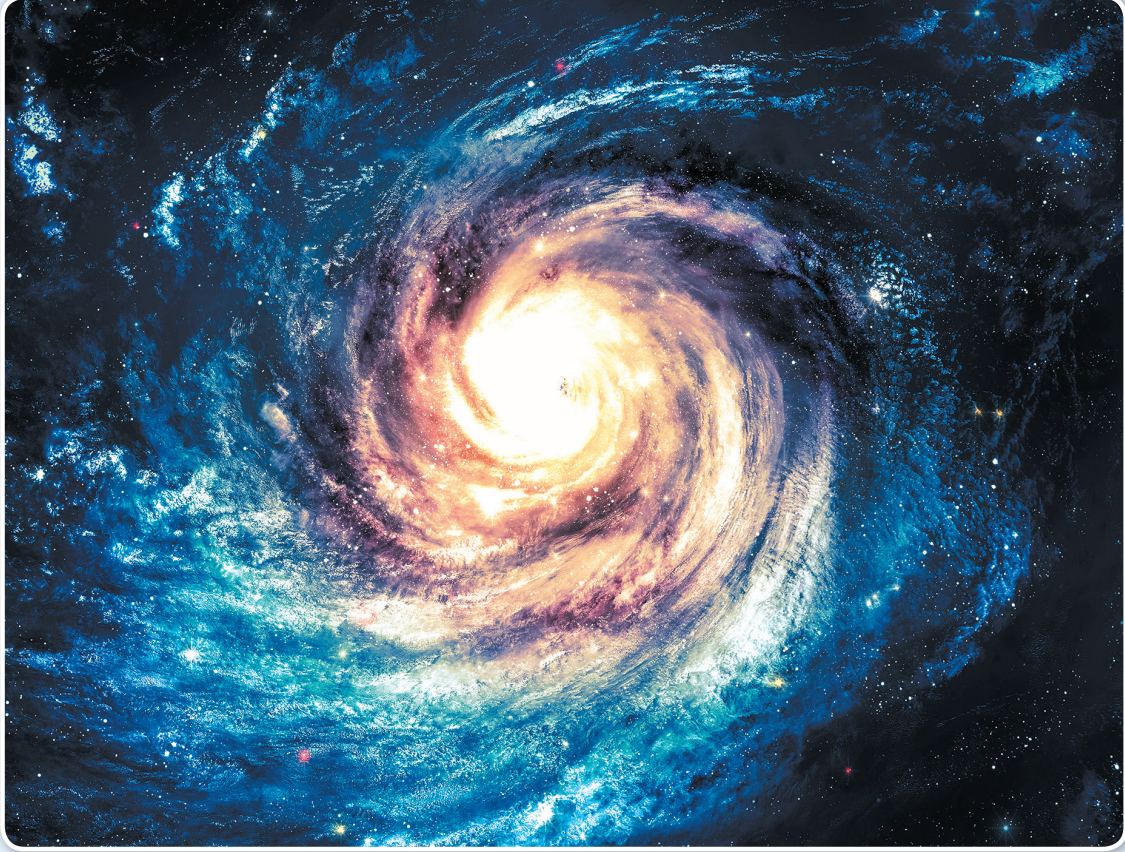
O hâlde bütün metaller ısıtılınca genişler.

Bu akıl yürütme için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Üç öncül önerme ve bir sonuç önermeden oluşmuştur.
- B) Sonuç öncüllerden zorunlu olarak çıkmamaktadır.
- C) Önermeler birlikte doğrudur.
- D) Az sayıda metal sınıdığı için sonuç geçersizdir.
- E) Tümevarım yöntemiyle elde edilmiştir.

3. ÜNİTE

FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ

KONULAR

- ◆ 3.1. VARLIK FELSEFESİ
- ◆ 3.2. BİLGİ FELSEFESİ
- ◆ 3.3. BİLİM FELSEFESİ
- ◆ 3.4. AHLAK FELSEFESİ
- ◆ 3.5. DİN FELSEFESİ
- ◆ 3.6. SİYASET FELSEFESİ
- ◆ 3.7. SANAT FELSEFESİ

TEMEL KAVRAMLAR

- Metafizik • Gerçek • Doğru • Yöntem • Yasa • İyi • Değer • İman • Devlet
- Siyaset • Güzel • Estetik

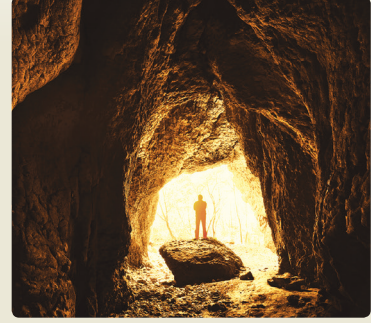

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

PLATON'UN MAĞARA BENZETMESİ

Sokrates: İnsan denen yaratığı eğitimle aydınlanmış ve aydınlanmamış olarak düşün, bunu şöyle bir benzetmeyle anlatayım: Yer altında mağaramsı bir yer ve içinde insanlar var. Önde boydan boya ışığa açılan bir giriş... İnsanlar çocukluklarından beri ayaklarından, boyunlarından zincire vurulmuş, bu mağarada yaşıyorlar. Ne kımıldanabiliyor ne de burunlarının ucundan başka bir yer görebiliyorlar, kafalarını bile oynatamıyorlar. Yüksek bir yerde yakılmış bir ateş parıldıyor, arkalarında mahpuslarla ateş arasında dimdik bir yol var. Bu

yol boyunca alçak bir duvar, hani şu kukla oynatanların seyircilerle kendi arasına koydukları ve üstünde marifetlerini gösterdikleri bölme var ya onun gibi bir duvar... Bu alçak duvar arkasında insanlar düşün. Elllerinde türlü türlü araçlar taştan, tahtadan yapılmış; insana, hayata ve daha başka şeylere benzer kuklalar taşıyorlar. Bu taşıdıkları şeyler bölmenin üstünde görülüyor.

Glaukon: Garip bir sahne ve garip mahpuslar!

Sokrates: Ama tıpkı bizler gibi! Bu insanlar ancak arkalarındaki ateşin aydınlığıyla mağarada karşılıklarına vuran gölgeleri görebilirler (...) Ve gölgelere verdikleri adlarla gerçek nesnelere anlatıklarını sanırlar. Bu insanların gözünde gerçek, yapma nesnelere gölgelerinden başka bir şey olamaz ister istemez. Şimdi düşün, bu insanların zincirlerini çözüp bilgisizliklerine son verersen her şeyi olduğu gibi görürlerse ne yaparlar? Mağaranın dışına çıkarılan bir mahpusun önce gözleri yanacak ve gölgelerini gördüğü nesnelere gözü kamaşarak bakacak, daha önce gördükleri yeni gördüklerinden daha gerçek gibi gelecektir. Rahatça görebildiği ilk şeyler gölgeler olacaktır. Sonra insanların ve nesnelere sudaki yansılarını sonra da kendilerini. Daha sonra da gözlerini yukarı kaldırıp güneşten önce ayı, yıldızları, gökyüzünü seyredecektir.

Glaukon: Öyle olsa gerek.

Sokrates: Görünen dünya mağaradaki oturma hâli olsun, mağarayı aydınlatan ateş de güneşin yeryüzüne vuran ışığı. Üst dünyaya çıkan yokuş ve yukarıda seyredilen güzellikler de ruhun düşünceler dünyasına yükselişi olsun. Herhâlde benim düşünceme göre kavranan dünyanın ne varsa hepsinin ondan geldiğini anlamış olması gerekir. Görülen dünyada iyi ve dağıtan odur, doğruluk ve kavrayış da ondan gelir... Tanrısal dünyaları seyretmiş bir kimse, insan hayatının düşen gerçeklerine inince şaşkın ve gülünç bir hâle düşer. Düşünme gücü bir başka türlü güçtür. Tanrısal bir şeyler vardır onda. Bu güç hiçbir zaman yok olmaz ancak ona verilen yöne göre yararlı ve kârlı ya da yararlı ve zararlı olur.

Platon

Devlet (çev.: Sabahattin EYÜBOĞLU)

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Platon'a göre gerçek olan dünya hangisidir?
2. Mağara duvarına yansıyan gölgeler Platon'a göre hangi dünyayı temsil etmektedir?
3. Platon'un mağara benzetmesinde ateş neyi temsil etmektedir?

3.1.1. VARLIK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Varlık felsefesi; varlığın anlamını, özünü, var olanların yapısını, türlerini, biçimlerini, ilk nedenleri ve ilkeleri inceleyen bir felsefe disiplindir.

Varlık problemini ele alan Thales “Varlık nedir? Varlığın özü nedir? Varlığın ana maddesi (arkhe) nedir?” gibi sorulara cevap aramıştır. Thales varlığın ana maddesi olarak “su” cevabını vermiştir. Ama bu sorulara ondan sonra da çeşitli cevaplar aranmaya devam edilmiştir.

Varlık felsefesinin konusu, var olan her şeydir. Gündelik yaşamda algılarla kavranan çeşitli varlıklar bulunmaktadır. Örneğin anne, kardeş, saksıdaki çiçek gibi. İnsan zihninden bağımsız olarak var olan bu varlıklara gerçek ya da reel varlıklar denir. Zihin ürünü olan varlıklar da bulunmaktadır. Örneğin sayılar, şekiller, semboller, değerler gibi. Bu varlıklara düşünsel ya da ideal varlıklar adı verilir.

Her iki varlık türü de felsefenin konusu içindedir.

Uygulayalım

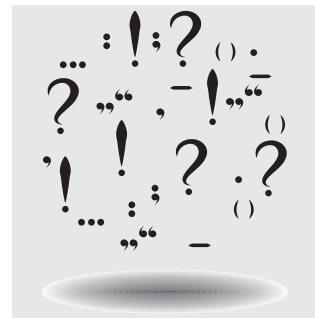
Aşağıdaki görselleri inceleyip hangisinin gerçek, hangisinin düşünsel varlık olduğunu noktalı yerlere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Filozofumuz Diyor ki

Akılsal olan gerçek, gerçek olan akılsaldır.

HEGEL

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

Gerçek varlık

Düşünsel varlık

Varlık hem bilimin hem de felsefenin ele aldığı bir konudur. Ancak bilim ile felsefenin varlık konusuna yaklaşımları ve konuyu ele alış biçimleri farklıdır.

Bilim “Varlık var mıdır?” sorusunu sormaz, varlığın her durumda var olduğunu kabul ederek çalışmalarını sürdürür. Doğa bilimleri zihinden bağımsız var olan gerçek (reel) varlıkları ele alırken formel bilimler insan zihnine bağlı, düşünsel (ideal) varlıkları ele alır. Oysa felsefe “Varlık var mıdır?” sorusuna da cevap arar.

Bilimle felsefenin varlığı ele alışlarındaki bir başka farklılık ise yaklaşım biçimleridir. Bilim, varlığı kısımlara ayırarak araştırır. Örneğin biyoloji canlıları, sosyoloji toplumları, matematik ise sayıları inceler. Felsefe ise varlığı bir bütün olarak ele alır. Bu açıdan felsefenin varlığa yaklaşımı bütüncüldür, bilimin ise indirgemecidir.

Bilimin varlığı deneye dayalı bilimsel yöntemle, felsefenin ise yalnızca akıl ve düşünce yolu ile açıklamaya çalışması ikisi arasındaki bir başka farkı gösterir.

Sorular

1. Bilim insanı ile filozofun varlığı ele alışları arasındaki farklılıklar nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.
2. Bilimde varlık hakkında bilgiye ulaşmak için hangi yöntemden yararlanır?
3. Felsefenin varlığı bütün olarak ele alması ne demektir?
4. Görsellerden hangisi bilimin konusu içindedir? Neden?

Varlıkla ilgili alana “ilk felsefe” adını veren filozof Aristoteles’tir. Ona göre ilk felsefe var olanların bilimidir. Daha sonra Aristoteles’in öğrencisi olan Andronikos (Andronikos), Aristoteles’in eserlerini sınıflandırırken fizik alanından sonra gelen bölüme “metafizik” adını vermiştir.

Metafiziğin sözcük anlamı “fizik ötesi”dir. Cevap aranılan başlıca metafizik soruları şunlardır:

- Varlığın kökeni nedir?
- Evrende bir amaçlılık var mıdır?

Metafizik ayrıca Tanrı, ruh, ölümsüzlük gibi deney alanını aşan konuları da ele alır.

18. yüzyılda Kant metafiziği eleştirmiştir. Ona göre metafizik duyularla algılanamayan varlıklarla ilgili olduğundan geçerli bilgi vermez.

18. yüzyılda varlık alanı için “ontoloji” kavramını ilk kullanan düşünür Christian Wolff’tur (Kıristiyan Vulf, 1679-1754). Sözlük anlamı varlık bilimi olan ontoloji, genel olarak varlığı ele alan bir disiplindir. Günümüz ontolojisi incelemelerini fenomenler üzerinden yapmaktadır.

19. yüzyılda Hegel gibi Alman idealizmini temsil eden filozoflar yeniden metafizik felsefe sistemleri kurmuşlardır.

20. yüzyılda Nikolai Hartmann (Nikolay Hartman, 1882-1950) “yeni ontoloji” adıyla bir varlık felsefesi ortaya koymuştur. Bu çalışmalarıyla klasik metafiziği sona erdirmeye çaba göstermiştir.

3.1.1.1. Varlık Felsefesinin Soruları

Uygulayalım

Aşağıdaki metni ve filozofların sözlerini okuyup soruları cevaplayınız.

Bugün pek çok insan, her şeyin bir zamanlar yoktan var olması gerektiğine inanıyor. Eski Yunanlarda ise böyle bir düşünce pek yaygın değildir. Onlar “bir şeylerin” hep var olmuş olduğundan hiç şüphe etmiyorlardı nedense? Dolayısıyla varlığın yoktan nasıl var olduğu, onlar için bir sorun değildi. Buna karşın Yunanlar; suyun yaşayan bir balığa, toprağın rengarenk bir çiçeğe, bir zigotun bir bebeğe, bir bebeğin bir yetiškine, maddenin başka bir maddeye nasıl dönüştüğünü merak ediyorlardı. Tüm İlk Çağ Yunan filozoflarının bu konuda üzerinde anlaştığı nokta, bütün bu değişimlerin arasında değişmeden kalan bir özün (arkenin), her şeyin ondan gelip ona döndüğü bir şeyin olması gerektiği düşüncesidir. Bu düşünceye nasıl vardıklarını bilemiyoruz.

Jostein GAARDER (Costeyn GARDIR)

Sofi'nin Dünyası

(Düzenlenmiştir.)

Filozofumuz Diyor ki

Varlık olmak bakımından varlığı ve ona özü gereği ait olan ana nitelikleri inceleyen bir bilim vardır.

Aristoteles

Filozofumuz Diyor ki

Yalnız varolan vardır ve ancak bu düşünülebilir. Var olmayan yoktur ve düşünülemez de.

Parmenides

Sorular

1. İlk Çağ'da felsefenin konusu neden “varlık” olmuştur?

.....

2. Varlık ve var olan tanımlanabilir mi? Varlık ve var olan aynı şey midir?

.....

Filozofumuz Diyor ki

İnsan aklı öyle problemler tarafından rahatsız edilmektedir ki akıl onları ne çözebiliyor ne de yadsıyabiliyor.

I. Kant

Varlık, yazılı kaynakları bulunan Mısır ve Mezopotamya gibi ilk uygarlıklardan itibaren insanların merak ettiği bir konu olmuştur. Varlığın felsefenin ele aldığı konular içine girmesi ise Antik Yunan düşünce ortamında gerçekleşmiştir.

Varlık, felsefenin konusu olduktan sonra önceki sorulara yeni sorular eklenmiştir. Bu sorulara farklı filozoflar farklı cevaplar vermişlerdir. Örneğin “Varlık var mıdır?” sorusuna bazı filozoflar “Vardır.” bazıları “Yoktur.” cevabını vermişlerdir. Yine “Varlığın mahiyeti nedir?” sorusuna da “madde”, “düşünce”, “oluş” “fenomen” gibi cevaplar verilmiştir.

Görüldüğü gibi felsefenin temel özelliklerinden olan “cevaplardan çok soruların önemli olduğu” yeneden vurgulanmaktadır.

Varlık felsefesinde hem ontolojik hem de metafizik alanda çeşitli sorular bulunmaktadır. Bu soruların başlıcaları şunlardır: Varlık nedir? Varlığın ana maddesi nedir? Varlık var mıdır? Evrende bir amaçlılık var mıdır? Varlığın temel ilkeleri nelerdir?

Varlık Var Mıdır?

“Varlık var mıdır?” sorusuna iki farklı cevap verilmiştir. Bunlardan biri varlığın olmadığını savunan Nihilizm (Hiççilik), diğeri varlığı kabul eden realizmdir (gerçekçilik).

Nihilizm

Nihilizm varlık alanında, varlık-yokluk, gerçeklik-gerçek dışılık türünden bütün ayrımları reddeden bir görüştür. Ayrıca bilgi ve değer alanında da doğru-yanlış, iyi-kötü ayrımlarını reddeder. Kökleri İlk Çağ’da Gorgias’a (MÖ 483-375) kadar dayanır. Gorgias’a göre hiçbir şey var değildir, var olsaydı da bilinemezdi, bilinseydi bile başkasına aktarılamazdı.

Doğu felsefesi içinde varlık konusunda nihilist sayılabilecek Taoculuk gibi düşünceler yer almaktadır. Temel iddiası, aldatıcı dünyanın varlıktan yoksun olduğudur. Lao Tse’ye göre aynı zamanda yol ve akıl anlamına gelen Tao mutlak varlıktır. Tao cisimsiz, hareketsiz ve sonsuzdur. Açıklanamaz, adlandırılmaz ve tanımlanamaz.

Aklınızda Bulunsun

Taoculuk MÖ 6. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Kurucusu Lao Tse, ilkelerin bulunduğu kitap ise “Çuang Tseu”dur.

Realizm

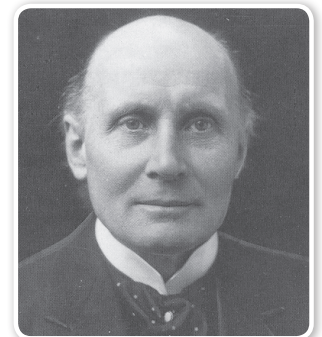
“Varlık var mıdır?” sorusuna “Evet, vardır.” cevabını veren görüştür. Genel olarak hem zihinden bağımsız varlıklar hem de zihne bağlı varlıklar “var olan” olarak kabul edilir.

3.1.1.2. Varlığın Mahiyeti

“Varlık var mıdır?” sorusuna verilen “Varlık vardır.” cevabı, varlığın mahiyeti yani varlığın ne türden olduğu sorununu ortaya çıkarmaktadır. Thales’ten itibaren varlığın mahiyeti sorusuna farklı açıklamalar getirilmiştir.

Varlığı “oluş” olarak kabul edenler, varlığın durağan ve statik değil; dinamik ve değişen bir yapısı olduğunu savunurlar. Bu yaklaşımın temsilcileri İlk Çağ’da Herakleitos, 20. yüzyılda ise Alfred North Whitehead’dır (Alfred North Whitehead 1861-1974).

Herakleitos’a göre varlık sürekli değişme içindedir yani “oluş”tur. Sürekli değişim içinde bulunan varlığın ana maddesi ise “ateş”tir. Ateş bir taraftan var olurken bir taraftan da yokluğa doğru gitmektedir. Her şey ateşten

Alfred North WHITEHEAD

başlayıp tekrar ateşe dönecektir. Doğadaki değişim sürecini tanrısal akıl olan “logos” kontrol etmektedir. Ayrıca değişim süreci, karşıtların birliği (diyalektik) biçiminde gerçekleşmektedir.

Whitehead'e göre “Evrenin akıp geçmekte oluşundan başka temel bir doğru yoktur.” Başka bir deyişle evren sürekli, canlı bir “oluş” temeli içindedir. Bu oluş içinde her şey birbirine bağlıdır. Tanrı'nın iki yönü olan yaratıcılık ve süreklilik doğada dönüşümlü olarak birbirini bütünlükler. Whitehead doğadaki oluşun bir Tanrı deneyi olduğunu savunur.

Varlığın “idea”dan oluştuğunu savunan felsefe idealizmdir. İdea Ahmet Cevizci'ye göre, ezeli-edebi doğa, ya da öz, doğru ve kesin bilginin nesnesi, Tanrı'nın zihnindeki içeriktir. Duygularımızla algıladığımız şeylerin, yetkin ilk örneğidir. Yani idea insan zihnine, düşünceye bağlı bir varlık alanıdır. İdealizme göre düşünceden bağımsız bir nesnelere, gerçeklik alanı yoktur. Yani maddesel alan gerçek değildir. Önemli temsilcileri Platon, Aristoteles, Fârâbî ve Hegel'dir.

Varlığın insan düşüncesinden bağımsız, madde cinsinden olduğunu savunan felsefe maddecilik ya da diğer adıyla materyalizmdir. İdealizm karşıtı bir varlık anlayışına sahip olan materyalizme göre düşünce de maddeye bağlıdır. Önemli temsilcileri Demokritos (460-370), Thomas Hobbes (Tomas Hobs, 1588-1679), Karl Marx (Karl Marks, 1818-1883)dır.

Varlığı hem madde hem de idea olarak kabul eden felsefe düalist (ikici) görüştür. Önemli temsilcisi René Descartes'tir. O'na göre varlık iki tözden meydana gelmiştir. Birinci töz; yaratılmamış sonsuz ve mükemmel olan Tanrı'dır. Diğeri ise yaratılmış, görelî sonlu olan madde ve ruhtur. İnsan da bu madde ve ruhtan oluşmuştur. Maddenin temel özelliği yer kaplama, ruhun temel özelliği ise düşünmedir. Beden ve ruh birbirine indirgenemez tözlerdir.

Varlığı fenomen olarak kabul eden fenomenolojiye (görüngü bilimi) göre fenomen insan bilinci tarafından belirlenen, oluşturulan varlıktır. Bilincin onun hakkındaki bilgisiyle ilişkili olarak ortaya çıkar. Varlık alanında ele alınması gereken tek gerçeklik fenomenlerdir. Bunlar zaman-mekân üstüdürlükler, her türlü rastlantısızlıktan kurtulmuşlardır ve hiçbir şeye indirgenemezler. Fenomenin dolaysız bir tür sezgiyle kavranabilen içeriği “öz”dür. Fenomenolojinin en önemli temsilcisi Edmund Husserl'dir (Edmund Husserl, 1859-1938).

Varoluşçuluk (Egzistansiyalizm), bir başka varlık anlayışıdır. Varoluşçuluğa göre evrende kendi özünü kendisi oluşturan tek varlık insandır. İnsanın kendinden önce gelen bir özü yoktur, varoluş özden önce gelir. Varoluş terimini modern anlamda ilk kullanan düşünür Søren Kierkegaard'dır (Sören Kirkgaard, 1813-1855). Onunla idealist bir çizgide başlayan varoluşçuluğu Karl Jaspers ve Martin Heidegger (Martin Haydegir, 1889-1976) aynı biçimde izlerler. Jean Paul Sartre (Jan Pol Sartir, 1905-1980) ise Hristiyan varoluşçuluk yerine maddesel varoluşçuluğu savunur.

3.1.1.3. Evrende Amaçlılık Var mıdır?

Evrende amaçlılık olup olmadığı konusunda yaygın olan iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri teolojik yani inanca dayalı görüş; diğeri ise materyalist, mekanist görüştür.

Teolojik görüş amaçlılık konusunda Tanrı'nın varlığını dayanak olarak ele alır. Buna göre Tanrı, evreni bir amaç doğrultusunda yaratmıştır. Evrendeki varlıklar ve varlıklarda meydana gelen değişim tamamen Tanrı'ya bağlıdır. Evrendeki düzen ve her nesne bir amacı yerine getirecek şekilde Tanrı tarafından düzenlenmiştir. Evren, Tanrı tarafından belirli bir amaç çerçevesinde önceden tasarlanarak yaratılmıştır. Evrende var olan amaçlılık, bu evreni yaratan Tanrı'nın varlığına bağlıdır.

Evrende bir amaçlılık bulunmadığını savunan materyalist düşünürler aynı zamanda ateistlerdir. Kökleri İlk Çağ'a kadar uzanan materyalist-ateist görüş düşünerek, akıl yürüterek ya da tartışarak Tanrı'nın varlığının gösterilemeyeceğini savunurlar. Tanrı'nın var olmadığı düşüncesinden hareketle evrenin varoluşunda bir amaçlılık olmadığını kabul ederler. Onlara göre evren kendiliğinden, mekanik biçimde var olmuştur ve varlığını yine mekanik ilkeler çerçevesinde sürdürecektir. Materyalistlerin önemli bir kısmı amaçlılıkla ilgili geleneksel kanıtların hepsine karşı çıkmışlardır.

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

TELEOLOJİK ARGÜMAN

“Düzen ve amaç argümanı” olarak da bilinen teleolojik argüman da tıpkı kozmolojik argüman gibi deneyime dayanan bir argümandır. O, aynı zamanda bir analogiye yani insan tarafından imal edilmiş saat benzeri nesnelere doğal dünya arasında kurulan bir benzerlik ilişkisine dayanır. Ve saati meydana getiren çok sayıda küçük parçanın kendi başına düzen kazanamaması, saatin ortaya çıkışı için bu parçalara bir amaca göre düzen verecek bir saatçiye ihtiyaç duyulması gibi argüman doğal dünyadaki düzenden sorumlu olan bir ilahi saatçinin varolduğunu öne sürer. Çünkü nerede bir düzen var ise orada bir düzen vericinin olması gerekir.

Argümanın temel adımları şöyle sıralanabilir:

1. Dünyada varoluşlarına tanık olduğumuz her şeyde bir düzen görmekteyiz. Argümanın bakış açısından doğa, gerçekten de yalnızca bir rastlantısal olaylar bütünü, salt bir rastlantılar toplamı olmayıp düzenli bir varlık alanı meydana getirir. Gezegenler yörüngelerinde düzenli bir biçimde hareket etmektedir. Toprağa ekilen bitkiler düzenli bir biçimde gelişmekte ve karmaşık yapılara dönüşmektedir.

2. Varlıklarda görülen düzen, belli amaçlara hizmet etmekte ve evrende hayatın devamını sağlamaktadır. Gerçekten de söz konusu argümanı öne sürenler, doğaya ve dünyadaki şeylere ilişkin en üstünkörü bir incelemenin bile her varlığın belli bir işlevi yerine getirdiğini göstermek için fazlasıyla yeterli olduğunu belirtirler. Canlı ya da cansız her şeyin ve doğanın bütününe de belli bir amacı vardır. Örneğin insanın gözünü inceleyecek olursak eğer ondaki çok küçük parçacıkların gözün görme işlevini yerine getirebilmesi için nasıl bir araya getirilmiş ve düzenlenmiş olduğunu görebiliriz.

3. Ne düzen ne de amaç kendi başına ortaya çıkamaz. Yani varlıklar kendi kendilerine bir düzen ve amaç seçme imkânına sahip değildir. Hele hele çeşitli varlık düzeylerinde yer alan şeylerin bir araya gelmeleri, birtakım altsistemler oluşturmaları ve nihayet söz konusu altsistemlerin de sonunda evren gibi âdetâ “organik” diye nitelenebilecek bir bütün meydana getirmeleri, ne tek tek var olanların ne de rastlantının eseri olabilir.

4. Evrene bu düzeni ve amaçlılığı veren sınırsız bir bilgi, güç, irade ve inayet sahibi bir varlığın olması gerekir. Başka bir deyişle doğadaki düzen ve amaçlı yapı, varlığının nedeni olan bir zekâyı gerektirmektedir. Bir model ya da bir yapının varlığı, amacı bu yapıyı meydana getirmek olan bir ressam, mimar ya da sanatkârın varlığını kabul etmemizi zorunlu hâle getirir. Bu zekâ, mimar ya da sanatkâr da Tanrı’dır.

Ahmet CEVİZCİ

Felsefeye Giriş
(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Evrenin yaratılış amacı ile saatin yapılış amacı arasında nasıl bir benzerlik kurulmuştur?
2. Doğadaki her şey kendiliğinden var olabilir mi? Tartışınız.

Uygulayalım

Aşağıda varlık türlerinin sınıflandırılmasıyla ilgili bir metin verilmiştir. Verilen metni okuyup metinde geçen varlık türlerinin neler olduğunu aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

Genel bir sınıflama ile varlık kavramı (...)

1. Varlık, yalnızca düşüncede var olan değil, aynı zamanda gerçek dünyada var olanıdır. Felsefeciler varlığı ele alırken böyle bir varlığın gerçekten var olup olmadığını da analiz ederler. Örneğin Uludağ, Ağrı Dağı, Bursa, Van Gölü gibi yerlerin gerçekten var olduğunu herkes kabul ederken Kaf Dağı'nın, Anka kuşunun veya Boynuzlu Atın yalnızca düşüncede ve masallarda olduğunu da bilirler. Düşüncede var olmak, zorunlu olarak dış dünyada var olmayı içermemektedir. Düşüncede var olan nesnelere, gerçek dünyada edimsel olarak var veya yok olabilirler. Verdiğimiz örnekler sadece mecazi anlamda vardır. Buna karşılık, dış nesnel dünyadaki her varlık aynı zamanda edimsel olarak da vardır.

2. Felsefeciler varlığı farklı bir yaklaşımla ikiye ayırarak da incelerler: İdeal varlık ve gerçek varlık. Gerçek varlık zaman ve mekân içinde yer alan dış nesnel gerçekliktir. İdeal varlıklar zaman içinde yer almayan ve dış nesnel gerçekler gibi somut olmayan fakat ideal olarak var olduğu kabul edilen varlıklardır. Örneğin matematiğin tüm sayıları ve öğeleri, dış nesnel gerçekler gibi somut bir biçimde var değildir fakat onlar da vardır. Varlıkları idealdir.

A. Kadir ÇÜÇEN

Felsefeye Giriş
(Düzenlenmiştir.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Uygulayalım

Aşağıdaki şiiri okuyup şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Otuz Beş Yaş

Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder,
Dante gibi ortasındayız ömrün.
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz;
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim.
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan

...

Cahit Sıtkı TARANCI

Otuz Beş Yaş

Sorular

1. Şiirde geçen ayna kavramı hangi varlık türünü ifade etmektedir?
2. Şiirde bahsedilen varlıkların hangi özellikleri bulunmaktadır?
3. Şiirden hareketle yaşlanma hakkında felsefi bir soru oluşturup arkadaşlarınızla paylaşınız.

Uygulayalım

Verilen örnekten hareketle siz de seçeceğiniz hikaye, roman, kısa film ya da belgesellerde işlenen bir konuyu varlık felsefesi açısından değerlendiriniz. Bu değerlendirmenizi sınıfta paylaşınız.

Köşke dair daha bin türlü hikâyeler işitmeye başladılar. Sözde burası eskiden kabristanmış. Mutfağın olduğu yerde beş yüz senelik bir evliya yatıyormuş... Sermet Bey, atılan taşlara, kırılan camlara rağmen hâlâ periye inanmıyordu. Bu peri daima çamlığın içine kaçıyor, orada sır oluyordu. El sürmek için kendisine yetişmek mümkün değildi. Sermet Bey, bir gün çamlığın içine saklanıp birdenbire perinin karşısına çıkmayı, yahut arkasından yavaşça gidip elini sürüvermeyi düşündü. Evdekilerin hiçbiri buna razı olmadı:

— Seni hemen oracıkta çarpar, diyorlardı.

Fakat Sermet Bey, bulanık gönlüne rağmen periye bir türlü inanamıyordu. Ertesi akşam koruya gitti. Büyük bir çamın alt dallarından birine bindi. Birden bire yüreği hop etti. Hayal sökün etmişti.

Eliyle dokununca gölge gibi uçup silineceğini katiyen bildiği hâlde yine Sermet Beyin dizleri titremeye başladı. İçinden “Ben korkmuyorum, fakat vücudum korkuyor!” dedi. Yavaşça aşağı atladı. Hayalin arkasından yürüdü. Yavaşça elini uzattı. Beyaz cisme dokundu. Hayal birdenbire fena hâlde ürttü. Ama kaybolmadı. Döndü, Sermet Beyi görünce alabildiğine kaçmaya başladı.

Sermet Bey, dokununca kaybolmadığı için bu hayalin peri filan olmadığını hemen anlamıştı. Peşini bırakmadı. Kovaladı. Çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı. Gayet kuvvetliydi. Hayal, mukabele imkânı olmadığını anlayınca çırpınmaktan vazgeçti.

Ömer SEYFETTİN

Perili Köşk

Sorular

1. Hikâyenin konusu nedir?

.....

.....

.....

2. Hikâyede varlık felsefesiyle ilgili hangi kavramlar geçmektedir?

.....

.....

.....

3. Hikâyede geçen varlık problemi ontolojinin hangi alanını ilgilendirmektedir?

.....

.....

.....

3.2. BİLGİ FELSEFESİ

Düşünelim

Aşağıdaki sözleri okuyup soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

Bir şey biliyorum, o da hiçbir şey bilmediğimdir.

Sokrates

Filozofumuz Diyor ki

Bilmek, yapabilmektir.

F. Bacon

Filozofumuz Diyor ki

Aldatmaya ve aldanmaya en elverişli şeyler, bilmediğimiz şeylerdir.

Michel de Montaigne (Mişel dö Monteyn)

Filozofumuz Diyor ki

Üzerinde konuşulmayan şeyler hakkında susmak gerekir.

L. Wittgenstein

Filozofumuz Diyor ki

İnsanlar doğal olarak bilmek isterler.

Aristoteles

Sorular

1. Filozofların bu sözlerinden ne anlıyorsunuz?
2. İnsan her konuda bilgi sahibi olabilir mi?
3. İnsanlar neden bilgiye ihtiyaç duyar?

3.2.1. BİLGİ FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Bilgi, felsefenin ele aldığı temel konulardan biridir. Bu alandaki felsefenin adı epistemolojidir. Epistemoloji Yunanca “episteme” ve “logos” sözcüklerinden oluşmuştur. Episteme, bilgi demektir. Logos ise bilgi, bilim, kuram, akıl, söz anlamlarına gelmektedir. Epistemoloji bilgi kuramı anlamına gelir. Epistemoloji, konusu olan bilgi ile ilgili kavramları araştırmamanın yanı sıra bilginin imkânı, kaynağı ve sınırları ile ilgili sorulara da cevap arar.

Bilgi, ilk çağlardan itibaren filozofların ele aldığı bir konu olmuştur ama ilk kez bilgi felsefesini sistemli biçimde ele alan Platon’dur.

Aklınızda Bulunsun

Bilgi -genel bir tanımla- özne ile nesne arasında kurulan bağ sonucu ortaya çıkan bir üründür. Özne (süje), düşünen ve algılayan ve bu nedenle aynı zamanda bilen zihindir. Nesne (obje) ise zihin dışında bulunan ve zihnin yöneldiği her şeydir.

Uygulayalım

Aşağıdaki şemayı inceleyip soruları cevaplayınız.

Bilgi felsefesi ile ilgili problemlere ilk çağlardan bu yana cevaplar aranmıştır. Bu problemler dört grupta toplanabilir.

1. Bilginin imkânı ile ilgili sorular

- Doğru bilgiye ulaşılabilir mi?
- Varlığın doğru bilgisi var mıdır?
- Doğru bilgi mümkün müdür?

2. Bilginin kaynağı ile ilgili sorular

- Bilginin kaynağı nedir?
- Bilgiler doğuştan mı gelir, sonradan mı kazanılır?

3. Bilginin sınırları ve doğru bilginin ölçütü

- İnsan zihninin bilgi edinme sınırı nedir?
- İnsan zihninden bağımsız gerçeğin bilgisi edinilebilir mi?
- Ne kadar bilebiliriz?
- Zihnin sınırları aşılabılır mı?
- Doğru bilgi nedir?
- Doğruluğun ölçütleri nelerdir?

4. Bilginin değeri

- Hangi bilgiler güvenilirdir?
- Bilginin insan ve toplum yaşamında etkisi nedir?

Sorular

1. Filozoflar neden bilgiyi problem olarak ele almışlardır?
2. Sorulara verilen cevaplar herkes için aynı mıdır?
3. Sorulara önem verilmesi, felsefenin hangi özelliği ile ilgilidir?
4. Tabloya eklenebilecek başka sorular var mıdır?

Uygulayalım

Aşağıda verilen haberdeki doğruluğu gösteren önermeler ile gerçekliği gösteren kavramları noktalı yerlere yazınız.

TÜRKSAT 5A'nın Yörüngesine Yolculuğu Devam Ediyor

11 OCAK 2021

Türkiye'nin 5. Nesil Haberleşme Uydusu Türksat 5A, Falcon 9 roketiyle 8 Ocak'ta saat 05.15'te Ulaştırma ve Altyapı Bakanı canlı bağlantıyla katıldığı törenle başarılı bir şekilde uzaya fırlatılmıştı. Uydunun fırlatmadan yaklaşık yarım saat sonra kapsülün tamamen ayrılarak yörünge yolculuğunu sürdürmüş, ilk sinyalin alınmasıyla fırlatmanın başarılı bir şekilde gerçekleştiği görülmüştü. Türksat 5A'nın uzaydaki yörüngesine olan yolculuğu 140 gün sürecek.

Uydunun yörüngesine oturmasının ardından kontrolü Gölbaşı Uydular İstasyonu'na devredilecek ve buradan gönderilecek komutlarla uydunun yaklaşık bir ay boyunca performans testlerine tabi tutulacak. Testlerin başarılı sonuçlanmasıyla Türksat 5A'nın bu yılın ikinci çeyreği içinde hizmete başlaması hedefleniyor.

Türksat 5A, Türkiye, Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Orta Batı Afrika, Güney Afrika, Akdeniz, Ege Denizi ve

Karadeniz'i kapsayan geniş bir coğrafyada TV yayıncılığı ve veri haberleşme hizmetleri sunacaktır.

Türkiye'nin yeni Ku Bandı'nı kullanan öncü ülkelerden birisi olmasını sağlayacak Türksat 5A, 12 kilowatt güçle çok daha kaliteli TV yayıncılığı ve haberleşme hizmeti sağlayacaktır.

Türksat 5A'nın görevine başlamasıyla frekans yükselecek ve daha yoğun bir haberleşme ve veri aktarımı mümkün olacaktır. Ku Bandı, haberleşmede yüksek frekansla veri iletme hacmini genişletecektir.

Uydunun 31 derece doğu yörüngesine yerleşmesi sayesinde hizmet alanı batıya doğru genişleyecek, batı yönünde internet üzerinden daha fazla data ve haberleşme imkânı doğacaktır. Bu sayede tek uydudan daha geniş bir coğrafyada internet hizmeti verilebilecektir.

<https://hgm.uab.gov.tr>

.....

.....

.....

.....

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

Doğruluk (verite); bir düşüncenin, bilginin nesnesine uygun olmasıdır. Örneğin "Bu çiçek pembe." önermesi çiçek pembe ise doğru, değilse yanlıştır. Yani doğruluk önermenin bir özelliğidir.

Gerçeklik (realite), nesnel dünyada var olandır. Başka bir anlatımla zihinden bağımsız olarak zamanda ve mekânda var olandır. Örneğin çiçeğin doğruluğundan değil, gerçekliğinden söz edebiliriz. Yani gerçeklik varlığın bir özelliğidir.

Doğruluk ve gerçeklik anlayışları bilim ve felsefede farklılık gösterir. Bilimde gerek doğruluk gerekse gerçeklik denetlenir. Oysa felsefede önermelerin doğruluğu ya da yanlışlığı denetlenemez. Ayrıca felsefe, bilimden farklı olarak doğadaki gerçekliklerin yanı sıra fizik ötesi konuları da ele alır. Felsefede sistemin kendi içinde tutarlılığı esastır. Yani aynı sistem içinde birbirleriyle çelişen önermeler bulunmamalıdır.

Sorular

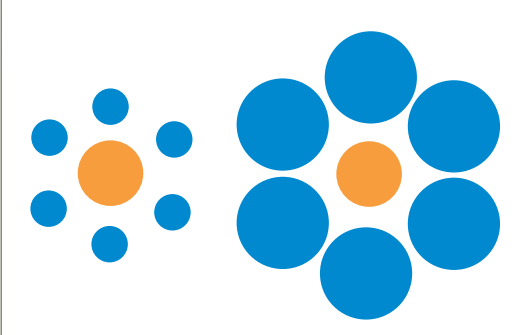
1. Sizce doğruluk nedir?
2. Doğruluk ve gerçeklik arasındaki farka bir örnek veriniz.
3. Bilimin ve felsefenin doğruluk anlayışları arasında ne fark vardır?
4. Bir olayla ilgili herhangi bir gazete yazısını bulup içinde geçen doğruluk ve gerçeklik örneklerini sıralayınız.

3.2.1.1. Doğru Bilginin İmkânı Problemi

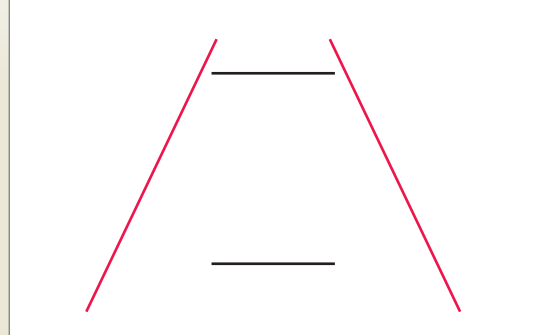

Düşünelim

Aşağıdaki görselleri inceleyip, metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Yukarıdaki şekillerde orta kısımda bulunan daireler aynı büyüklüktedir ama soldaki daha büyük algılanır.

Yatay çizgiler aynı uzunluktadır ama üstteki daha uzunmuş gibi algılanır.

Gece İspanya açıklarında Amiral gemisinin komutanlığında büyük bir filo, yol almaktadır. Sisler içinde karşılarında cılız bir ışık bulunmaktadır. Bunun üzerine ışığın geldiği yöne gemilerin rotasından çekilmesi istenilen bir mesaj çekilir. Karşıdan gelen cevap, komutanları şaşırır, “Siz çekilin”. Bunun üzerine karşıya şu mesaj gönderilir “Biz 10 gemiden oluşan bir filoyuz, eğer yolundan çekilmezseniz ezileceksiniz. Karşıdan gelen mesaj şudur “Ben de 15. deniz fenerinin bekçisiyim, karım ve çocuklarımla oturuyorum, rotayı değiştirip, değiştirmeyeceğiniz size kalmıştır.

Thomas Cathcart, Daniel Klein

Platon Bir Gün Kolunda Bir Ornitorenkle Bara Girer.

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. İnsanlar duyu organlarıyla doğru bilgiye her zaman ulaşabilir mi?
2. Doğru, insanın bulunduğu yere göre değişir mi?

Uygulayalım

Karikatürü ve Protagoras'ın (MÖ 480-410) sözlerini inceleyerek soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

- Tüm bilgilerimiz duyumlardan gelir.
- Duyum insana göre değişir. Her şey bana nasıl görünüyorsa benim için öyledir, sana nasıl görünüyorsa senin için de öyledir.
- Rüzgâr üşüyen için soğuk, üşümeyen için değildir.
- İnsan her şeyin ölçüsüdür, var olanların var olmalarının ve var olmayanların var olmamalarının ölçüsüdür.

Protagoras

Sorular

1. Bilgi edinmede hangi araçlardan yararlanıyorsunuz?
2. Doğru bilgi sizce neden kişilere göre değişmektedir?
3. Filozofa göre insan neden doğru bilgiye ulaşamaz?

Sofizm

İlk Çağ'da yaşamış olan sofistler doğru bilgiye ulaşamayacağını savunmuşlardır. "İlk şüpheciler" adı da verilen sofistlerin önemli temsilcileri Protagoras ve Gorgias'tır.

Onlara göre duyuyla ulaşılan bilgiler aldatıcı ve değişkendir. Bilgi edinmede başkaca bir araç bulunmadığından doğru bilgiye ulaşamaz.

Sofistler bu görüşleriyle relativizm (görecilik) ve pragmatizm (faydacılık) akımlarına öncülük etmişlerdir.

Filozofumuz Diyor ki

Bir şey yoktur.
Bir şey olsaydı da bilemezdik.
Bilseydik de başkalarına bildiremezdik.

Gorgias

Aklınızda Bulunsun

Sofistlere göre bilgi diye ancak duyu organlarının verilerinden oluşmuş sanılar vardır, bunlar da insana göre değişir.

Septisizm (Şüphencilik)

Bilginin imkânından şüphe eden diğer bir akım septisizmdir. Önemli temsilcileri Pyrrhon (Piron, MÖ 365-275) ve öğrencisi Timon'dur (MÖ 320-230). Şüpheyi bir sistem olarak ortaya koyan ilk filozof Pyrrhon'dur. Ona göre hiçbir şey ne doğru ne de yanlıştır. Her yargı ve yargının çelişigi için aynı güçte nedenler bulunabilir. Bu nedenle hiçbir konuda yargıda bulunmamak her şeyden şüphe etmek gerekir.

Aklınızda Bulunsun

Septiklerde "epokhe", hiçbir konuda yargıda bulunmama; "ataraksiya", ruhsal sarsılmazlık ve denge anlamlarına gelir.

Uygulayalım

Filozofların aşağıdaki sözlerini okuyup soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

- Nesnelerin yapısı nedir?
Kavranamaz.
- Nesnelerin karşısında durumumuz ne olmalıdır?
Yargıdan kaçınmak.
- Nesneler karşısında doğru bir duruştan ne kazanırız?
Sarsılmazlık.

Timon

Filozofumuz Diyor ki

Doğru dediğimiz bilgiler gerçekten doğru değil, doğruya benzer bilgilerdir.

Arkesilaos (Arkesilas) (MÖ 315-240)

Filozofumuz Diyor ki

Doğru için elimizde güvenilir bir ölçüt yoktur, bütün bilgilerimiz yalnızca olasılık değerindedir, kesin bilgi değildir.

Karneades (Karnades) (MÖ 214-129)

Sorular

1. Filozofların doğru konusundaki ortak düşünceleri nelerdir?
2. Septiklerin düşüncelerinin günlük yaşamda geçerliliği var mıdır?
3. Septiklerde şüphe bir amaç mı yoksa araç mıdır?

Aklınızda Bulunsun

Doğru bilgiye ulaşılabileceğini savunan görüşlerin genel adı dogmatizmdir.

Dogma: 1. Bir felsefe okulunda benimsenen, doğru diye ileri sürülen öğreti. 2. Doğruluğu sınanmadan benimsenen ve bir öğretinin ya da ideolojinin temeli yapılan sav.

Bedia Akarsu

Felsefe Terimleri Sözlüğü

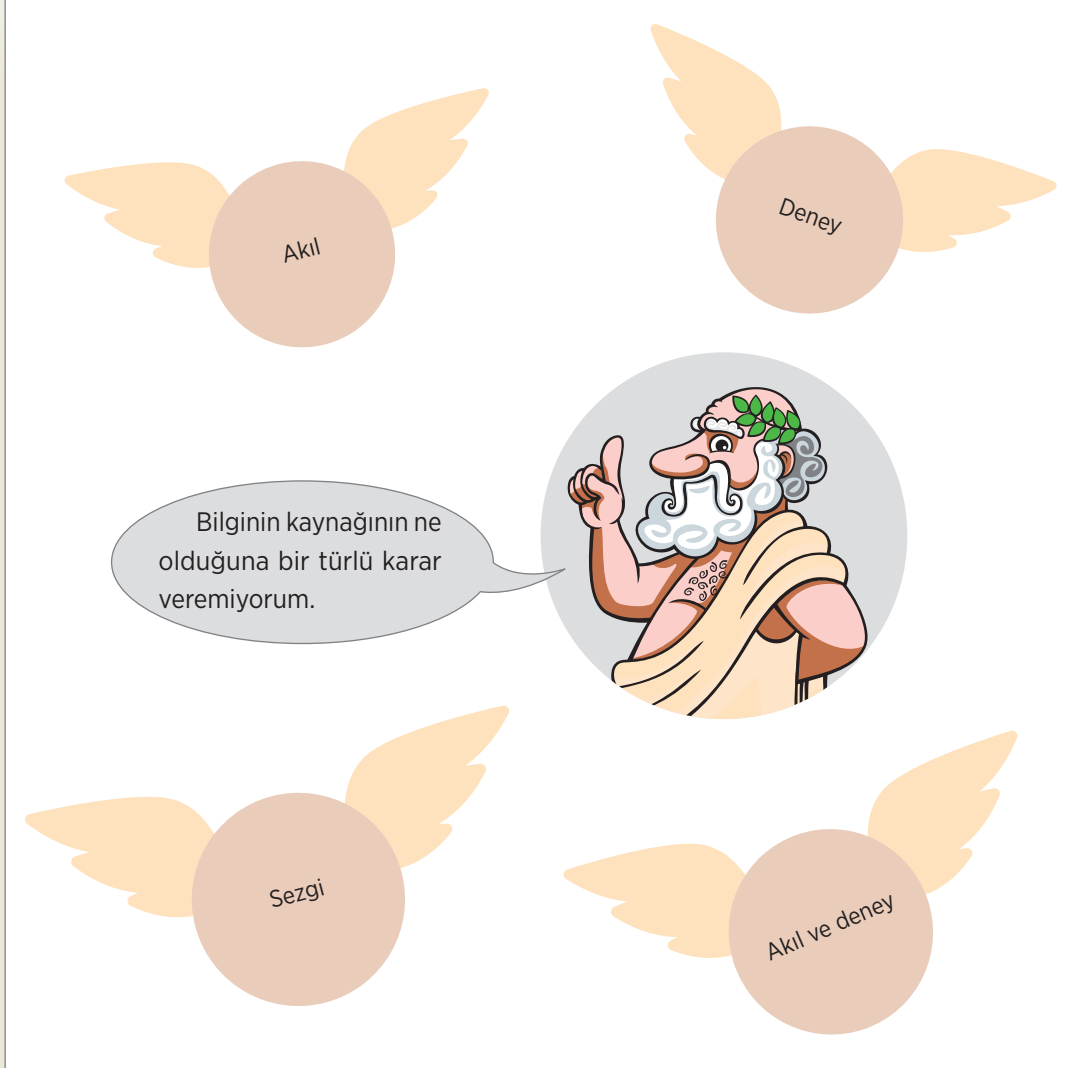
Bilginin Mümkün Olduğu Görüşü

3.2.1.2. Bilgilerimizin Kaynağı Nedir?

Düşünelim

AŞağıdaki görseli inceleyip soruları cevaplayınız.

Sorular

1. Aynı soruya farklı cevapların verilebilmesi felsefenin hangi özelliğinin bir sonucudur?
2. Sizce görseldeki filozof neden karar veremiyor?
3. Sizce görseldeki filozofun sorusunun cevabı, verilen kavramlardan hangisidir?

Bilgilerimizin kaynağı nedir? sorusuna çeşitli cevaplar verilmiştir. Bu konuda Rasyonalizm, Empirizm, Kritisizm ve Entüsyonizm görüşleri Şunlardır:

Rasyonalizm (Akılcılık); Bilgilerin kaynağının akıl olduğunu savunan öğretidir. Bu düşünceyi savunan filozoflara göre duyum ve algılar bize doğruluğu kesin olmayan bilgiler verir. Asıl kesin bilgilere doğuştan getirdiğimiz akıl ile ulaŐabiliriz. nemli temsilcileri Platon, Aristoteles, Fârâbi, Descartes'dir.

Empirizm (Deneycilik); bilginin kaynağının duyum, algı ve deneyim olduğunu, rasyonalizmden farklı olarak doğuştan aklımızda hiçbir bilginin bulunmadığını savunan felsefe akımıdır. Bu anlayışın kökleri ilk çağlarda Epikuros'a (MÖ 341-270) kadar uzanır. En önemli temsilcileri İngiliz filozoflar John Locke (Con Lok, 1632-1704) ve D. Hume'dur.

Uygulayalım

Filozofların aşağıdaki sözlerini okuyunuz. Bu filozofların bilginin kaynağı konusundaki ortak düşüncelerinin ne olduğunu noktalı yere yazınız.

Filozofumuz Diyor ki

Mühür, bal mumuna nasıl kendi izini bırakırsa eşya da bizde belli izler bırakır.

Timon

Filozofumuz Diyor ki

İnsan zihni doğuştan boş bir levhadır (tabula rasa).

John Locke (Con Lok)

Filozofumuz Diyor ki

Var olmak algılanmış olmaktır.

George Berkeley (Corç Berkley)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kritisizm (Eleştiricilik); bilginin oluşmasında hem aklın hem de deneyin etkin olduğunu savunan felsefe akımıdır. Bu felsefenin önemli temsilcisi Kant, insan aklı ile duyularının neyi, nasıl bilebileceğini; insan bilgisinin sınırlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla akli ve duyuları ciddi bir eleştiri süzgecinden geçirir. Kant'ın felsefesine bu nedenle "eleştirici felsefe" adı verilir.

Ona göre bilgilerin oluşmasında hem aklın hem de duyuların (deneyin) etkisi vardır. Böylece rasyonalizmi ve empirizmi uzlaştırmaya çalışmıştır. İnsan zihninde deneyden gelmeyen, kategori adını verdiği yargı formları vardır. Zihnin bu formları, deneyin sağladığı ham maddeye biçim kazandırarak bilgileri oluşturur. Bu bilgi duyularla algılanabilen fenomenlerin (görünen) bilgisidir. Duyu yoluyla algılanamayan, metafizik alanı içeren "numen" in bilgisine ise ulaşamaz. Tanrı, ruh, ölümsüzlük gibi alanlar numen ile ilgilidir.

Uygulayalım

Kant'ın aşağıda verilen sözlerini okuyarak soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

- Bilgimiz deneyle başlar ama deneyden doğmaz.
- Deneysiz kavramlar boştur, kavramsız deneyler kördür.
- Hume, beni dogmatik uykumdan uyandırdı.

Immanuel Kant

Sorular

1. Kant'a göre bilgilerin kaynağı nedir?
2. Dogmatik uykudan uyanmak ne demektir? Açıklayınız.

Entüsyonizm (Sezgililik); Doğru bilginin kaynağının sezgi olduğunu savunan görüştür. Sezgi; nesnesini doğrudan, aracasız kavrayan bilme yetisi olarak tanımlanabilir. Bu görüşe göre **sezgi**, aklın kavramayacağı şeyleri kavrayan yetidir.

Sezgiciliğin önemli temsilcileri İslam düşünürü Gazâlî (1058-1111) ve Fransız düşünür Henri Louis Bergson'dur (Enri Luis Bergson, 1859-1941).

Uygulayalım

Filozofların aşağıda verilen sözlerini okuyunuz. Bu filozofların bilginin kaynağı konusundaki ortak düşüncelerinin ne olduğunu noktalı yere yazınız.

Filozofumuz Diyor ki

Doğru bilgiye Tanrı'nın insan ruhuna akittiği nur (ışık, sezgi) ile ulaşılır.

Gazâlî

Filozofumuz Diyor ki

"Bilgi insanda iki yetiden kaynaklanır, bunlar zekâ ve sezgidir."

H. L. Bergson

.....

.....

.....

.....

3.2.1.3. Bilginin Sınırları ve Doğru Bilginin Ölçütü

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

Haydi Sen de Dişini Çektir

Günün birinde pazardan dönmekte olan Hoca'nın önünü bir komşusu keser ve derdini bir bir anlatır. Hoca onu biraz oyalamak isteyince komşusu tekrar; "Ama Hocam, başım çok ağrıyor. " der. Hoca şöyle sağına soluna baktıktan sonra, düşünür gibi yapar ve ardından cevabını verir: "Bak komşu, senin derdinin dermanını şimdi hatırladım. Bundan birkaç hafta önce benim de dişim ağrımişti, epeyce direndikten sonra baktım olacak gibi değil, gittim dişçiye, dişimi çektirdim. Meğer başımın ağrısının dermanı buymuş. Haydi git sen de dişini çektir."

www.aksehir.bel.tr

Sorular

1. Doğru herkes için aynı mıdır yoksa kişiye göre değişir mi?
2. Metindeki doğruluk anlayışının ölçütü nedir?
3. Farklı doğruluk anlayışları felsefede nasıl değerlendirilir?

Aklınızda Bulunsun

Neyi bilebiliriz, bilgimizin sınırı nedir? sorusuna Pozitivistlerin cevabı şöyledir: "Yalnız olgusal önermeler sınanabilirlik açısından anlamlıdır. Yalnızca olgusal olan bilinebilir. Bu nedenle metafizik önermeler bilginin konusu olamaz.

"Doğru bilginin ölçütleri nelerdir?" Bu soru bilgi felsefesinin cevap aradığı önemli sorulardan biridir. Felsefenin özelliklerinden birinin de aynı soruya farklı cevaplar verilmesi olduğu daha önceki konularda belirtilmişti. Bu nedenle bilginin ölçütü konusunda birden çok cevapla karşılaşılır. Bunların başlıcaları; uygunluk, tutarlılık, tümel uzlaşım, apaçıklık ve yararı temele alan yaklaşımlardır.

"Doğru bilginin ölçütü uygunluktur." Bu bakış açısına göre bir önermenin ya da düşüncenin doğruluğu gerçeklikle uyuşmasına bağlıdır. Başka bir deyişle bir önerme ya da düşünce gerçekliğe uygunsa doğru, değilse yanlıştır.

"Doğru bilginin ölçütü tutarlılıktır." Bu ölçüte göre tutarlılık bir düşünce sistemini meydana getiren önermelerin kendi içinde uyumlu olması ve çelişki barındırmamasıdır.

"Doğru bilginin ölçütü tümel uzlaşım"dır." Bu bakış açısı, doğruluğun insanların seçimleri ve uzlaşmaları sonucu oluştuğunu savunur. Burada amaç; bir inanç, yargı, önerme ya da bilgi hakkında herkesin ortak doğruluk anlayışına sahip olmasıdır.

"Doğru bilginin ölçütü apaçıklıktır." Bu düşünceye göre bir önermenin ya da bilginin apaçık olması demek, hem açık ve seçik hem de kuşku duyulmayan olması demektir. Bir önerme, anlam belirsizliğine yer vermeyen tartışılmayacak kadar kesin ve net olarak kavranırsa açıktır; başka bir önerme ya da düşünce ile karıştırılmadığında ise seçiktir. Böyle apaçık bilgiler ancak akıl yürütme ve sezgisel kavrama ile elde edilir.

"Doğru bilginin ölçütü yararlıdır." Bu yaklaşıma göre bir önerme ya da bilgi yararlı ise veya sorunları çözüyorsa doğru, tersi durumda yanlıştır. Bir bilginin pratik işlevli oluşu onun doğruluğunu belirlemektedir. Yararcı doğruluk kavramını savunanlar "Bilim doğrularının pratik alandaki yararları, onların doğruluk değerini gösterir." yargısı ile kendi düşüncelerini desteklerler.

Uygulayalım

Aşağıdaki ifadelerde hangi doğruluk anlayışının ölçütü olarak kullanıldığını belirtiniz. Siz de aynı doğruluk değerleriyle ilgili örnekler bulup noktalı yerlere yazınız.

Bir an, bir şey gördüğümü zannedersem ve gördüğüm şeyin var olup olmadığını düşünüyorsam yani gördüklerimin doğru olduğundan şüphe ediyorsam yanımda bulunanlara aynı şeyi onların da görüp görmediğini sorarım. Eğer onlar da beni doğruluyorsa gördüğüm şey “var”dır.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bir hastalığın tedavisi için araştırılan bir ilacın denemeler sonrasında doğru ilaç olduğu belirlenmiştir.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Aristoteles “Metafizik” adlı eserinde şöyle der: “Olmayanın olduğunu söylemek ya da olanın olmadığını söylemek yanlış, olanın olduğunu ya da olmayanın olmadığını söylemek doğrudur.”

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2.1.4. Bilginin Güvenilirliği ve Değeri

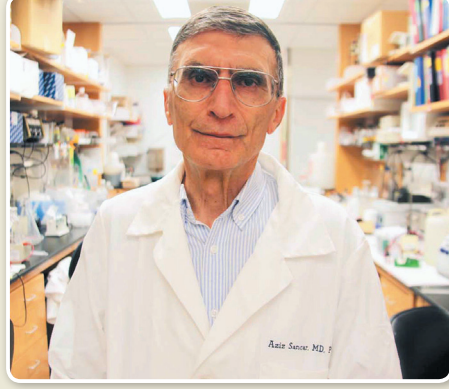

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

SAVUR'DAN NOBEL'E... PROF. DR. AZİZ SANCAR KİMDİR?

Prof. Dr. Aziz Sancar 1946'da Mardin Savur'da sekiz kardeşin yedincisi olarak dünyaya geldi. "Annemin ve babamın okuması yazması yoktu." diye konuşan Sancar "Ancak eğitimin önemini biliyorlardı ve çocuklarının tümünün eğitim alması için ellerinden geleni yaptılar." diyor. 1963 yılında girdiği İstanbul Tıp Fakültesini 1971 yılında bitirdi. Okuldayken temel bilimler hocalarının bilimsel buluşlar karşısındaki heyecanını şöyle dile getiriyor: "Kaynaklarımızın yetersizliğini gayret ve heyecanımız ile kapatıyorduk." 6 yıllık tıp eğitiminin ikinci yılında aldığı biyokimya dersinden etkilenen Sancar, biyokimya araştırmacısı olmaya karar verdi. Biyokimya dalında lisansüstü çalışmalar yapma isteğini biyokimya hocasına açtığı zaman hocası, en azından bir süre için doktorluk yapmasını tavsiye etti. "Tıbbiyeden mezun olan herkesin temel bilimlerle ilgilenmeden önce birkaç yıl doktorluk yapmasında büyük fayda görüyorum." diyen Sancar, hocasının tavsiyesine uyup doğduğu yer olan Savur'a yakın bir bölgede kendisi için çok yararlı olduğuna inandığı iki yıllık bir doktorluk deneyimi geçirdi.

Prof. Dr. Aziz Sancar

1997 yılından bugüne Amerika Birleşik Devletleri North Carolina (Nort Karolayna)-Chapel Hill'de (Şapel Hil) North Carolina Üniversitesi Biyokimya ve Biyofizik Bölümünde görev yapan Prof. Sancar'ın 415 bilimsel makalesi var ve bu makaleler çok sayıda atıflar aldı (31.330). Başarılı bilim insanları h- endeksine göre değerlendirmede h- 99 gibi yüksek bir nota ulaştı.

Sancar, bilimde başarıya ulaşmak için çok çalışmanın, kararlılığın ve azmin ne denli önemli olduğunun canlı kanıtıdır. Aldığı ödüller arasında Ulusal Bilim Vakfının Başkanlık Genç Araştırmacılar Ödülü (1984), Amerikan Fotobiyoloji Birliğinin en büyük ödülü (1990) ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (1995) Ödülü sayılabilir. Sancar ayrıca ABD Ulusal Bilimler Akademisinin ilk Türk Amerikan üyesidir.

Sancar 2008 yılında bilimsel nitelikleri ve insan sağlığına yapmış olduğu üst düzey katkıları nedeniyle Vehbi Koç Ödülü'nü kazandı. Sancar, DNA'nın onarılması ile ilgili yaptığı çalışmalardan dolayı Amerikalı Paul Modrich (Pol Madriç) ve İsveçli Tomas Lindahl (Tomas Lindol) ile birlikte 2015 Nobel Kimya Ödülü'ne layık görüldü.

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. İnsanın bilgi sahibi olması yaşamını nasıl etkiler?
2. Yalnızca bilgi sahibi olmak mutluluk sağlar mı?
3. Bir yurttaşımızın Nobel Bilim Ödülü alması ile ilgili neler düşünüyorsunuz?
4. Bilgiyi değerli ve güvenilir kılan özellikler nelerdir?

Uygulayalım

Dergi ve gazete haberleri, İnternet, sosyal medya ve televizyon programlarında paylaşılan bilgilerden bir örnek alınız. Bilginin değeri ve güvenilirliği açısından örneğinizle ilgili bilgilerinizi aşağıdaki boş bırakılan yerlere yazınız ve sınıfta paylaşınız.

Günümüz toplumlarında sizce bilgiye yeterli ölçüde değer verilmekte midir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilginin güvenilir olmasının toplumların gelişmesine etkisi nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilgiye verilen değer ve güvenilirliğin azalması toplumlarda nasıl bir değişmeye yol açar?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Düşünelim

Aşağıdaki gazete haberini Atatürk'ün ve Albert Einstein'ın (Albirt Aynştayn, 1879-1955) sözlerini okuyup soruları cevaplayınız.

Prof. Dr. Oğuz'a Büyük Onur

18.01.2018

ANKARA Üniversitesi (AÜ) Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Arzu Oğuz'a Avusturya Bilim Araştırma ve Ekonomi Bakanlığı, Bilim ve Sanat Nişanı verildi. Avusturya Büyükelçiliğinde düzenlenen törende Avusturya Büyükelçisi Klaus Wölfer (Kılayus Völfer) böyle toplantıların nadiren yaşandığını, Avusturya hükümetinin nişan takdimi konusunda oldukça cimri olduğunu ifade etti. Wölfer ayrıca hukuk bilimine yaptığı katkılardan dolayı Oğuz'un bu ödüle layık görüldüğünü de belirtti. Avusturya Büyükelçiliği ile ortak çalışmalar yapmaktan memnuniyet duyduğunu söyleyen Oğuz ise Almanya'da yaptığı doktora çalışmaları sırasında bu ülkelerin diline ve kültürüne aşinalık kazandığını, artık bu ülkeleri ikinci evi olarak benimsediğini ifade etti.

(Düzenlenmiştir.)

Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.

Mustafa Kemal Atatürk

Filozofumuz Diyor ki

Uzun yaşamımda öğrendiğim bir şey var: Gerçeklikle ölçüştürüldüğünde tüm bilimimiz ilkel ve çocukça kalmaktadır ama gene de sahip olduğumuz en değerli şeydir bilim!

Albert Einstein

Sorular

1. Bir Türk bilim insanının yaptığı çalışmadan dolayı Avusturya Devleti tarafından ödüllendirilmesi bilimin hangi özelliği ile ilgilidir?
2. Bilimin yol gösterici olmasının önemi nedir? Açıklayınız.
3. Bilim, insan yaşamında neden değerlidir? Açıklayınız.

3.3.1. BİLİM FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

3.3.1.1. Bilim

Bilim; denetimli gözleme ve gözlem sonuçlarına dayanan, mantıklı düşünme yolunu izleyerek olguları açıklama gücü taşıyan genellemeler bulma ve bu genellemeleri doğrulama etkinliğidir. Felsefe ise tüm deneyim, düşünce ve bilgileri eleştiri yolu ile açıklığa kavuşturmaya çalışan, kendi içinde tutarlı bir dünya görüşü kurma etkinliğidir. Felsefenin bilimi konu alan dalı bilim felsefesidir. Bu dal, bilimin kavramlarını ve kurallarını eleştirel açıdan ele alır. Bu anlamda bilime felsefe açısından bakmak bilim üzerine düşündürmektir. Bilim felsefesi, konusuna ve amacına uygun olarak eleştirel ve analitik düşünme çabasına dayanır.

Felsefenin bilimi konu alması, eski dönemlere kadar uzanır. Bazı düşünürler bilimi kendi bilgi kuramları (epistemoloji) içinde ele alınmaktaydı. Yeni Çağ'da bilimlerdeki gelişmeye bağlı olarak bilim felsefesinin sistemli biçimde ilk kez Francis Bacon tarafından ele alınmaya başladığı kabul edilir ama bilim felsefesinin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkması 19. yüzyılı bulur.

20. yüzyılda bilim felsefesinde iki farklı bilim anlayışı ile karşılaşmaktadır. Bunlardan birisi bilimi "ürün" olarak ele alan yaklaşımdır. Diğeri ise "etkinlik" olarak ele alan yaklaşımdır.

Bilimi ürün olarak ele alan düşünceye göre, bilimi anlamak için bilim adına ortaya konan eserlere bakmak gerekir. Bu eserlerde bulunan önermelerin doğrulanabilir olup olmadığına bakılır. Önermelerin doğrulanması için de mantıksal çözümler kullanılması gerekir. Bu durumda dış etkenlerin bilim üzerinde etkisi bulunmayacağından, bilim nesnel özelliktedir. Bu düşünceyi savunan felsefe Neopozitivizm'dir.

Bilimi etkinlik olarak ele alan düşünceye göre bilimi anlamak için bilim insanları topluluğunun yaşam şekline, inançlarına, değerlerine kültürlerine bakmak gerekir. Çünkü bilim insanlarının görüşlerinin şekillenmesinde bu etkenler rol oynamaktadır. Bu yaklaşımın bilim felsefesine getirdiği bir kavram olan paradigma, bilim insanının dünyaya bakışını belirleyen, ona fenomenleri açıklama olanağı veren model, kavramsal çerçevedir. Bilim insanları paradigma, sayesinde dağınık ve düzensiz etkinlikleri düzenli ve kendi içinde tutarlı duruma getirirler. Bilimi de bu çerçeveden ele alırlar. Paradigma değişmez bir bakış olmayıp zamanla başka paradigmalara yer değiştirebilir.

Günümüzde bilim felsefesi; bilimin yapısını, doğasını, bilimsel kuramlarla gerçeklik arasındaki ilişkiyi, bilimde yöntem problemini konu alan felsefe dalı olarak tanımlanır. Bu tanımdan hareketle bilime felsefi açıdan bakmak, bilim üzerine düşünmek demektir.

Bilim Felsefesinin Temel Soruları

Bilim felsefesi, bilimle ilgili sorulara cevap arar. "Bilim nedir? Bilimsel yaklaşım nedir? Bilimsel yöntem nedir? Bilimsel sonuç nedir? Bilimsel düşüncenin işlevi nedir? Bilimi diğer insan etkinliklerinden ayıran özellikler nelerdir?" bilim felsefesinin başlıca sorularıdır.

Uygulayalım

Aşağıdaki ifadelerin başına bilim felsefesinin yukarıdaki temel sorularından uygun olanlarını yazınız.

..... Belirli bir yöntemle olaylar arasında değişmez neden-sonuç ilişkilerine ulaşmaya çalışan etkinliktir.

..... Olay ve olguları akılcı ve nesnel biçimde ele almaz.

..... Olguları betimleme ve açıklama yoluyla anlamaya çalışmaz.

..... Belirli bir yöntem sonucu ulaşılan ve üzerinde herkesin ulaşabileceği yargılardır.

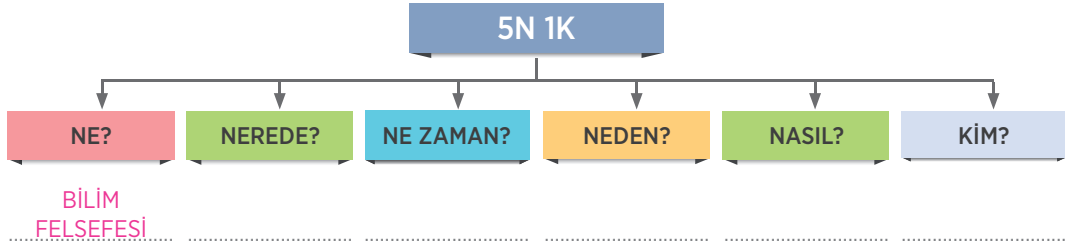
..... Bilimsel soruların çözümünde bilgilerin sistemli biçimde toplanması, yorumlanması ve değerlendirilmesi sürecinde izlenen yoldur.

..... Bilimin akılcı, nesnel, metodik ve sistemli olmasıdır.

Uygulayalım

Aşağıda verilen şemadaki noktalı yerleri bilim felsefesinin ortaya çıkışıyla ilgili olarak uygun kavramlarla doldurunuz.

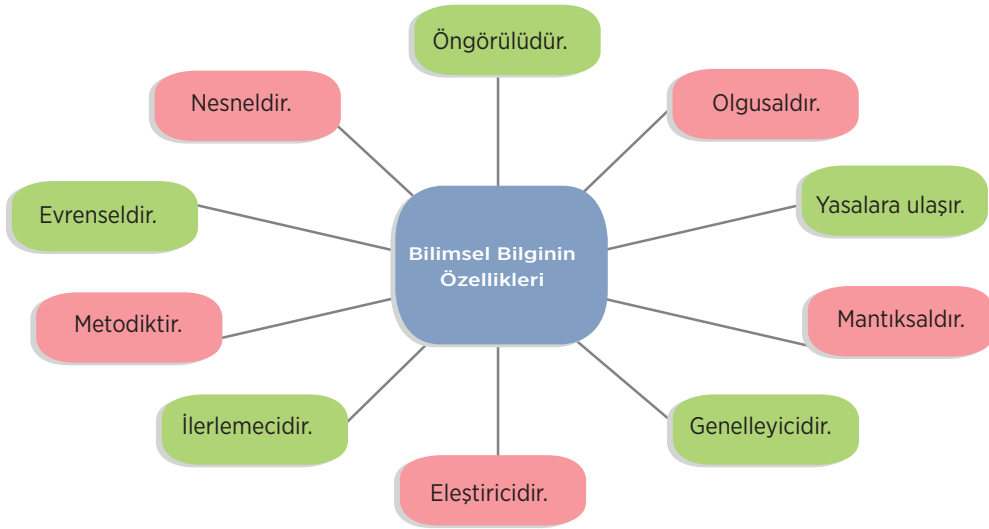

Bilimsel Bilginin Özellikleri

Uygulayalım

Şemadaki kavramları, bilimin başlıca özelliklerini de göz önüne alarak ilgili cümlelerin başındaki noktalı yerlere yazınız.

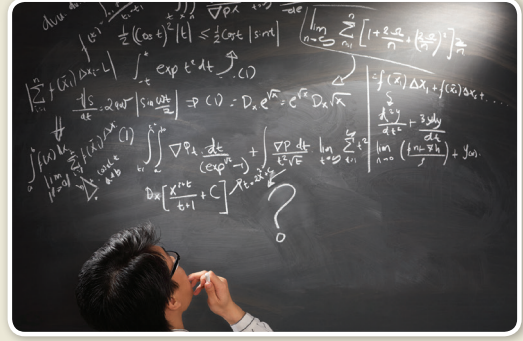
-, olaylar arasında değişmez neden-sonuç ilişkilerine ulaşır.
-, bilgiye ulaşmada bilimsel yöntem ve teknikler kullanılır.
-, insanlığın ortak mirasıdır.
-, akıl ilkelerine ve çıkarım kurallarına dayalıdır.
-, önermeleri doğrudan ya da dolaylı olarak gözleme dayanan olguları dile getirir.
-, durağan değil, birikerek gelişen bir süreç içindedir.
-, var olan bilgi, kuram ve yasaları sorgular.
-, tek tek olguları değil, aynı türden olguları ele alır.
-, olay ve olguları ön yargılardan arınmış, tarafsız olarak ele alır.
-, geçmiş çalışmalara dayanılarak gelecekle ilgili olaylar kestirilebilir.

3.3.1.2. Bilimsel Yöntem

Düşünelim

Aşağıdaki görselleri inceleyerek verilen soruları cevaplayınız.

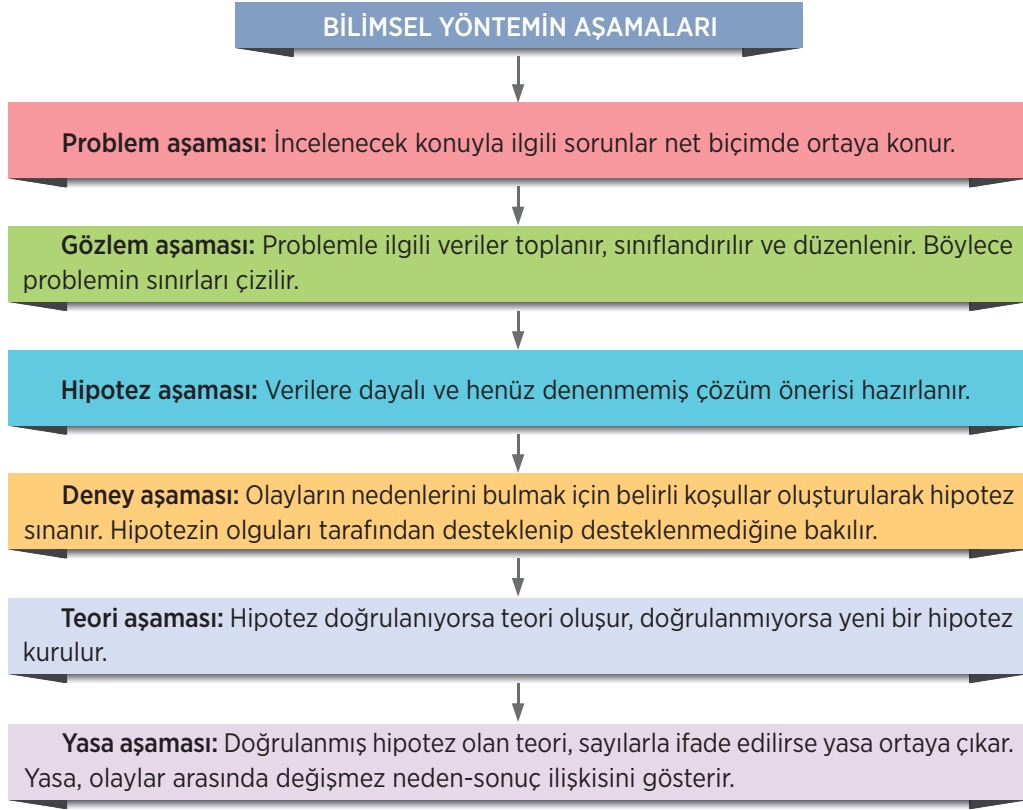

Sorular

1. Görsellerdeki bilim insanları hangi bilimlerle ilgili yöntemler kullanıyorlar? Görsellerin altlarına yazınız.
2. Bilimlerdeki yöntem farklılıklarının nedeni nedir?
3. Bütün bilimlerde tek bir yöntem kullanılabilir mi?

Bilimsel Yöntemin Aşamaları

Bilimlerin temel amacı, olayların açıklamasını yapmak ve gözlemlenen olaylarla diğer olaylar arasında bir yargıya ulaşarak genellemeler elde etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araç, bilimsel yöntemdir. Bilimsel yöntem, olguları tasvir etme ve açıklama amacıyla izlenen sistemli bilgi edinme yoludur. Bu yöntemin temelinde, sorulara gözleme ve deneye dayalı cevap arayışı bulunur. Klasik anlayışa göre bilimsel bilgi; olguların sıralandığı, deneye dayalı tümevarım ile ulaşılan bilgidir. Bu anlayışa dayalı bilimsel yöntemin uygulanma süreci belirli aşamalardan geçer.

Düşünelim

Francis Bacon'ın aşağıdaki sözlerini okuyarak soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

Doğruyu aramanın ve bulmanın yalnızca iki yolu vardır. Biri doğrudan en genel aksiyomlara uçar sonra doğruluğu söz götürmez sayılar bu ilkelerden alt düzey genellemelere iner. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de moda olan yöntem budur. Diğer, duyu verilerinden, tikel olguların gözleminden yola çıkar; düzenli adımlarla üst düzey genellemelere ulaşır. Doğru olan yöntem budur ama henüz yeterince denendiği söylenemez.

Francis Bacon

Sorular

1. Betimleme, açıklama ve öndeyi kavramlarından ne anladığınızı açıklayınız.
2. Bilimde ilerleme için öndeyi gerekli midir?
3. Bacon hangi yöntemleri açıklamaktadır?

3.3.1.3. Bilimin Değeri

İnsan yaşamındaki etkisine ve yerine bakarak bilimin neden değerli olduğu anlaşılabilir. Bilim bir taraftan insanın kendisini ve dünyayı anlayıp anlamlandırmasına yardımcı olurken diğer yandan teknoloji aracılığı ile insan yaşamını kolaylaştırır. Bilimin gerek bireysel gerekse toplumsal yaşamı etkileyen yönü, uygulama alanı olan teknolojidir. Günlük yaşamda eğitimden sağlığa, iletişimden ulaşıma kadar yaşamın her alanında teknoloji ürünlerinden yararlanılmaktadır.

Bilim ve teknoloji gelişmişliğin bir ölçüsü olarak kabul edilir, gelişmiş olarak kabul edilen ülkeler aynı zamanda bilim ve teknoloji bakımından ileri düzeyde olan ülkelerdir.

Bilim ve teknolojinin insan yaşamında olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de olabilir. Örneğin iletişim ve haberleşme alanındaki teknolojik gelişmeler hayatı oldukça kolaylaştırmaktadır. Ancak bu gelişmeler sonucu çevreye yayılan radyasyon artmakta, birçok canlı zarar görmektedir.

Bilimin, teknolojinin yanı sıra insan yaşamına bir başka katkısı da insana nesnel, akılcı düşünme alışkanlığı kazandırmasıdır. Böylece bilim; karşılaştığımız olayları anlamamızı sağlayıp karar vermemizde önemli rol oynar.

Bilim ve teknoloji doğayı denetim altına almayı kolaylaştıran bir güçtür ama yaşamı anlamlı duruma getirmek için felsefe, sanat ve din gibi diğer bilgi alanlarına da ihtiyaç vardır.

Filozofumuz Diyor ki

Bugün önemli olan bilimin düşüncelerimiz, umutlarımız, âdetlerimiz üzerindeki etkisinin durmadan artmakta olduğu ve belki de daha birkaç yüzyıl artıp gideceğidir.

B. Russell

3.3.1.4. Bilim ve Felsefe İlişkisi

Bilim, varlıkların yöntemli olarak incelenmesine ve doğrulukların akıl yoluyla temellendirilmesine dayanan bilgidir. İnsan bu bilgiyi kullanarak içinde yaşadığı çevreyi ve toplumu, ayrıca kendisini çoğu kez deneye ve gözleme dayanarak açıklamaya, anlamaya çalışır.

Felsefe ise varlık, bilgi ve değer konusunda açıklamalar arayan sistemli bir bilgidir. İnsanın ve hayatın anlamı, toplumun ve evrenin yapısı ile ilgili konuları sorgulaması ve cevap araması sonucu ortaya çıkmış bir etkinliktir. Sorulara verilen çok sayıda cevap bulunmaktadır. Fakat önemli olan, cevaplara ulaşmada izlenen yoldur.

Bilim ve felsefe her zaman birbirini etkilemiştir. Felsefe bilime yeni ufuklar açar. Örneğin doğa bilimlerinin gelişmesinde pozitivist felsefenin etkisi bulunmaktadır. Bilimlerdeki gelişmeler ve ortaya çıkan sonuçlar, yeni felsefe sorularının sorulmasını sağlamıştır. Bu sorular da yeni felsefe sistemlerinin oluşmasında etkili olmaktadır.

Bilim ve Felsefenin Özellikleri

BİLİM	FELSEFE
Nesneldir.	Merak etme, şüphe duyma ve hayret etmeye dayalıdır.
Akla ve mantığa dayalıdır.	Akla ve mantığa dayalıdır.
Sınanabilirdir.	Eleştirici ve sorgulayıcıdır.
Genelgeçerdir.	Refleksiftir, bilincin kendine yönelmesi, elde edilmiş bilgilerin üzerine bilgi ortaya koymasdır.
İnsanlığın ortak mirasıdır.	İnsanlığın ortak mirasıdır.
İlerlemecidir.	Yığılımlı ilerler.
Olgusaldır.	Birleştirici ve bütünleştiricidir.

Uygulayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metinden hareketle soruları cevaplayınız. Cevapları boş bırakılan yerlere yazınız.

Bertrand Russell (1872-1970), felsefenin yanısıra matematik ve mantıkla ilgili önemli çalışmalarda bulunmuş bir İngiliz düşünürüdür. 1950 Nobel Edebiyat ödülünün de sahibi olan Russell her zaman savaflara karşı çıkmıştır. Bilimsel gelişmeler sonucu ortaya çıkan atom silahının yıkıcı etkilerine dikkat çekmiştir. Bu yaklaşımı her platformda dile getiren Russell nükleer silahlanmaya son vermek amacıyla arkadaşları ile birlikte 1955 yılında yayımlanan bildiride şöyle der; "Bilgelikle birleştiğinde bilimin sağladığı kudret tüm insanlığa büyük ölçüde refah ve mutluluk getirebilir, tek başına ise yalnız yıkıntıya yol açar."

Sorular

1. Bilim, bilgelikle birleştiğinde insanlığın refah ve mutluluğunu nasıl artırır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Bilimin yıkıntıya yol açmaması B. Russell'e göre nasıl mümkün olur?

.....

.....

.....

.....

.....

Aşağıda iki tez verilmiştir. Sınıfta iki grup oluşturarak tezleri destekleyen argümanlar oluşturunuz.

Birinci tez: "Bilim, kitlesel ölümlere yol açan atom bombasını ürettiği için zararlıdır."

İkinci tez: "Bilim, yaşam konforunu artıran elektrik enerjisini üreten nükleer santralleri oluşturduğu için yararlıdır."

.....

.....

.....

.....

.....

3.4. AHLAK FELSEFESİ

3.4.1. AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Ahlak kavramının Latince karşılığı olan moral; huy, karakter, hâl ve hareket tarzı anlamına gelir. Bu anlamdan hareketle **ahlak** insanın davranışlarını, karakter yapısını ve bununla ilgili değerlendirmeleri düzenleyen kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Düzenleyici yönüyle ahlak normatif bir özellik gösterir.

Ahlakın bir başka özelliği bireyin bilinçli davranışları ile ilgili olmasıdır. Bilinçli olmayan davranışlar ahlakla ilgili değildir.

Ahlak toplumların gelişme sürecinde insanların toplu hâlde yaşamaya başladıkları döneme kadar uzanır. Başka bir deyişle ahlak, ahlak felsefesinden (etik) önce de vardır. Ahlak felsefesinin sistemli biçimde ortaya çıkışının MÖ 4. yüzyılda Antik Yunan Dönemi'nde gerçekleştiği söylenebilir.

Ahlak felsefesi, insanın ahlaki eylemlerini ve bu eylemlerin dayandığı ilkeleri konu alan felsefe dalıdır.

Ahlak; toplumsal yaşamda insan eylemlerini düzenleyen ve bu eylemlerde iyi-kötü ayrımı yapan, genel kabul görmüş kurallar bütünüdür. Ahlak felsefesi ise insanın ahlaki eylemlerini ve ahlaki olanın özünü araştıran, sorgulayan felsefe dalıdır.

Ahlak, davranışlarımızda doğru ya da yanlış yolu seçmemizde etkisi olan kuralları içerir.

Uygulayalım

Ahlak ve ahlak felsefesinin özelliklerini ilgili kutucuklara sıralayınız.

AHLAK

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

AHLAK FELSEFESİ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.4.1.1. İyi ve Kötü

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

İYİ VE KÖTÜ

İyi ve kötü karşıt iki kavramdır. Bir şey iyi ise kötü olamaz. Kötü ise iyi olamaz. Bu tanımlar evrensel iyi ve kötü tanımları düşünülerek yapılmıştır. Bireysel iyi, bir başkası için kötü olabilir. O hâlde bir değer olarak iyi, kötü değildir. Peki, iyi nedir? İnsan için iyi ve kötü, pek çok biçimde tanımlanmıştır. Ortak tanıma göre iyi, insanın insan olma değerlerine ve yaşadığı topluma yararlı ve değerli olandır. Bu tanımları açarsak iyi, insanın aklına ve iradesine uygun olarak yaptığı seçimin sonucunda oluşan yararlı ve değerli şeydir. İnsan olma olanaklarımızı gerçekleştiren ve toplum içinde uyumlu yaşamamızı sağlayan her şey iyidir. Bunların tersi ise ne iyi ne de kötü olabilir veya yalnızca kötüdür. O hâlde iyi ve kötü çelişik değil, karşıt iki terimdir. İyi ve kötü kavramlarının ortasındaki ara kavram değer, yükü olmayan nötr kavramdır.

Bu karşıt kavramlardan iyiyi farklı açılardan tanımlarsak aynı zamanda kötüyü de tanımlamış oluruz.

1. Kendi başına bizatihi iyi: Kendisinden kaynaklanan bir durumdan veya sonuçtan dolayı değil de sadece ve sadece kendisi için iyi olan şey. Örneğin sağlık, sadece kendisinden dolayı iyidir. O, bir başka şey için değil de kendi başına ve kendisi için iyi olduğu için istenir.

2. Doğurduğu sonuç bakımından iyi: Bir şeyin kendisi için ve kendisinden dolayı değil de verdiği yarar ve sonucu bakımından iyi olmasıdır. Bu tür iyi, kendisi için arzu edilmez, vereceği bir yarar için istenir ve arzulanır. Örneğin para, kendi başına iyi değildir; para bir şeyler satın almak, rahat yaşamak ve zengin olmak için iyidir.

3. Gerçek iyiye yaptığı katkıdan dolayı iyi: Kendi başına ne iyi ne de kötü olabilir fakat başka bir iyinin gerçekleşmesi için yaptığı katkıdan dolayı iyi olan şeydir. Örneğin mahkemede bir tanığın kendisi için ne iyi ne de kötü olduğu hâlde doğruyu söylemesi bu tür bir iyiliktir. Tanığın doğruyu söylemesi adaletin gerçekleşmesini sağladığı için iyidir. Kendisi için değil de bir başka iyiyi ortaya çıkarması bakımından yalan söylememek iyidir.

4. Hem kendi başına hem de verdiği yarar bakımından iyi: Bir şeyin hem kendisi için bizatihi iyi hem de ondan kaynaklanan bir sonuç veya durum için iyi olmasıdır. Örneğin gerçek bir sanat eseri, kendisi için iyi olmanın yanı sıra onu izleyenlere verdiği huzur ve güzellik hazzından dolayı da iyidir. Süleymaniye Camii, bir sanat eseri olarak bizatihi iyidir ve aynı zamanda turistlere veya orada namaz kılanlara verdiği huzur ve zevk bakımından da iyidir.

A. Kadir ÇÜÇEN

Felsefeye Giriş

Sorular

1. İyi ve kötü her toplumda aynı mıdır? Tartışınız.
2. İyi bireysel midir yoksa toplumsal nitelikte midir?
3. İyi ile kötü neden çelişik değil de karşıt iki kavramdır?

Aklınızda Bulunsun

Genel bir tanımla iyi, insanın yapması gereken ahlaksal davranışlardır. Kötü ise yapmaması gereken ahlaksal davranışlardır.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni ve filozofların sözlerini okuyup soruları cevaplayınız.

Bir fıçı içinde yaşadığı söylenen Diogenes, Kynik Okulunun düşüncelerini en uç noktada uygulayan bir filozoftur. Ona göre bilgi yalnızca insanın erdemli olmasına yardımcı olduğu için değerlidir. Bunun dışında teorik bilginin hiçbir önemi yoktur. Mutlu ve iyi bir yaşam için besin ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanması yeterlidir. Bunun dışında kalan şeyler ve toplumun bağlayıcı kuralları erdemli yaşamayı engelleyen şeylerdir.

Filozofumuz Diyor ki

İyi yaşamak için erdemın bilgisi gerekir.

Sokrates

Filozofumuz Diyor ki

Mutlu yaşam için temel erdem adalettir.

Platon

Filozofumuz Diyor ki

“Mutluluğunuz düşüncelerinize bağlıdır.”

Marcus Aurelius

Filozofumuz Diyor ki

Doğru yaşam için ayrı bir önemi ve işlevi olan tam erdem niteliğindeki bilgelik, felsefe yoluyla kazanılan bir erdemdir.

R. Descartes

Sorular

1. Filozofların iyi ve doğru yaşamak için önerdikleri şey nedir?
2. Herkes için aynı geçerliliği bulunan bir erdem tanımı yapılabilir mi?
3. Düşünürlerin aynı konuda farklı açıklamalarda bulunmaları felsefenin hangi özelliği ile ilgilidir?

Erdem

Yunanca “arete” sözcüğüne dayanan erdem, insanın iyi davranışlara yönelmeyi seçmesidir. Diğer felsefe konularında olduğu gibi erdemın ne olduğu konusunda da filozoflar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Platon’a göre temel erdemler; ölçülülük, cesaret, bilgelik ve adalettir. Cesaret hiçbir şeyden korkmamak değil; nelerden korkulacağını, nelerden korkulmayacağını bilmektir.

Aristoteles’e göre erdem, iki aşırı uç arasındaki orta yolu bulmaktır. Örneğin cesaret erdemi, gözü kara bir atılganlık ile mutlak korkaklık arasındaki orta yoldur.

Stoacılar göre erdem dört temele dayanır: bilgelik, cesaret, adalet ve kendini kontrol etmek.

Filozofların üzerlerinde ortak görüş bildirdiği bilgelik, adalet, cesaret, çalışkanlık, dürüstlük, ölçülülük gibi belli başlı erdemlerin yalnızca zihnimizde bulunması yeterli değildir. Erdemlerle ilgili bilişsel tutumun aynı zamanda davranışa yöneltilmesi gereklidir. Başka bir deyişle düşünce ve davranış arasında bir tutarlılık bulunmalıdır. Örneğin dürüstlük erdemi ancak eyleme dönüşürse bir anlamı olur. Aksi takdirde düşünce ve davranış arasındaki çelişki, tutarsız kişiliğe de yol açabilir. Doğal olarak tutarsız kişilerin hem kendilerine hem de topluma yararlı olmaları zordur hatta imkânsızdır.

3.4.1.2 Özgürlük ve Sorumluluk

Düşünelim

Aşağıdaki görseli inceleyip, filozofların sözlerini okuyarak soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

Özgürlük istek doğrultusunda bir eylemde bulunma ya da bulunmama gücünü ifade eder.

D. Hume

Filozofumuz Diyor ki

İnsanlar özgürlüğe mahkûmdur.

J. P. Sartre

Filozofumuz Diyor ki

Düşüncenin, isteğin ve iradenin olmadığı yerde özgürlük olmaz.

J. Locke

Sorular

1. İnsanın isteklerinin ve beklentilerinin özgürce davranmasında etkisi var mıdır?
2. İnsanın özgürce davranmasında dış etkilerin gücü var mıdır?
3. Pinokyo ile ilgili görselden yola çıkarak kukla ile özgürlük kavramı arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirtiniz.

İnsan ve Özgürlük

Özgürlük, genel anlamda her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar verme durumu biçiminde tanımlanabilir. Ahlaksal eylemde özgürlük ise insanın iradesiyle iyi ve kötü davranışlardan birini seçmesidir. Yani özgürlük iradi bir seçimdir.

Ahlaksal eylemde insanın özgür olup olmadığı konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları insanın davranışlarda özgür olduğunu, bazıları ise özgür olmadığını ve dışarıdan etkiler altında bulunduğunu savunur. Özgürlük konusunda başlıca yaklaşımlar şunlardır: determinizm, indeterminizm, otodeterminizm, fatalizm, liberteryenizm.

Determinizme göre insanın iradesi, eylemleri içten ve dıştan gelen nedenlerle belirlenmiştir. Yani insan eylemlerinde özgür değildir. Bu nedenle de yaptıklarından sorumlu tutulamaz.

İndeterminizme göre kişi, eylemlerinde tümüyle özgürdür. Onu davranışa yönlendiren herhangi bir neden bulunmamaktadır. Bu nedenle insan yaptıklarından sorumludur, davranışlarının sonucunu üstlenmelidir.

Ahlaksal özerklik adı da verilen otodeterminizm, determinizm ve indeterminizmin bir sentezidir. Otodeterminizm, kişinin iyi ve kötü konusunda kendi ahlaki değerlerini oluşturabilme ve bu değerlere ulaşabilme özgürlüğü olduğunu savunur.

Fatalizme (kadercilik) göre tüm olaylar yaratıcı bir güç tarafından önceden belirlenmiştir. Kimse bu belirlenmiş durumu değiştiremez. Kişi özgür olmadığından davranışları nedeniyle sorumlu tutulamaz.

Liberteryenizm'e göre insan eylemleri tamamen ya da kısmen de olsa açıklanamaz. Bu eylemleri belirleyen kurallar olmadığından insan özgürdür.

Uygulayalım

a) Aşağıda özellikleri verilen hangi özgürlük anlayışlarıyla ilgili olduğunu boş bırakılan yereler yazınız.

- Evrende bir rastlantısallık vardır.
- İnsan eylemlerinde özgürdür.
- Rastlantısallık bulunduğundan sorumluluk yoktur.

.....

- Evrende bir nedensellik yoktur.
- İnsan eylemlerinde özgürdür.
- Nedensellik bulunmadığından sorumluluk vardır.

.....

- Evrende bir nedensellik vardır.
- İnsan eylemlerinde özgür değildir.
- Nedensellik bulunduğundan sorumluluk yoktur.

.....

- İnsan özerk bir yapıdadır.
- İnsan kendi oluşturduğu ahlaki değerlere göre eylemde bulunur.

.....

- Evrende her şey önceden belirlenmiştir.
- İnsan davranışlarında özgür değildir.

.....

b) Bu özgürlük anlayışlarından hangisine katıldığınızı açıklayarak yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.4.1.3. Evrensel Ahlak Yasası

Düşünelim

Aşağıdaki verilen metni okuyup, metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Çevre İçin 2 Milyar Dolar Bütçe Ayırdı

31.10.2015

Dünyanın en zengin kişilerinden biri olan iş insanından özel sektöre temiz enerji yatırımları konusunda sert eleştiri geldi. ABD'nin saygın gazetelerinden The Atlantic'e (D1 Atlantik) konuşan iş insanı, büyük özel şirketlerin enerji alternatifleri yaratma konusunda yetersiz kaldığını savundu. Bu alanda yüksek kazanç elde etme olanağı olmadığını belirten iş insanı "Karbon dioksit salınımı yapmayan ve bugünkü enerji maliyetleriyle aynı düzeyde yeni bir enerji kaynağına sahip olursa bile bunun mevcut denenmiş ve bilinen enerji kaynakları karşısında ne olacağı belirsiz." dedi. İş insanı, esaslı bir karbon vergisi olmadan mucitlerin ve yatırımcıların fikir değiştirmesi için teşvik olmadığını savundu. Özel sektörün bu konuda özellikle yeni teknolojiler alanında

finansal katkı yapması gerektiğini söyleyen iş insanı, çevreci enerji için kendi servetinden 2 milyar dolar harcama yapacağını açıkladı. Büyük şirketlerin iklim değişikliği ve küresel ısınma konusunda gerekli adımları atmadıklarını söyleyen iş insanı "İklim değişikliği sorunu zengin ülkelerde çözülmeli. Çin, ABD ve Avrupa karbondioksit salınımına bir çare bulmalı. Onlar bu soruna herkesin kullanabileceği ucuzlukta bir çözüm bulabilirler." diye konuştu. İş insanı, karbon salınımını düşürecek ve iklim değişikliği sorununu çözecek temiz enerji konusunda inovasyon sayesinde iyimser olduğunu ifade etti.

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metinde geçen fikirler nelerdir?
2. Metinde sözü edilen kişinin değer anlayışı evrensel bir ahlak yasasının varlığını gösterebilir mi?

Evrensel Ahlak Yasası

Herkes için geçerliliğe sahip evrensel ahlak yasasının varlığıyla ilgili iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan biri bu yasanın varlığını kabul etmeyenler, diğeri yasanın varlığını kabul edenlerdir.

Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Etmeyen Görüşler

Hedonizm (Hazcılık)

Ahlaksal eylemin amacının haz olduğunu savunan felsefedir. Bu görüşe göre haz kişiye ve yere göre değiştiğinden evrensel bir ahlak yasası yoktur.

Bu görüşün önemli temsilcilerinden biri, Sokrates'in de çevresinde bulunmuş olan Aristippos'tur (MÖ 435-355). Ona göre haz sağlayan şey iyi, acı veren şey ise kötüdür. Yaşamın amacı en yüksek hazza ulaşmak olmalıdır. Hedonizmin bir başka temsilcisi olan Epikuros'a göre acıdan uzaklaşıp hazza yaklaşma ahlaksal eylemin amacıdır. Aristippos'tan farklı olarak bedeninin anlık hazları yerine ruhun ve aklın hazlarına yönelmek gerektiğini savunmuştur.

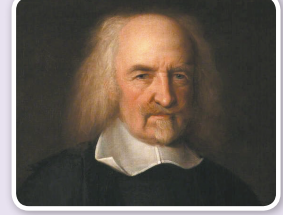

Aklınızda Bulunsun

Epikuros yaşamı boyunca acı veren bir ayak hastalığına yakalanmış, acısı dindiği zaman mutlu olmuştur.

Egoizm (Bencilik)

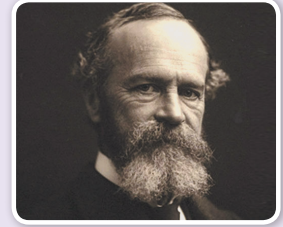
İnsanın eylemlerinde kendi çıkarına öncelik vermesi gerektiğini savunan görüştür. Önemli temsilcisi Thomas Hobbes'a göre insan, doğası gereği bencildir. Ahlaksal eylemde egemen olan çıkar olduğundan herkes için geçerli ahlak kuralları yoktur.

Thomas HOBBS

Pragmatizm (Faydacılık)

Bir eylemin bireye yarar sağladığı zaman iyi olduğunu savunan görüştür. Buna göre fayda insana ve topluma göre değiştiğinden evrensel ahlak yasası yoktur. Önemli temsilcileri William James ve John Dewey'dir.

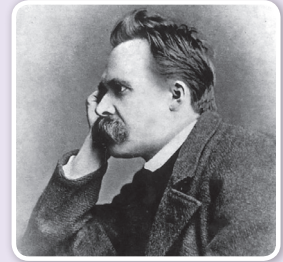
William JAMES

Anarşizm

Sınırsız özgürlükten yana olan bir görüştür. Bu nedenle anarşizm görüşünü benimseyenler özgürlüğü sınırlayacak tüm kural ve kurumların ortadan kaldırılması gerektiğini savunurlar. Önemli temsilcileri Max Stirner (Maks Şitiner, 1806-1856), Mihail Bakunin (1814-1876) ve Proudhon'dur (Purudon, 1809-1865).

Nietzsche

Nietzsche, var olan bütün ahlak değerlerine karşı çıkıp bu değerlerin dışında kalmaya çalışmış bir düşünürdür. Ona göre akıl değil, irade; toplum değil birey önemlidir. Bu nedenle var olan ahlak kuralları ortadan kaldırılmalı ve yerine güçlü iradeye sahip olan "üst insan" tarafından yeni kurallar getirilmelidir. İnsana iyinin ve kötünün ne olduğunu anlatacak, bu kavramları kabul ettirecek üstün bir otorite yoktur. İnsan yapayalnızdır ve hayatının anlamını, bağlanacağı değerleri yeniden özgürlük içinde kendisi yaratmak zorundadır.

F. NIETZSCHE

Jean Paul Sartre

Sartre varoluşçu düşüncenin temsilcilerinden birisidir. Varoluşçuluk, insanın varoluşu ile doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı vurgulayan, insanların irade ve bilinç sahibi özgür varlıklar olduğunu savunan felsefedir.

Sartre'a göre evrende kendi özünü kendi yaratan tek varlık insandır. Diğer varlıklardan farklı olarak insanda varoluş "özden" önce gelir. İnsan "kendisi için" varlıktır, diğer varlıklar ise "kendinde" varlıklardır. Varoluşunun bilincinde olan insan özgürce davranır ama yaptığı her şeyden sorumludur. Evrensel kurallar bulunmadığı için insan kendi değerlerini kendisi yaratmak zorundadır.

Jean Paul SARTRE

Uygulayalım

Filozofların aşağıdaki sözlerini okuyup soruları cevaplayınız.

Filozofumuz Diyor ki

Yalnız tek insan için değil, herkes için faydalı olan; yasa olarak kabul edilmelidir.

Jeremy Bentham

(Ceremi Bendim, 1748-1832)

Filozofumuz Diyor ki

Kendi sezgine uy ki hem kendin hem de başkası için iyi olanı yapmış olarsın.

H. L. Bergson

Filozofumuz Diyor ki

Her zaman öyle davran ki eylemine ölçü olarak aldığın ilkeyi, herkes için genel yasa olarak isteyebilesin.

I. Kant

Sorular

1. Filozofların ahlak kuralları ile ilgili ortak düşünceleri nelerdir?

2. Genelgeçer ahlak ilkeleri bulunmadığı zaman nasıl bir toplumla karşılaşılır? Tartışınız.

Ütilitarizm (Faydacılık)

Ütilitarizmin temsilcisi olan J. Bentham ve J. S. Mill'e göre insan ahlaksal eylemlerinde, diğer insanların da yararını dikkate almalıdır. Her eylemde olabildiğince çok insanın olabildiğince çok mutluluğu göz önünde tutulmalıdır.

Entüsyonizm (Sezgicilik)

Entüsyonizmin kurucusu Henry Louis Bergson'a göre insan neyin iyi, neyin kötü olduğunu ancak sezgiyle anlayabilir. İnsan ahlaksal eylemde kendi sezgisine uygun davranırsa herkes için iyi olanı yapmış olur. Bergson "Ahlak ve Dinin İki Kaynağı" adlı eserinde ahlakı zekâya ve sezgiye dayalı olarak ikiye ayırır. Zekâya dayalı ahlak, yasaklayıcı kuralların egemen olduğu kapalı toplum ahlakıdır. Sezgiye dayalı ahlak ise sevginin ve özgürlüğün egemen olduğu açık toplum ahlakıdır.

Erdem Etiği

İnsanın mutlu olabilmesi için gerekli olan ahlaki davranışın bilgi ile elde edilebileceğini savunan bir yaklaşımdır. Başlıca temsilcileri Sokrates, Platon'dur.

Ahlakî Determinizm

Bu yaklaşımın temsilcilerinden biri olan Spinoza, ahlak anlayışında insanı doğanın ayrılmaz bir parçası olarak görür. Ona göre insan da diğer varlıklar gibi tek tözün (Tanrı'nın) ürünüdür. Tek töz olan Tanrı iki temel niteliği çerçevesinde farklı görünüm almış ve farklı varlıklar meydana getirmiştir. Tanrı ile evren bir ve aynıdır. Evrendeki bütün varlıklar birbiriyle bağlantılıdır. Bu nedenle evrenin kurallarına uymak aynı zamanda Tanrı'nın kurallarına uymaktır. Tanrı'nın kuralları her yerde aynı geçerliliğe sahip olduğundan evrensel ahlak kuralları vardır.

Filozofumuz Diyor ki

Gerçek bilgiden başka bir şey olmayan erdem, hem bir güç hem de özgürlüktür. Buna göre, ahlakta temel amaç, düşünce ve akıl ile tutkuları yenmedir. Bir tutku ise ancak onu kavramak ve bilmek suretiyle yenilebilir. Ahlaki hayat, aklın tutkulara karşı bir savaşıdır ve amacı da insanı özgür olmama durumundan özgür olma durumuna yükseltmektir.

B. Spinoza

Ödev Ahlakı

Bu yaklaşımın temsilcisi olan Kant'a göre bir eylem bir eğilimden ya da bir duygudan dolayı değil de bir ödev duygusuyla gerçekleştirilmişse ahlaki bir eylem olabilir. Bir eylemin gerisindeki ilke, eylemin kendinden ve sonuçlarından çok daha önemlidir. Kant'ın bir eylemin ahlaki değerini sonuçta değil de eyleme karar verdirten ilkede bulan bu ahlak anlayışına ödev ahlakı adı verilir.

Filozofumuz Diyor ki

- Öyle davran ki eylemine ölçü olarak aldığın ilke, tüm insanlar için geçerli olan genel bir yasa hâline gelsin.
- İnsanlığı, kendinde ve başkalarında bir araç olarak değil de her zaman bir amaç olarak görecekle şekilde davran.
- Öyle davran ki iraden kendisini herkes için geçerli olan kuralları koyan bir yasa koyucu olarak hissetsin.

I. Kant

Evrensel Dinlere Göre Ahlak Yasasının Temellendirilmesi

Evrensel ahlak yasası, çok tanrılı dinlerde olduğu gibi Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet vb. tek tanrılı dinlerde de Tanrı ile temellendirilir. Tanrı'nın iradesi ahlaksal değerler ya da evrensel ahlak yasasının nedenidir. Her şeyin nedeni olan Tanrı yalnızca inancı belirlemekle kalmaz, insanların gerek toplumsal gerekse bireysel ilişkilerinde uymaları gereken ahlak kurallarını da gösterir. İnanan kişi Tanrı'nın buyruklarını hiç tartışmasız yerine getirmek zorundadır.

Uygulayalım

Aşağıdaki felsefe akımlarını Türkçe karşılıkları ile eşleştiriniz.

a Hedonizm

Bencilik

b Utilitarizm

Varoluşçuluk

c Egoizm

Akılcılık

ç Entüsyonizm

Sezgicilik

d Egzistansiyalizm

Faydacılık

Hazcılık

Uygulayalım

Ahlaki eylemlerin son amacının mutluluk olduğunu savunan çeşitli görüşler vardır. Bedia Akarsu'dan alınan aşağıdaki metin iyilik ve mutluluk arasında nasıl bir ilişki olduğunu anlamada yardımcı olacaktır. Metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

İnsan eylemlerinin son ereği olarak mutluluğu gören anlayışlara genel olarak Eudaimonizm (öy-daymonizm) denir. Modern toplumun, modern devlet ve hukuk anlayışlarının ortaya çıkmasıyla bir yeni Eudaimonizm anlayışı da belirir. Tek kişilerin değil, toplumun mutluluğu söz konusudur burada. Bu artık toplumsal bir Eudaimonizm'dir. Bencil (egoist) temellere değil, özgeci (altruist) temellere dayanan bir yaşama ideali kendini gösterir. Bu Eudaimonizm insanın kendisinin mutluluğunu değil, herkesin mutluluğunu gözönünde tutar. Tam formülü ile ereği, olabildiği kadar çok sayıda insanın

olabildiği kadar çok mutlu oluşudur. Herkesin mutluluğunu arttırmayı kendisine erek yapan şey iyidir ya da topluma mutluluk getiren şey iyidir. Devletin de bütün çabası bu ereğe erişmek, bütün insanları mutlu kılmaktır. Burada ölçü çok sayıda insanın mutluluğudur. Bundan dolayı ne yapılsa bu ereğe faydalı olup olmadığı sorulacaktır. Sonunda her şey fayda açısından görülmeye başlayacak hatta erek fayda olacaktır. Bununla da Eudaimonizm'den Utilitarizm'e geçilmiş olur. Burada faydacılık ilkesi ağır basar. Böylece toplumsal Eudaimonizm Antik dünyanın bireyci Eudaimonizm'inden en esaslı noktalarda ayrılan başka bir biçim kazanmış olur.

Bedia AKARSU

Ahlak Öğretileri, Mutluluk Ahlakı

Sorular

1. Olabildiğince çok insanın olabildiği kadar mutlu olmasını sağlamak nasıl mümkün olabilir? Yorumlayınız.
2. Bireysel mutluluk mu yoksa toplumsal mutluluk mu daha önemlidir? Yorumlayınız.
3. Başkalarının iyiliğini düşünerek davranmak insanı nasıl mutlu eder? Yorumlayınız.

Uygulayalım

Mehmet ve Ayşe, sınav puanlarına göre okumakta oldukları liseyi tercih etmişler ve kayıtlarını yaptırmışlardır. Kayıt sırasında okul idaresi;

Okulda serbest kıyafet uygulamasının olmadığını,

Okulun formasının giyilmesi gerektiğini,

Okul aile birliği ile ortaklaşa alınan bir kararın olduğunu,

Bu uygulamanın da ortaöğretim kurumları yönetmeliğine dayanarak alındığını belirtmiştir.

Okul başladıktan sonra Ayşe formasıyla okula gelirken, Mehmet okula serbest kıyafetle gelmeye başlamıştır. Mehmet, okul idaresi tarafından uyarılmasına rağmen okul formasını giymemekte ısrar etmiştir. Hakkında disiplin soruşturması açılan Mehmet savunmasında: Başka bir lisede arkadaşlarının serbest kıyafetle okula gittiğini, kendisinin özgürlüğünün kısıtlandığını söylemiştir. Okul idaresi ise Mehmet'e kurallara uyması gerektiğini, kurallara uymamanın bir yaptırımı olacağını söylemiştir.

Sorular

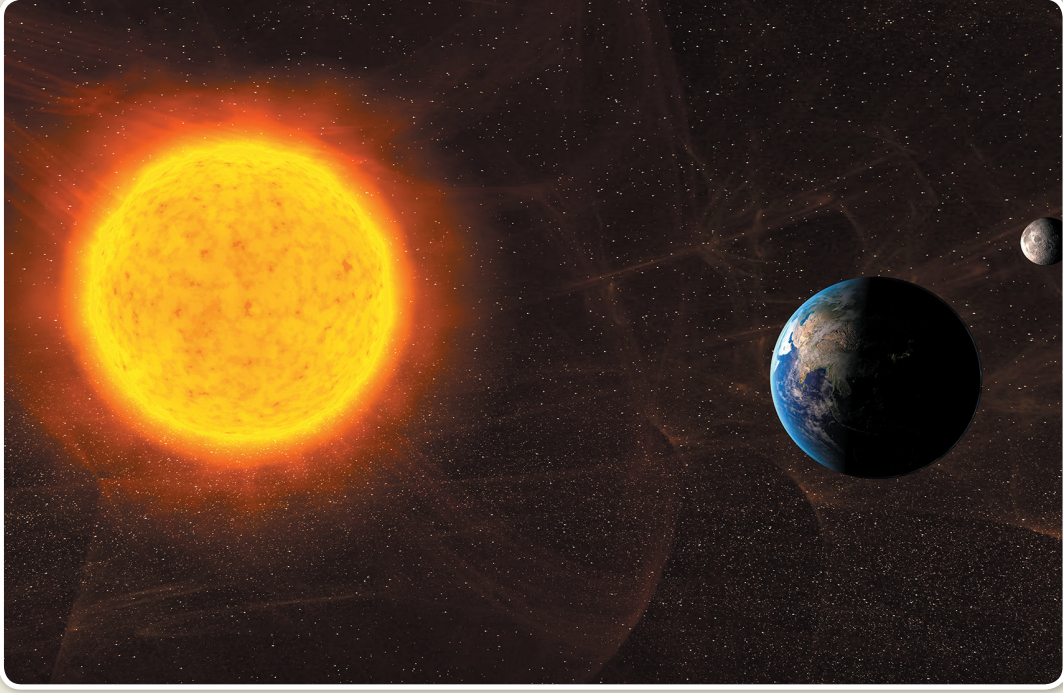
1. Mehmet'in davranışını özgürlük ve sorumluluk açısından değerlendiriniz.
2. Yazılı kuralların kişiye göre değişmemesini tartışınız.
3. Okul idaresinin Mehmet'in okul formasını giymeme davranışı karşısında ne yapması gerektiğini özgürlük ve normlar çerçevesinde değerlendiriniz.
4. Metne göre Ayşe'nin davranışını özgürlük ve sorumluluk açısından değerlendiriniz.

Düşünelim

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

TANRI'NIN VAROLUŞUNA İLİŞKİN KANITLAR

Geleneksel Tanrı kavramını açık seçik hâle getirmeye, aydınlatmaya yönelik, ontolojinin kapsamı içine dâhil edilecek rasyonel eğilimli filozoflar, şu ya da bu şekilde anlaşılan Tanrı'nın var oluşunu kanıtlamak için güçlü ve enerjik çabalar sergilemişlerdir. Bu kanıtlar arasında en ünlüleri şunlardır: (1) O, var olmasaydı en yetkin varlık, var olan en yetkin varlıktan daha az yetkin olacağı ve dolayısıyla artık daha fazla en yetkin varlık olmayacağı için en yetkin varlık kavramında varoluş yüklemine içerildiği olgusuna dayanan Tanrı'nın varoluşuna ilişkin ontolojik kanıt. (2) Kozmolojik kanıt ise dünyadaki her değişimin bir nedeni olması gerektiği ve bu nedenler zincirinin sonsuzca geriye gidemeyeceği ve öyleyse kendisinin hiçbir nedeni olmayan bir ilk nedenin var olmak zorunda olduğu olgusuna başvurur, bu neden de kozmolojik kanıtı göre Tanrı'dır. (3) Dünyadaki amaçlı kuruluş ve düzen (Buradaki amaçlılık, yararçı anlamdaki amaçlılıktır.) olgusundan çıkan, bu kuruluş ve düzenin yalnızca en bilge ve her şeye gücü yeten bir varlığın yani Tanrı'nın işi olabileceğini savunan fiziko-teleolojik kanıt.

Kazimierz AJDUKIEWICZ (Kazimerz AJDUKİEVİÇ)

Felsefeye Giriş (çev.: Ahmet CEVİZCI)

Sorular

1. Tanrı'nın varoluşuna ilişkin verilen argümanları yorumlayınız.

3.5.1. DİN FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

En ilkel toplumlardan günümüze gelinceye kadar her toplumda din olgusu ile karşılaşmıştır. Başlangıçta doğal güce ve olaylara dayalı inanç daha sonra antropomorfik (insana benzer) özelliklere sahip politeist (çok tanrılı) inançlar biçiminde devam etmiştir. Son olarak tek tanrılı, peygamberli ve kutsal kitaplı semavi dinler ortaya çıkmıştır. Bu dinler, ortaya çıkış, sırasına göre Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyettir.

Toplumların gelişme sürecinde her dinin ortak bazı özellikleri olduğu görülmektedir. Bu özelliklerden hareketle genel bir din tanımı yapılabilir. Buna göre din, kutsal kabul edilen varlıkla ilgili her türlü inançtan ve ibadetten oluşan sistemdir.

Dinle ilgili çeşitli sorulara cevaplar aramaya çalışmak dine felsefe ile bakmak demektir. Dinin temel kavramlarını, kurallarını ele alan din felsefesi; belirli bir dine değil, genel olarak din konusuna yaklaşır. Bu yaklaşımla da dinin temel ilke ve inançlarını güçlendirmek ya da zayıflatmak gibi bir amaç yoktur.

Dinin felsefeden ayrılan bir özelliği normatif (kural koyucu) olmasıdır. Din, getirdiği normlarla toplum ve birey yaşamını düzenleme iddiasındadır. Ayrıca din ilahi, felsefe insani kaynaklıdır. Felsefede Tanrı'nın varlığı, inanç ve ibadetlerin gerekliliği gibi sorulara cevap aranır oysa dinde bu soruların cevabı verilmiştir. Dinde ibadetler tartışmasız doğru kabul edilir.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

Dinde doğruların tartışmasız kabul edildiği oysa din felsefesinin sorgulayıcı olduğu daha önce belirtilmişti. Bu çerçevede Tanrı'nın varlığı, evrenin yaratılışı, vahyin imkânı, ruhun ölümsüzlüğü gibi sorunlara din felsefesi de cevaplar aramaktadır.

Tanrı'nın Varlığı

Din felsefesinin diğer sorularının temelinde "Tanrı var mıdır?" sorusu yer alır. Diğer sorular ve cevapları bu soruya verilen cevaba bağlıdır. Tanrı'nın varlığı ile ilgili başlıca sorular şunlardır: Tanrı'nın varlığını gösteren kanıtlar nelerdir? Tanrı evreni yarattıktan sonra müdahalede bulunur mu? Tanrı evrenin kendisi midir? Varlığı kanıtlanan Tanrı'nın temel nitelikleri nelerdir?

Evrenin Yaratılış Sorunu

Evren nasıl var olmuştur? Evren öncesiz ve sonsuz mudur? Evren yaratılmış mıdır? Evren kendiliğinden var olabilir mi?

Vahyin İmkânı Sorunu

Vahiy mümkün müdür?

Tanrı her peygambere vahiy göndermiş midir?

Vahiy dolaylı veya dolaysız olabilir mi?

Ruhun Ölümsüzlüğü Sorunu

Beden ölüp yok olunca ruhun varlığını sürdürmesi düşüncesi dinlerin çoğunda bulunmaktadır. Felsefi anlamda ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili başlıca şu sorulara cevap aranmıştır: Ölümden sonra yaşam var mıdır? Ruh var mıdır? Ölüm bir son mudur? Beden ölünce ruh da ölür mü?

Sorular

1. Din felsefesi çerçevesinde bu sorular birbirinden bağımsız kabul edilebilir mi?

.....

2. Din ile ilgili sorular hangi gerekçeyle ortaya çıkmıştır?

.....

3.5.1.1. Tanrı'nın Varlığı ile İlgili Görüşler

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden, hareketle cevabını noktalı yere yazınız.

Descartes "Metafizik Düşünceler" adlı eserinde şöyle der: "Ne zaman şüphe ettiğimi yani eksik ve başkasına bağlı bir varlık olduğumu göz önüne getirsem tam ve bağımsız bir varlık yani Tanrı fikri de o kadar açık seçik olarak zihnime gelmektedir. Bu fikre sahip olan ben, sırf bu fikrin bende bulunmasıyla Tanrı'ya bağlı olduğumu çok açık olarak çıkarıyorum ve insan zihninin hiçbir şeyi bundan daha açık ve kesin olarak bilebileceğini sanmıyorum."... "Önce biliyorum ki Tanrı'nın beni aldatmasına asla imkân yoktu çünkü her hile ve aldatmada bir tür noksanlık vardır."

Sorular

1. Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu kanıtlanabilir mi?

.....

2. Tanrı inancının kaynağı ne olabilir?

.....

Tanrı'nın Varlığı

Tanrı'nın varlığı ile ilgili üç temel yaklaşım vardır:

1. Tanrı'nın varlığını kabul edenler
2. Tanrı'nın varlığını reddedenler
3. Tanrı'nın varlığının ya da yokluğunun bilinemeyeceğini öne sürenler

Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenler

Teizm: Tanrı'nın varlığını kabul eden inançların genel adı teizmdir. Buna göre öncesiz ve sonsuz olan Tanrı evrenin yaratıcısıdır. Tanrı'nın varlığı ile ilgili çeşitli kanıtlar ileri sürülmüştür.

Monoteizm: Tek tanrı inancıdır. Bu inanca göre evrenin yaratıcısı olan Tanrı tektir, biriciktir. Ortaya çıkış sırasına göre en yaygın monoteist inançlar; Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'tir.

Politeizm: Çok tanrılı inançlardır. Eski Mısır, Mezopotamya, Antik Yunan ve Roma inançları politeizme örnektir.

Deizm: Tanrı'nın evreni yarattıktan sonra hiç müdahale etmeden evreni kendi başına bıraktığını savunan görüştür. Tanrı'ya inanmakla birlikte belirli bir dinin ilkelerini benimsemeyen bir düşüncedir.

Panteizm: Türkçe karşılığı tüm tanrıcılık olan panteizm Tanrı'nın ve evrenin aynı olduğunu savunan bir düşüncedir. Bu düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olan Baruch Spinoza'ya göre Tanrı ile doğa aynı anlama gelir.

Pananteizm: "Her şey Tanrı'dır." düşüncesini savunan panteizmden farklı olarak "Her şey Tanrı'dadır." diyen, Tanrı ile evreni bir ve aynı kabul etmeyen Tanrı anlayışıdır.

Tanrı'nın Varlığını Kabul Etmeyenler

Tanrı'nın varlığını kabul etmeyen düşünce ateizmdir. Bu düşünceye göre ne Tanrı ne de kutsal kabul edilen herhangi bir varlık yoktur. Ateizm, felsefe tarihinde daha çok materyalist filozoflar tarafından savunulmuştur.

Tanrı'nın Varlığının Bilinemez Olduğunu Savunanlar

İnsanın bilme gücünü aştığı için Tanrı'nın varlığının ya da yokluğunun bilinemez olduğunu savunan düşünceye agnostisizm adı verilir.

Filozofumuz Diyor ki

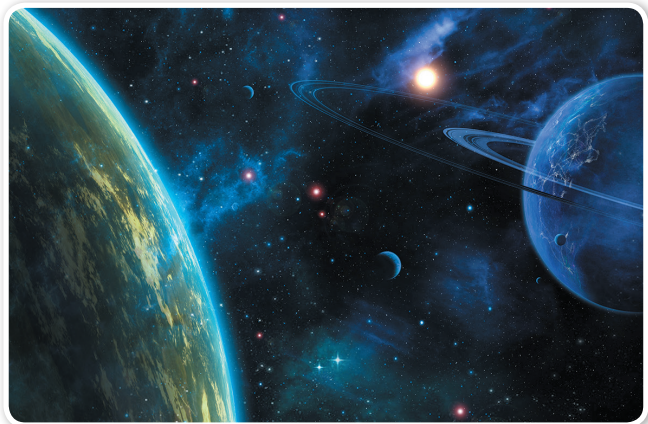

Tanrılarla ilgili olarak onların ne var olduklarını ne de var olmadıklarını bilebilirim. Çünkü bu konudaki bilinç için konunun karanlığı ve insan yaşamının kısıtlılığı gibi birçok engel vardır.

Protagoras

3.5.1.2. Evrenin Sonlu Olup Olmadığına Yönelik Görüşler

Evrenin sonlu olup olmadığı sorunu aynı zamanda yaratılış sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu konuda "Evren nasıl oluşmuştur? Evren öncesiz ve sonsuz mudur? Evren yaratılmış mıdır? Evren kendiliğinden var olabilir mi?" gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Bu cevaplardan bir bölümü Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşlere aittir. Dine bağlı açıklamalara göre evren Tanrı'nın yaratması sonucu varlığa gelmiştir. Bu nedenle bir öncesi, başlangıcı vardır. Hiçbir zaman kendiliğinden ortaya çıkmamıştır.

Dinî görüşe karşı olan ateizme göre evreni Tanrı yaratmamıştır, evren kendiliğinden var olmuştur.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

1917 yılında Einstein, bütün evreni ve içindeki maddelerin tümünü kapsayan genel bir Görelilik Kuramı geliştirerek bugüne kadar bildiğimiz sanılan her şeyi değiştirdi. O günden sonra kozmosun boyutu bilimsel ögelere sığdırılmaya başlandı. Einstein'ın geliştirmiş olduğu bu kuram evren sonlu mu yoksa sonsuz mu sorusuna tam yanıt veremese de evrenin sonsuz olabileceğini söylüyor. Kuramın bu soruya kesin yanıt verememesinin sebebi ise teoriyi kanıtlayacak olan gözlemin yapılamıyor olması. Einstein uzun bir süre evrenin genişliyor olabileceğini kabul etmedi. Defalarca kez de evrenin genişlemediğini savundu. Fakat uzun bir süre sonra o da evrenin genişlemekte olduğunu ve sonsuz bir evrenin olabileceği görüşünü kabul etti.

Evrenin sonlu mu, sonsuz mu olduğu konusunda pek çok bilim insanı ikiye ayrılmış durumda. Evren sonlu ise sonunu bulmak kanıtlanmasını sağlayacak. Ancak sonunda ne olacağı da ayrı bir merak konusu. Evrenin sonsuz olduğunun kanıtlanması da oldukça zor hatta imkânsız gibi bir şey. Çünkü bir şeyin sonsuz olduğunu anlamak için sonsuz bir mesafe kat etmek gerekiyor. Ancak sonsuz mesafe demek o yolun hiç bitmemesi demek. Yolun hiç bitmemesi demek de "İleride belki bir son vardır." düşüncesini akıllara getirmektedir. Yani kısaca söylemek gerekirse evrenin sonsuz olması mantıklı ancak iş kanıtlamaya gelince bunun kanıtlanması mümkün değil. Evrenin sonsuz olup olmadığına ilişkin soruların cevaplarını belki gelecekte bulabiliriz.

www.math.columbia.edu

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Einstein'ın Görelilik Kuramı evrenin sonu olup olmadığını göstermiş olabilir mi? Kısaca açıklayınız.
2. Evrenin sonlu olup olmadığı sorusuna bilim neden farklı cevaplar vermektedir? Kısaca açıklayınız.

3.5.1.3. Ölümünden Sonra Yaşamın Olup Olmadığına Yönelik Görüşler

Ruhun ölümsüzlüğü sorunu dinlerin çoğunda bulunmaktadır. Felsefi anlamda ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili başlıca şu sorulara cevap aranmıştır: "Ölümünden sonra yaşam var mıdır? Ruh var mıdır? Ölüm bir son mudur? Beden ölünce ruh da ölür mü?" Bu sorulara verilen cevaplardan bir bölümü dinsel niteliktedir. Başta İslamiyet olmak üzere tek tanrılı dinlerde egemen olan görüşe göre insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerden biri, onun ruhu olmasıdır. İnsan hayatı sona erdikten sonra beden yok olur ruh kalır. Yani ruh ölümsüzdür. Ölümsüz olan ruh bir başka âlemde varlığını sürdürür. Ahiret inancı denilen bu düşünceye göre insan ruhu bu dünyada yaptığı davranışlara göre öteki dünyada ya ödüllendirilir ya da cezalandırılır. İnsan ölümle yok olmayacağına ve bir başka dünyada varlığını sürdüreceğine inandığı için bu dünyanın sıkıntılarına, zorluklarına karşı sabır gösterir ve direnir.

Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşe karşı materyalizme dayanan ateizme göre beden ölünce ruh da onunla birlikte ölür. Bir başka dünya olmadığı için ruh varlığını sürdüremez.

3.5.1.4. Teoloji ve Din Felsefesi

Teoloji (ilahiyat), dine ilişkin bilgileri ve özellikleri konu alan bir disiplindir. Dinlerin özellikleri farklı olduğundan her dinin kendine özgü bir teolojisi vardır.

Din felsefesi, din üzerine düşünen, dinin kavramlarını ve kurallarını ele alan bir felsefedir. Teoloji ve din felsefesinin Tanrı, evren ve insan konularını ele almaları ortak yönleridir. Ayrıldıkları yönler ise teolojinin dinin inanç ve ibadetlerinin uygulanması ve gerekliliği konusunda kararlı bir tutum göstermesidir. Din felsefesi bu konuları tarafsız bir tutumla ele alır.

Felsefenin dini konu alması çok eskilere, Antik Yunan düşüncesine kadar uzanır. Bu dönemde başta Sokrates olmak üzere Platon ve Aristoteles din ve felsefenin farklı alanlar olduğunu savunmuşlardır. Hatta Sokrates döneminin inanç sistemini eleştirdiği için mahkûm edilmiştir.

Toplumların gelişim sürecinde din ve felsefe birbirini karşılıklı etkilemiş hatta biri diğerini egemenliği altına dahi almıştır. Orta Çağ Avrupa'sında felsefe dinin egemenliği altındadır. Reform ve aydınlanma ile birlikte felsefe, dinden bağımsız bir duruma gelmiş hatta dinin kendisini konu almıştır. Böylece din felsefesi ortaya çıkmıştır. Günümüzde ne felsefe dinin ne de din felsefenin egemenliğindedir.

Dine felsefe açısından bakmak dini, felsefenin konusu olarak ele alıp ona akılcı ve bütünsel açıdan bakmak demektir. Felsefe din gerçeğini kabul eder ve onu anlamlandırmaya çalışır.

Uygulayalım

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle "Ben kimim?" sorusunu bilim, din ve felsefi açılarından tartışınız. Aşağıda verilen sorulara cevap arayınız. Tartışma ile ilgili bilgileri verilen forma not alınız. Metni okuyarak aşağıdaki sorulara cevap bulmaya çalışınız.

SOFİ'NİN DÜNYASI

...

Sofi bahçe kapısını açarken posta kutusuna bir göz attı. Postada bir sürü reklam broşürü ve annesine gelmiş birkaç büyük zarftan başka bir şey olmazdı pek. Babasına arada bir bankadan birkaç mektup gelirdi, o kadar. Bugünse posta kutusunda bir tek bir mektup vardı ve o da Sofi'ye idi. Küçük zarfın üzerinde "Sofi Amundsen" yazıyordu. "Yonca Sokağı No: 3" Zarfta başka bir şey, mektubun kimden olduğu falan yazmıyordu. Hatta pul bile yapıştırılmamıştı zarfa. Sofi bahçe kapısını ardından çekip kapadığı gibi mektubu açtı. Küçük zarfın içinden kendisi kadar küçük bir kâğıt çıktı sadece. Kâğıtta şöyle yazıyordu: Kimsin? Bundan başka bir şey yazmıyordu kâğıtta. Ne bir selam, ne kimin gönderdiği.

...

Soru işaretiyle son bulan bu tek sözcük, o kadar. Sofi zarfa tekrar baktı. Evet, mektup kendisi-neydi işte. ... Elinde gizemli mektubunu tutarak mutfaktaki taburelerden birine oturdu.

– Kimsin? Ah, bir bilseydi! Tabii ki Sofi Amundsen idi ama, ya o kimdi? Henüz bunu keşfedebilmiş değildi. Ya adı Sofi değil, başka bir şey olsaydı? Mesela Anna Knutsen. O zaman başka biri mi olurdu. O anda aklına babasının ona aslında Synnöve (Sünöv) adını vermek istediği geldi. Sofi kendini Synnöve Amundsen olarak tanıtırken gözünün önüne getirmeye çalıştı. Hayır, olmuyordu. Kendini böyle tanıştıran o değil, başka bir kız oluyordu. Aynanın önünde dikilip gözlerinin içine baktı.

– Ben Sofi Amundsen'im, dedi. Aynadaki kız ise yüzünü buruşturarak olsun cevap vermedi. Sofi ne yaparsa onun aynısını yapıyordu. Jet gibi hareketlerle aynadaki aksini yanılmaya çalıştı ama o da onun kadar hızlıydı.

Sofi, Sen kimsin? diye sordu. Sorusu yine cevapsız kaldı ama Sofi bir an için soruyu kendinin mi aynadaki görüntüsünün mü sorduğu konusunda kuşkuya düştü. İşaret parmağını aynadaki burnuna dayayıp:

– Sen bensin, dedi. Cevap alamayınca cümleyi tersine çevirip:

– Ben benim, dedi.

...

Kim olduğunu bilmemesi garip değil miydi? Dış görünüşün kendinin belirleyememesi de akıl alır şey değildi. Kendi oluvermiş işte. Arkadaşlarını seçmek elindeydi ama kendi kendisini seçmemişti. İnsan olmak bile onun fikri değildi! İnsan neydi? Sofi tekrar aynadaki kıza baktı. Elinde gizemli mektubuyla dururken içini garip bir duygu kapladı. Sanki aslında bir kuklaymış da birisi bir büyü yapmış, böylelikle yaşayan bir canlı olmuş gibi hissetti kendini. Şu an dünyadaydı işte ve garip değil miydi, böyle müthiş bir masalda yaşıyor olması?

Jostein GAARDER

Sofi'nin Dünyası

Sorular

1. Bir insanın kim olduğunu sorgulaması neden önemlidir?
2. Aldığı mektuptaki "Sen kimsin?" sorusuna cevap araması, Sofi'nin hayatında ne gibi değişikliklere sebep olur? Sınıfta tartışınız.

TARTIŞMA FORMU

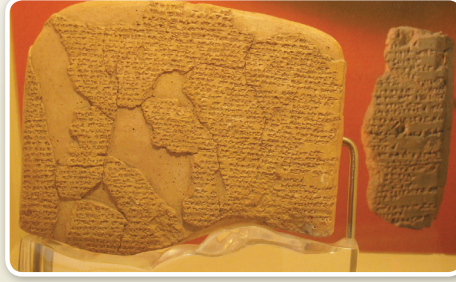
ALANLAR	CEVAPLAR
Bilimsel Yorum	
Dinsel Yorum	
Felsefi Yorum	

3.6. SİYASET FELSEFESİ

Düşünelim

Aşağıdaki görselleri inceleyip soruları cevaplayınız.

Kadeş Antlaşması

Sorular

1. Tarihteki ilk yazılı antlaşma olan “Kadeş Antlaşması”nın siyaset açısından önemi nedir?
2. Siyaset açısından anayasa neden önemlidir?
3. Siyasette kurallar neden yazılı olarak konulmaktadır?

3.6.1. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyup soruları cevaplayınız.

Siyaset, Arapça kökenli bir sözcüktür. Anlamı yönetimdir. Siyasetle eş anlamlı kullanılan “politika” sözcüğü ise Yunanca olup şehir devletinin (polis) yönetimi anlamındadır.

Siyasetin ne olduğu konusunda siyasetçi ve filozofların bazılarının görüşleri şunlardır:

- “Siyaset, toplumsal denge sistemini sağlamaktır.” Nizamülmülk
- “Siyaset, yurttaşların toplumu ve devleti ilgilendiren işlerle ilgili yaptığı her şeydir.” Aristoteles
- “Siyaset hem bir çatışma ve iktidar kavgasıdır hem de toplumun tüm üyelerinin yararına olabilecek bir düzen yaratma aracıdır.” Maurice Duverger (Moris Duvörgır, 1917-2014)

Açıklamalardan da anlaşıldığı gibi siyaset genel olarak “devlet, toplum ve insan yönetimi” olarak tanımlanabilir.

Siyaset Bilimi: Siyasal otorite ile ilgili kavramların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışlar bilimidir. Alanına giren tüm olguları bilimsel yöntemlerle inceler ve genel sonuçlara ulaşmaya çalışır.

Siyaset Felsefesi: Siyasal otoriteyi, bu otoritenin oluşumunu, kaynağını, gücünü nasıl sürdürdüğünü ve ilişkiyi siyasal otoriteyle birey arasındaki ilişkiyi ve bunların daha iyi, daha adil duruma gelip gelmeyeceğini ele alan bir felsefe disiplindir.

Sorular

1. Siyasetçiler ve filozoflar neden farklı siyaset tanımları yapmışlardır?
2. Siyaseti ele almaları açısından bilim ve felsefe arasında ne fark vardır?

Siyaset Felsefesinin Temel Soruları

Siyaset felsefesi, felsefenin diğer dallarında olduğu gibi konusuyla ilgili çeşitli sorularına cevaplar arar.

Bu sorulardan bazıları şunlardır:

1. İktidarın kaynağı nedir?
2. Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?
3. Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
4. Sivil toplumun anlamı nedir?
5. Bireyin temel hakları nelerdir?

3.6.1.1. Hak, Adalet, Özgürlük

Hak, genel bir tanımla hukuksal ilişkilerde korunmaya değer çıkarları sağlayabilmek için hukuk sisteminin bireylere tanıdığı yetkidir. Başta kişisel haklar olmak üzere toplumsal ve ekonomik haklar, siyasal haklar gibi çeşitleri bulunmaktadır. Kişisel haklar, kişinin maddi ve manevi varlığı ile ilgili haklardır. Diğer haklar ise bireyin toplumla ve devletle ilişkilerinden doğan haklardır. Devletin başlıca görevi bireyin haklarını korumaktır.

10 Aralık 1948'de yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre insan hakları evrensel nitelikte olup engellenemez, sınırlandırılmaz ve devredilemez özelliklere sahiptir.

Toplum içinde yaşayan insanlar doğaları gereği farklı özelliklere sahiptirler. Bu durumda bireyler arasında anlaşmazlık ve çatışma çıkması kaçınılmazdır. Bu anlaşmazlıkları toplumda geçerli olan hukuk kuralları önler. Hukuk kurallarının uygulanmasında dengenin sağlanması söz konusu olduğunda adalet kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda adalet, hukuk kurallarının uygulanmasında bireylerin farklılıklarının gözetilerek değerlendirilmesidir. Bireyin haklarının korunmasında olduğu gibi adaletin gerçekleşmesi de devletin görevlerinden biridir.

Özgürlük kavramının ahlaksal ve siyasal anlamları bulunmaktadır. Ahlaksal anlamda özgürlük, bireyin iradesiyle başta iyi ve kötü olmak üzere çeşitli davranışlar arasında seçim yapmasıdır. Siyasal ve toplumsal anlamda özgürlük ise bireye, kendisinin dışında getirilen baskı ve sınırlamaların bulunmamasıdır. Yalnız sınırsız bir davranış özgürlüğü toplumsal yaşam için sorunlara yol açacak bir durumdur. Bireyler yazılı ya da yazılı olmayan kurallar çerçevesinde özgürlüğe sahiptirler. Bireylerin gerek davranışlarıyla gerekse düşünceleriyle ilgili özgürlüklerinin gerçekleşmesi devletin güvencesi altındadır. Bu güvence de ancak demokrasinin egemen olduğu devletlerde var olabilir.

3.6.1.2. İktidarın Kaynağı

İktidarın kaynağı toplumu içten ve dıştan gelecek tehlikelere karşı korumaktır. Bu ölçüye dayanan yönetim biçimleri genellikle otokratik (baskıcı) niteliktedir. Bu düşünceyi savunanların başında Platon ve Aristoteles gelir.

İktidarın kaynağı toplumda egemen olan dinin kurallarıdır. Bu ölçüye dayanan yönetim biçimi teokratik (dine dayalı) yönetimdir. Temsilcileri Orta Çağ filozofları St. Augustinus (Sen Agustinyus, 354-430), Aquinolu Thomas'tır.

İktidarın kaynağı toplumda bir arada yaşama isteği doğrultusunda ortak iradedir. İnsanların bir arada yaşama isteklerine bazı filozoflar toplumsal sözleşme adını verirler. Bu ölçüye dayanan yönetim biçimleri genellikle demokratiktir. Önemli temsilcileri John Locke, Thomas Hobbes, Jean Jacques Rousseau'dur (Jan Jak Russo, 1712-1778).

3.6.1.3. İdeal Devlet Düzeni

Düşünelim

Fârâbi (870–950) El-Medinet'ül Fâzıla (Erdemli Şehir) adlı eserinde ideal toplumsal düzen üzerine düşüncelerini ortaya koyan Türk filozofdur.

Fârâbi'ye göre erdem yardımlaşmadır. Yardımlaşmanın bulunduğu şehir erdemli şehirdir. Erdemli bir toplum ise mutlu bir toplumdur. Şehirde olduğu gibi diğer toplumlarda birbirine yardım ederse Dünya erdemli bir Dünya olur. Böylece “En yetkin devlet olan ve insanlığı kuşatan Dünya Devletine ulaşılır.”

Fârâbi'nin bu görüşünün oluşmasında İslamiyetin getirdiği toplum anlayışının etkili olduğu görülmektedir.

Fârâbi'ye göre erdemli, ideal toplumun yöneticisi veya yöneticileri seçimle belirlenmelidir. Bu yöneticilerin başlıca erdemleri ise şunlar olmalıdır:

Akıllı, güçlü hafızaya sahip, anlayışlı, çok okuyan, güzel konuşma yeteneğine sahip, doğruluk ve dürüstlükten ayrılmayan, dünya malına ve nimetlerine düşkün olmayan.

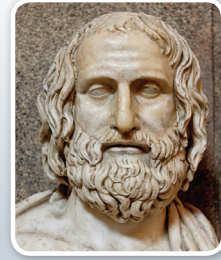
Sorular

1. Fârâbi'nin ideal toplum anlayışının gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını tartışınız.
2. Filozoflar neden ideal bir toplumsal düzen arayışı içindedirler?
3. İdeal toplumsal düzen ile var olan toplumsal düzenler arasındaki temel fark nedir?

İdeal Toplumsal Düzenin Varlığını Kabul Etmeyenler

Sofizm

Önemli temsilcileri Protagoras ve Gorgias'ın olduğu sofizme göre her şey insana göre değişir. İyinin, doğrunun kendi başına anlamı yoktur, onları anlamlı kılan insanın ve toplumun algılayışıdır. Toplumların yönetilmesini sağlayan kurallar da algılayışa göre farklılık gösterdiğinden ideal bir toplumsal düzen olamaz.

Protagoras
(Temsili)

Filozofumuz Diyor ki

Adalet güçlünün işine gelendir. Doğada nasıl güçlü olan kazanıyorsa hukuksal süreç de zayıfa karşı güçlüyü kollamalı; adaleti, güçlüyü gözeterek dağıtmalıdır. Ama durum böyle değildir. Toplumda güçsüzler bir araya gelmiş, doğaya aykırı yasalar yapmışlardır. Yine bir sofist olan Kallikles'e göre adalet, güçsüzlerin kendilerini korumak üzere güçlülere karşı kurdukları bir tuzaktır. Doğa, egemen olma hakkını güçlüye vermiştir. Güçsüz de hukuk yoluyla güçlünün elinden bu hakkı almaya çalışmaktadır. İdeal düzen, doğal düzendir; toplumsal bir ideal düzen olamaz.

Thrasymakhos (Tırasimakos, MÖ 459-400)

Nihilizm

Ahlak ve varlık anlayışlarında hiçbir değeri ve varlığı kabul etmeyen nihilistler toplum felsefesinde de ideal bir toplumsal düzenin olamayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bir otorite olmadan toplumsal düzen sağlanamayacağından hiçbir otoriteyi kabul etmeyen nihilistlere göre de ideal bir toplumsal düzen olamaz. Nikolay Çernişevski (1828-1889) bu akımın başlıca temsilcisidir.

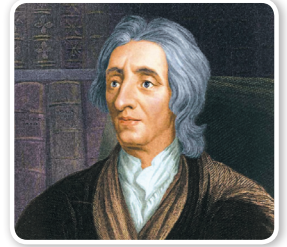
Nihilizmin siyasetteki uzantısı olan anarşizme göre toplumdaki bütün norm, değer ve kurumlar reddedilmelidir. Bu nedenle belirli kurallara göre ortaya çıkması gereken ideal bir toplumsal düzen kurulamaz. İdeal düzenler bireyselliği ve yaratıcılığı dolayısıyla özgürlüğü yok eder. Anarşizm'in önemli temsilcileri; Proudhon, Pyotr Kropotkin (1842-1921), Bakunin'dir.

İdeal Toplumsal Düzenin Varlığını Kabul Edenler

İdeal toplumsal düzenin varlığını kabul eden düşünürler, bu düzenin ölçütleri konusunda farklı yaklaşımlara sahiptirler. İdeal düzeni belirleyen ölçüt; bazılarında göre özgürlük, bazılarında göre eşitlik, bazılarında göre adalettir.

Özgürlüğü Temel Alan Yaklaşım

Bireyin toplumsal yaşamın her alanında özgür olması gerektiğini savunan felsefe liberalizmdir. Buna göre doğal hâlde özgürce yaşayan insan, devlet yaşamında bazı hak ve özgürlüklerinden vazgeçmiştir. Bunun karşılığında devlet, insanın bu hak ve özgürlüklerini gerçekleştirecek koşulları sağlayabilir. Birey karşısında devlet gücünün sınırlandırılması gerektiğini savunan liberalizmin önemli temsilcileri; John Locke ve John Stuart Mill'dir.

John LOCKE (Temsili)

Ekonomik açıdan liberalizm, devletin ekonomik yaşama olabildiğince az müdahale etmesi gerektiğini savunan kapitalizmdir. Önemli temsilcisi Adam Smith'e (Edim Simit, 1723-1790) göre serbest piyasa ekonomisinde bireyler, özgürce davranarak bireysel ve dolayısıyla toplumsal refah düzeyinin yüksek olmasını sağlarlar.

Adam SMITH (Temsili)

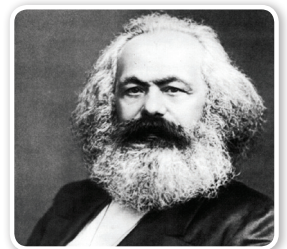

Aklınızda Bulunsun

“Liberal” sözcüğü açık görüşlü, farklı düşüncelere karşı hoşgörülü olan insanları nitelemek için kullanılır. Siyasi anlamda liberalizm, birey özgürlüğünü en geniş anlamda savunan bir görüştür. Ekonomik alanda liberalizm ise serbest piyasa ekonomisi ve devletin müdahalesizliğini savunan kapitalizmdir.

Eşitliği Temel Alan Yaklaşım

Gelir dağılımında eşitsizliğe yol açtığı gerekçesiyle liberal-kapitalist sisteme karşı çıkan yaklaşım sosyalizmdir. Bu yaklaşıma göre bir toplumda özgürlüğün yanı sıra eşitlik de önemlidir. Eşitliği sağlamanın yolu, ekonomide üretim araçlarının mülkiyetinin devlette olmasıdır. Böylece sınıfsız, ideal bir toplumsal düzene ulaşılır. Önemli temsilcileri Saint Simon (Sen Simon, 1760-1829) ve Karl Marx'tır.

Karl MARX

Uygulayalım

Liberalizmin ve sosyalizmin özelliklerini çeşitli kaynaklardan yararlanarak aşağıdaki kutucuklara yazınız.

LİBERAL-KAPİTALİZM

.....

.....

.....

.....

.....

SOSYALİZM

.....

.....

.....

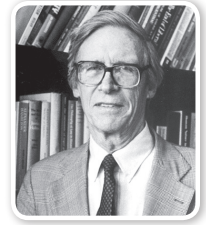
.....

.....

Adaleti Temel Alan Yaklaşım

Toplumsal düzen olarak hem eşitliği hem de özgürlüğü kapsayan, adaleti temel alan yaklaşımdır. Bu düzende devlet, bireyler arasındaki dengesizlikleri gidermek için sosyal nitelikli önlemler alır.

Özgürlüğün ve eşitliğin birlikte gerçekleşmesi sosyal adalettir. Sosyal adalet bireylere hak ettiğine, değerine ve ihtiyacına göre davranmaktır. Bu yaklaşımın temsilcileri Eduart Bernstein (Eduart Bernştayn, 1850-1932) ve John Rawls'tır (Con Ravls, 1921-2002).

John Rawls

Aklınızda Bulunsun

İdeal düzeni belirleyen özgürlük, eşitlik ve adalet kavramları günümüzde ancak demokrasi ile yönetilen toplumlarda gerçekleşebilir.

Uygulayalım

Aşağıda verilen şemadaki noktalı yerlere kavramlardan uygun olanları yazınız.

Liberalizm

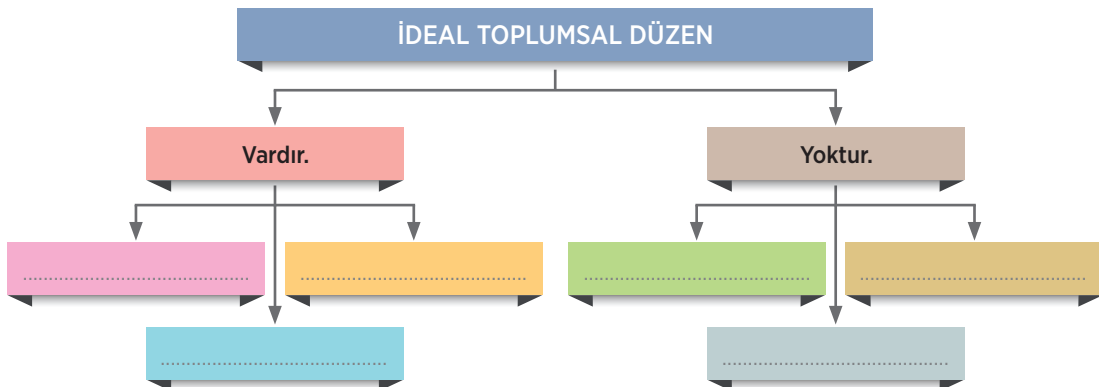
Sosyal Adalet

Nihilizm

Sosyalizm

Sofizm

Anarşizm

3.6.1.4. Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Egemenlik

Tartışalım

Aşağıdaki metinden hareketle devletin hukuk kurallarını belirleyip toplumu yönetme gücünü kullanması olarak tanımlanan egemenlik sorununu, geçmişten günümüze temel hak ve özgürlükler açısından tartışınız.

Toplumda yaşayan insanların çıkarları zaman zaman çatışabilir. Bazen bireyin hak ve özgürlükleri, devletin görev ve sorumlulukları ile örtüşmeyebilir. Bu durum birey-devlet ilişkisi sorunudur. Bu soruna çözüm önerisi getirmeye çalışan filozoflar vardır.

John Locke'a göre (birey devlet ilişkisinde) devlet, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almalıdır. Devlet bireylerin yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını korumak için vardır. Bireylerin özgürlük alanlarını genişletmesi gereken devlet, toplumsal yaşama mümkün olduğu kadar az müdahalede bulunmalıdır.

J. J. Rousseau'ya göre devlet, bireylerin ortak iradesine dayalı toplumsal sözleşme sonucu ortaya koyduğu kurallara uymalıdır. Rousseau, toplum çıkarlarına öncelik verirken Locke, bireysel özgürlükleri öne çıkarır.

Günümüzde birey, temel hak ve özgürlüklerini gerçekleştirmeye çalışırken devlet, bireylerin bu hak ve özgürlüklerinin koşullarını sağlamaya çalışır. Bu durum ancak demokrasi ile yönetilen toplumlar için geçerlidir. Demokrasilerde ne yalnızca bireyin ne de yalnızca devletin önceliği bulunmaktadır.

Birey, temel hak ve özgürlüklerine sahip çıkarken devlet de görev ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmelidir. Birey olmadan devlet, devlet olmadan birey varlığını sürdüremez.

Devlet farklı istek, düşünce, çıkar ve arzu sahibi bireylerin bir toplum içinde yaşama ihtiyaçları sonucu oluşmuştur. Bireyler bir araya gelince farklılıkları giderecek asgari bir uzlaşımaya yani onları yönetecek bir otoriteye gerek duyarlar. Bunun için devlet, farklı bireylerin bir arada yaşamasına izin veren ve yöneten kurumdur. Kısaca birey olmadan devlet olamaz. Buna karşılık devlet olmadan da birey varlığını sürdüremez çünkü devlet bireylerin bir arada yaşamasına olanak sağlayan otoritedir. Farklı düşünce ve isteklere sahip bireylerin aynı toplum içinde birlikte var olabilmelerinin tek koşulu, onların bir arada yaşaması için gerekli ortamı hazırlayan bir düzenin yani devletin varlığıdır. Sonuç olarak bireyin devlet için bile olsa temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçmesi düşünülemeyeceği gibi birey için devletin feda edilmesi de kabul edilemez.

A. Kadir ÇÜÇEN

Felsefeye Giriş
(Düzenlenmiştir.)

Filozofumuz Diyor ki

Toplumsal varlık olarak bir arada yaşamak zorunda olan insanlar arasında çeşitli istek ve amaçların bir noktada çatışacak şekilde toplanması nedeniyle bir çekişme durumu ortaya çıkar. Eğer ortada uyuşmazlıkları önleyecek bir erk olmazsa çatışmalar insanlığın yok olmasına yol açar. Böyle durumlarda kural koyucuya sahip olma ve ona boyun eğme gereği duyulur. Bu ihtiyacı giderecek kurum da devlettir. Üstün bir otoriteye sahip olan devlet ve onun koyduğu kurallar, bireyi diğer insanların saldırılarından ve eziyetlerinden korur.

İbn Haldun (1332-1406)

Uygulayalım

Aşağıda toplumsal bir problem örneği verilmiştir. Örnekte olduğu gibi ülkemizde yaşanan bir problemi birey, toplum ve devlet ilişkisi bakımından ele alıp tartışınız.

Ülkemizdeki toplumsal problemlerden bir tanesi de "göç"tür. Türkiye'de göçlerin yönü kırsaldan kentlere doğrudur. Göç, insanların doğal, ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerden dolayı sürekli yaşadığı memleketlerden başka memleketlere doğru toplu veya bireysel olarak yerleşmelerine göç denmektedir. İnsanların bir umudun peşine düşerek doğup büyüdükleri memleketlerinden göç etmelerinden kaynaklanan genel sorunların çözümü, göçlerin önlenmesine yönelik çözümlerden daha külfetlidir. Göç, bir ülkedeki siyaset, hukuk, ekonomi eğitim gibi temel toplumsal kurumların hepsini yakından ilgilendiren bir problemidir.

Sosyal problemler birden fazla kurumu ve toplumun çoğunluğunu etkilediği gibi çözümünde de bireye, topluma ve devlete birtakım sorumluluklar düşmektedir.

TEKAM'ın (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Teknoloji Araştırma Merkezi) araştırmada Türkiye'de iç göçlerin başlıca nedenleri şöyle sıralanmıştır:

Kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı

Miras yoluyla tarım alanlarının daralması, topraksız köylü oranının fazlalığı

Tarım alanlarının ve sulama imkânlarının yetersizliği

İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri ile doğal afetler, deprem, sel, kuraklık ve erozyonlar

Tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak tarımsal iş gücüne ihtiyacın azalması

Ekonomik istikrarsızlık ve sosyal problemler

www.ogu.edu.tr

Sorular

1. Örnekteki toplumsal problemin nedenleri nelerdir?

.....
.....

2. Bu problemin bireyin yaşamına etkisi nedir?

.....
.....

3. Bu problemin topluma etkisi nedir?

.....
.....

4. Bu problemi çözmek için neler yapılmalıdır?

.....
.....

5. Bu problemi çözmeye devlete düşen görevler nelerdir?

.....
.....

3.7. SANAT FELSEFESİ

Düşünelim

Aşağıdaki görselleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

Selimiye Camii, Edirne (Mimar: Mimar Sinan)

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

Namık Kemal Heykeli, Kadıköy/İstanbul
(Helkeltıraş: Ümit Öztürk)

Karagöz

Çiçek Açan Badem Ağacı, Van Gogh Müzesi / Hollanda
(Ressam: Vincent Van Gogh)

Sorular

1. Görseller hangi tür sanat etkinlikleri ile ilgilidir?
2. Görseller içinde sizin için "güzel" olan hangisidir?
3. Güzel sanat etkinliklerinin kişiye bir faydası var mıdır?

3.7.1. SANAT FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

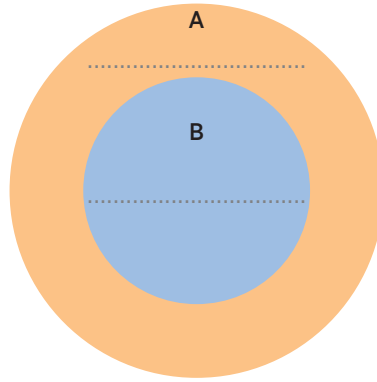
Sanat felsefesi sanatın, sanatsal ürünlerin ve beğenilerin özünü ve anlamını konu alan felsefe disiplini.

Estetik, Yunanca “aistesis” sözcüğünden gelir. Anlamı duyum ve algıdır. Aydınlanma filozoflarından Gottlieb Baumgarten (Gotlib Bomgarten, 1714-1762) “Aesthetica” adlı eserinde bu kavramı günümüzdeki anlamıyla ilk defa kullanmıştır. Estetik, duysal alanla ilgili her türlü bilgiyi değil, güzellik ile ilgili olan bilgiyi araştırır. Bu bilginin yanı sıra güzelin algılanması, güzelin özne tarafından yaşanmasını da ifade eder.

Uygulayalım

Aşağıdaki şemayı ve metni inceleyerek soruları cevaplayınız.

Estetik, güzel üzerine düşünme çabasıdır. Refik Fersan'ın bir saz semaisi, Mikelanj'ın bir heykeli güzel olduğu, bizde hoş ve soylu duygular uyandırdığı gibi bir atın yürüyüşü veya bir kentin sokakları da güzel olabilir ve bizde benzeri duygular uyandırabilir. Estetik, güzeli bütün alanlarda; sanat felsefesi ise yalnızca sanat yapıtları çerçevesi içinde sorgular. Başka bir deyişle sanat felsefesi, estetiğin kavram ve problemlerini sınırlı bir alanda inceler.

Ahmet ARSLAN
Felsefeye Giriş

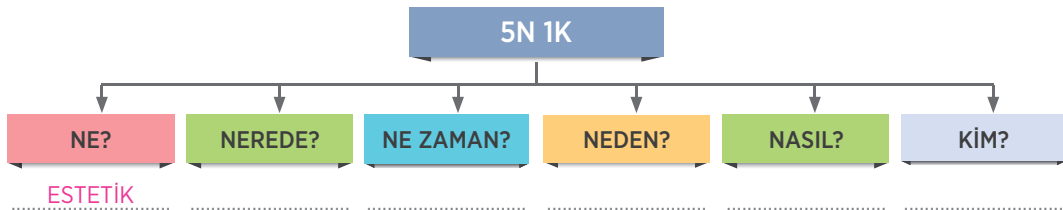
Sorular

1. Şemada işaretlenmiş dairelerden hangisinin sanat felsefesini, hangisinin estetiği temsil ettiğini yazınız.
2. Metne göre sanat felsefesi ile estetik arasında ne fark vardır?

Uygulayalım

Aşağıda verilen şemadaki noktalı yerleri estetiğin ortaya çıkışıyla ilgili olarak uygun kavramlarla doldurunuz.

3.7.1.1. Güzellik

Düşünelim

Aşağıdaki görselleri inceleyip soruları cevaplayınız.

Doğa

Sanat

Gelincikler, Orsay Müzesi, Paris/Fransa
(Ressam: Claude Monte)

Sorular

1. İki görsel arasında oluşum açısından ne fark vardır?
2. Görsellerden hangisi size göre daha güzeldir?
3. Bir sanat eserinin güzel olmasını sağlayan özellikler nelerdir?

Doğada ve Sanatta Güzel

Sanat felsefesinin temel kavramlarından olan güzellik hem doğada hem de sanat eserinde bulunmaktadır. Ancak bu güzellikler varoluş bakımından birbirinden farklıdır. Örneğin güzel bir manzara olarak görülen Ağrı Dağı doğada kendiliğinden bulunmaktadır. Ağrı Dağı'nın çeşitli açılardan resimleri yapıldığında bunlar da güzeldir. Yalnız bu resimlerin varlığı insana bağlıdır. Kısaca doğadaki güzellik kişiden bağımsız bir güzelliştir, sanattaki güzellik ise insanın yaratıcı düşüncesine, hayal gücüne ve yeteneğine bağlıdır.

Doğadaki güzellik ile sanat eserindeki güzellik her zaman örtüşmeyebilir. Doğada güzel olan bir varlık, sanatta çirkin; doğada çirkin olarak niteleyebileceğimiz bir varlık, sanat eserinde güzel bulunabilir. Aristoteles bu noktaya dikkat çekerek "Gerçekte doğada tiksinerken baktığımız şeyler bir sanat eseri hâline gelince onlara hoşlanarak bakarız." demiştir.

İnsanın doğadaki ve sanattaki güzelliği fark edebilmesi için az ya da çok sanat eğitiminden geçmesi gerektiği düşüncesini Eugene Delacroix (Öjen Delakurau, 1798-1863) "Biz romantik olduktan sonra dağlar güzelleşti." sözü ile savunmuştur.

Güzelliğin Kaynağı ve Ölçütleri

Uygulayalım

Aşağıdaki metni ve filozofların sözlerini okuyup soruları cevaplayınız.

(...) Estetik bir kavram olarak güzellik, genellikle sanatsal bir nesnenin şekil, renk, ses, tasarım veya ritim gibi duygusal tezahürlerden doğup, insan zihnine bir algısal haz deneyimi, bir anlam ya da doyum sağlayan bir özelliği olarak tanımlanır. Bununla birlikte güzelliğin tam olarak ne olduğu, onun nesnel ve mutlak bir değer mi yoksa öznel ve görelî bir değer mi olduğu, estetiğin uzun tarihinin en önemli sorusunu oluşturur. Nitekim Antik Çağ'da Yunan düşünürler, güzelliğin tanımlanabileceğini savunup; onu düzen, birlik, uyum, oran, ölçü ve iyilik gibi niteliklerin bir birleşimine indirgerken bazı modern düşünürler güzelliğin tanımlanamayacağını savunmuşlardır. Buna göre İlk ve Orta Çağ düşüncesi, güzelliği nesnel bir nitelik olarak değerlendirir ve diğer nitelikleri nasıl

algılıyorsak o şekilde algıladığımızı savunur oysa modern felsefede güzellik daha çok öznel bir açıdan değerlendirilmiştir. Buna göre modern felsefe açısından güzellik, mutlak değil de görelî bir kavramdır; güzellik, şeylere belli bir biçimde bakış tarzımızın sonucu olup kişinin duygularıyla, özellikle de beğeni duygusuyla ilgili bir konudur.

Buradan hareketle felsefi güzellik teorilerinin en azından klasik ve modern güzellik teorileri olarak ikiye ayrıldığını öne sürebiliriz. Klasik dediğimiz gelenek İlk Çağ'da, Pythagoras'tan başlayıp 18. yüzyıla kadar sürer. Modern gelenek ise esas itibarıyla 17. yüzyılda başlayıp 18. yüzyılda doruk noktasına ulaşır. Bunlardan her yönden nesnelci olan birincisine aynı zamanda Pythagorasçı gelenek, buna mukabil 18. yüzyıl öncesinde ilk kez sofistlerde ve Epikürosçularda gördüğümüz, her bakımdan öznelci olan ikinci geleneğe aynı zamanda *hazcı gelenek* adını verebiliriz. Pythagorasçı gelenek güzelliğin esas itibarıyla doğada, müzikte ve matematiksel teoriler türünden entelektüel yapımlarda örneklediğini düşünür ve onu, bu üç örnekten sonra başka alanlara teşmil eder.

A. CEVİZCI

Felsefeye Giriş

(Düzenlenmiştir.)

Filozofumuz Diyor ki

Güzellik, matematiksel olarak orantılı ve ölçülü olandır.

Aristoteles

Filozofumuz Diyor ki

Güzellik; tanrısal aklın, ışığın evrende görünüşe çıkmasıdır.

Plotinos (203-270)

Filozofumuz Diyor ki

Güzellik, mutlak ruhun nesnelere görünüşe ulaşmasıdır.

G. W. F. Hegel

Filozofumuz Diyor ki

Güzellik, tinin maddede kendini göstermesidir.

N. Hartmann

Filozofumuz Diyor ki

Güzellik, mutlak istencin (irade) kendisini dışlattırmasıdır.

Arthur Schopenhauer (Artur Şopenhaur, 1788-1860)

Sorular

1. Filozofların güzellik anlayışlarındaki farklar nelerdir?
2. Metinde geçen güzellik tanımlarının ortak yönleri nelerdir?

3.7.1.2. Sanat

Sanat, insanlar tarafından ortaya konan ve belirli bir estetik nitelik ya da değere sahip olan eser ya da ürünlere verilen addır. Bu ürünlere bir duygunun, bir tasarımın ve güzelliğin ifadesinde kullanılan yöntemler sonucu ulaşılır.

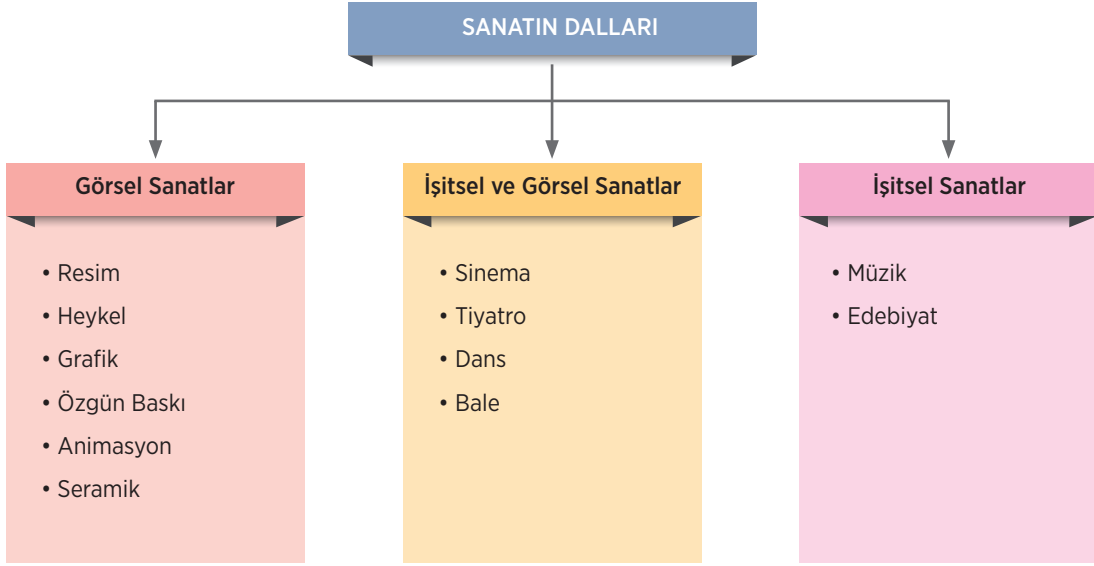
Sanatın başlangıcı insanların avcılık ve toplayıcılıkla geçindikleri çok eski dönemlere kadar uzanır. Bu dönemlerde insanların ortaya koydukları mağara resimleri, küçük heykeller gibi sanat ürünleri, toplumsal yaşamı düzenlemenin yanısıra karşılaşılan olayları da gösterdiği söylenebilir.

Aklınızda Bulunsun

Ülkemizde Şanlıurfa yakınlarında Göbeklitepe arkeolojik kazı bölgesinde bulunan eserler, klan toplumlarından bugüne ulaşmış önemli sanat ürünleridir.

Sanat eserleri ortaya koymada boya, taş, mermer gibi çeşitli nesnelere kullanılır. İşte bu nesnelere bağlı olarak ortaya konan sanat eserleri, resim, heykel, mimari, müzik, şiir gibi "güzel" eserlerdir. Sanattan anlaşılması gereken bu tür güzel sanatlardır.

Uygulayım

Aşağıda verilen metni okuyup, metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Şiir Sanatı Üzerine

1. Üzerinde konuşmak istediğimiz konu, şiir sanatıdır. İlk genel olarak şiir sanatının ne olduğu, sonra şiir sanatının türleri ve bu türlerin teker teker ne oldukları ve sonra da bir şiirin başarılı bir şiir olabilmesi için onda materialin (hikâye-mythos) ne şekilde işlenmesi lazım geldiğini, bundan başka bir şiirin bölümlerinin sayısı ve bunların özellikleri ve daha bu araştırma konusu içine girebilen her şey.

2. O hâlde epos, tragedya, komedy, dithrambos şiiri ve flüt, kitara sanatlarının büyük bir kısmı, bütün bunlar genel olarak taklittir (mimesis).

3. Fakat adı geçen bu sanatlar, şu üç bakımdan birbirlerinden ayrılır: taklit etmede kullanılan araç bakımından, taklit edilen objeler bakımından ve taklit tarzı bakımından.

4. İster bir sanatçı yetisi, isterse alışkanlığa dayanan bir ustalıkla olsun, bazı sanatlar, renkler ve figürler aracı taklit eder, bazı sanatlar ise ses aracı ile taklit eder, buna göre de bütün adı geçen sanatlarda genel olarak taklit ya ritim ya söz ya da harmoni aracıyla gerçekleştirilir. Öyle ki bu üçü ya ayrı ayrı, ya da birlikte kullanılır. Örneğin flüt ve kitara aynı şekilde kaval (şyrinx) çeşidinden olan sanatlar sadece harmoni ve ritmi kullanılır; dans sanatı ise harmoni olmadan yalnız ritmi kullanır çünkü dans edenler, ritmik beden hareketleri aracı ile karakter özelliklerini, tutkuları ve hareketleri taklit ederler."

ARİSTOTELES

POETİKA

Soru

Metinde adı geçen sanatlar hangi açıdan birbirinden farklıdır?

3.7.1.3. Sanat Eserlerinin Özellikleri

Düşünelim

Aşağıdaki Picasso (Pikasso) ile ilgili görselleri inceleyip soruları cevaplayınız.

Sorular

1. Görsellerden hangileri sanat eseridir?
2. Bir nesnenin sanat eseri olmasını sağlayan özellikler nelerdir?
3. Sizce görsellerden hangisi daha güzeldir?

Sanat Eserinin Özellikleri

- Sanat eseri tektir, biriciktir. Ortaya çıkma sürecinde bir benzeri yoktur. Daha önce başkası tarafından ortaya konulmamıştır.
- Sanat eseri estetik değer taşıyıcıdır, izleyicide haz duygusu ortaya çıkarır. Örneğin bir filmi izlerken ya da müzik parçasını dinlerken izleyicide haz duygusunun ortaya çıkmasını sağlayan bu estetik değerdir.
- Ortaya konan sanat eserini sanat eseri yapan şey, tümüyle kendine özgü bazı özelliklere sahip olması yani özgün olmasıdır. Sanat eserinin özgün olmasını sağlayan özellikler biçim (form) alanında olduğu gibi öz (içerik) alanında da olabilir. Eserin özgünlüğü aynı zamanda onu yaratan sanatçıya bağlıdır.
- Sanat eseri doğal nesnelere farklılık gösterir. Doğada kendi başına bulunmaz, bir sanatçı tarafından çeşitli araçlardan ve malzemelerden yararlanılarak ortaya konur.
- Sanat eseri yarar amacı ya da pratik kullanım değeri taşımaz.
- Sanat eseri sanatçının yaratıcı hayal gücüne dayalı olarak ortaya çıkarılır.

Uygulayalım

Aşağıda bir kentin estetik yönünü konu edinen bir metin verilmiştir. Metni yaşadığınız kentin estetik yönünü dikkate alarak okuyup aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KENT VE ESTETİK

Sanayi sonrası toplumlarda kentler pek çok işlev yüklenmişler ve insanlar zamanlarının büyük bölümünü evlerinde değil kamusal alan denilen ortak mekânlarda geçirmeye başlamışlardır. Bu mekânların nasıl tasarlanacağı konusunda siyaset ve bilim gibi disiplinlerin yanında sanat da söz sahibi olmuştur.

Her şehrin kendine ait bir dokusu vardır. Bunu şehrin doğal yapısının yanında insan eliyle nasıl tasarlandığı da belirler.

Bir eve eşya alırken, eşyaları yerleştirirken orantı, simetri, düzen, denge ve uyum ölçütlerini kullandığımız gibi kentler de öyle planlanmalıdır. Kentlerin estetiğini sağlayan temel unsur kent mobilyalarıdır (şehir mobilyaları, sokak mobilyaları). Kent mobilyaları, kamusal alanlarda insanların yaşamlarını kolaylaştıran, güvenliklerini artıran, toplum yaşam düzenine büyük katkı sağlayan tüm nesnelerin genel adıdır. Cadde, sokak, meydan gibi yerlerde bulunan parklar, binalar, reklam panoları, heykeller ve diğer sanat eserleri, tabelalar, hep birden kent mobilyalarını oluşturur.

Bireylerin sosyal, kültürel, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan ortak kent mekânları ve bu mekânlara ait özel donatıların toplum hayatındaki yeri ve önemi inkâr edilemez bir gerçektir. Planlı ve çağdaş kentsel alanların hem kenti hem de kentin parçalarını tanımlayan ve yazılı olmayan kentsel karakteristikleri, kişilikleri vardır. Bu bağlamda, ortak kent mekânları ve kent donatılarının nitelikleri ve organizasyonlarının kent kimliğinin oluşmasında ve kent alanlarının karakter ve hayat kazanmasında çok önemli rolü bulunmaktadır. Kamusal mekânlardaki donatı elemanları, kentsel yaşamı daha zevkli ve anlamlı kılmaya, kentsel konfor ve kentsel estetik yaratmaya olanak verir. Bunu sağlamak için donatı elemanlarının tasarım ve yerleştirilmesinde aranan en önemli özellik uyum olmalıdır.

www.izmimod.org.tr

Sorular

1. Yaşadığınız kentin diğerlerinden ayıran, ona karakteristik özelliğini veren kent mobilyaları hangileridir?

.....
.....

2. Yaşadığınız kentin estetik değerini artırmak için neler yapardınız? Belirtiniz.

.....
.....

3. Heykeller başta olmak üzere sanat eserlerinin kentlere olan katkılarını sınıfta tartışınız.

.....
.....

Uygulayalım

Aşağıda verilen örneklerden hareketle bulunduğunuz şehrin mimari yapısını estetik açıdan değerlendiriniz. Yaşadığınız kenti tanıtan estetik öğeleri içeren görseller bulup pano oluşturunuz. Pano üzerinde sanat sayılan eserlerin orantı, uyum, denge ve düzen gibi estetik ölçülere uygun olup olmadığını arkadaşlarınızla tartışınız.

Saat Kulesi (İzmir)

Süleymaniye Camii (İstanbul)

Anıtkabir (Ankara)

Uygulayalım

Herhangi bir sanat ürününü izleme, değer verme ve değerlendirme sanatsal duyarlılık olarak anlaşılabilir. Bu duyarlılığın temelinde estetik bilgi birikimi ve estetik nesneye yönelme olması gerekir. Aşağıdaki metni okuyup, metinden hareketle sanat ve duyarlılık açısından verilen soruları cevaplayınız.

SANAT VE DOĞA

Bizim doğayı görmemize onu yorumlayan manzara resimleri neden olmuştur. Özellikle Hollandalı ressam Ruysdael'in (Ruysdel) tablolarını gördükten sonradır ki rüzgârların önüne kattığı bulutlar, estetik bir haz kaynağı olmaya ve doğa onun manzara resimleri arasından görülmeye başlamıştır. Tabii bu görüş Ruysdael'in resimlerini görenler için geçerlidir. Görmeyenler de resimlerini gördükleri sanatçılar arasından görerek estetik hazı alırlar. Doğadaki manzaraların sanata neler borçlu olduğunu anlamak için sanat ve edebiyat tarihlerini karıştırmak, büyük ressamların manzara resimlerine, şiir ve romanlardaki manzara tasvirlerine göz atmak yeter. Büyük ressamlar ve şairler, eserleriyle kendilerinden önce bize varlıklarından şüphe bile edilmeyen özellikler göstermişlerdir. Romantik eserler doğa tasvirleriyle ruhları büyüledikten sonradır ki dağlar, ormanlar, göller, fırtınalar güzelleşmeye başladı. (...)

“Dağlar güzelleşmek için nasıl Rousseau’yu beklediyse balta girmemiş ormanlar ve denizler de Chateaubriand’ı (Şatobiriyen), göller Lamartine’i (Lamartin), rüzgâr Shelley’i (Şalley) bekledi.”

Suut Kemal YETKİN
Estetik ve Ana Sorunlar

Sorular

1. Doğa karşısında ortaya çıkan duyarlılık sanat eserine nasıl yansımaktadır? Açıklayınız.
2. “Dağlar güzelleşmek için nasıl Rousseau’yu beklediyse balta girmemiş ormanlar ve denizler de Chateaubriand’ı (Şatobiriyen), göller Lamartine’i (Lamartin), rüzgâr Shelley’i (Şalley) bekledi.” cümlesinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

3. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Platon'a göre gerçekten "var olan" nedir? Kısaca açıklayınız.
2. Realizm varlığı nasıl açıklamaktadır? Kısaca açıklayınız.
3. Şüpheciler ile dogmatiklerin bilgi anlayışları arasında ne fark vardır? Açıklayınız.
4. I. Kant'ın felsefesine neden "eleştirci felsefe" adı verilmiştir? Açıklayınız.
5. Bilimsel yasa ile hipotez arasında ne fark vardır? Açıklayınız.
6. Özgürlük ve sorumluluk arasında nasıl bir bağlantı vardır? Açıklayınız.
7. Determinizmin ve indeterminizmin ahlaksal eylemin nedenleriyle ilgili bakış açılarındaki farklılık nedir? Açıklayınız.
8. Teoloji ve din felsefesinin dini ele alışı arasındaki fark nedir? Açıklayınız.
9. Teizmin Tanrı anlayışı nedir? Açıklayınız.
10. Devlet ve iktidar kavramları arasında ne fark vardır? Açıklayınız.
11. İdeal bir toplum hangi özellikleri taşımalıdır? Açıklayınız.
12. Doğada "güzel" ile sanatta güzel arasındaki fark nedir? Kısaca açıklayınız.
13. Sanat eserinde bulunması gereken özellikler nelerdir? Sıralayınız.

B. Aşağıdaki ifadelerde noktalı yerleri verilen kavramlardan uygun olanlarıyla tamamlayınız (Kavramlara uygun ekler getirebilirsiniz.).

1. Fârâbî'ye göre yaratıcı varlık olan mükemmeldir, mutlak, birdir.
2. Hegel varlık alanında temsilcisidir.
3. Doğruluk bir özelliğidir.
4. göre deneye dayanan bilgi doğrudur.
5. Bilimin insanlığın ortak mirası olması bir özellikte olduğunu gösterir.
6. bilimsel yöntem ile olaylar arasında ulaşılan değişmez neden-sonuç ilişkisidir.
7. İnsanın ahlaksal eylemlerinde iyiye yönelmesi
8., ahlaksal eylemin amacının haz olduğunu savunan felsefedir.
9. Tanrı'nın varlığının ya da yokluğunun bilinemeyeceğini savunan görüş
10. Tanrı ve evrenin aynı olduğunu savunan görüş
11. Devletin iktidar gücünü kullanabilmesi
12. Toplumda bireylerin yasalara bağlı beklentileri
13. göre güzellik, iyi ideasına dayalıdır.
14. Sanat ve felsefenin ortak özelliklerinden biri olmalarıdır.

C. Aşağıdaki önermeler ile ait oldukları yaklaşımları eşleştiriniz.

1 Varlık yoktur.	Rasyonalizm
2 Varlık maddedir.	Mimesis
3 Akla dayanan bilgi doğrudur.	Nihilizm
4 Doğru bilgi sezgiye dayalı olan bilgidir.	Liberalizm
5 Metafizik önermeler anlamsızdır.	Deizm
6 İnsanda varoluş "öz"den önce gelir.	Pozitivizm
7 Tanrı evrendeki her şeyi yaratan ve yönetendir.	Teizm
8 Tanrı evreni yarattıktan sonra kendi hâline bırakmıştır.	Egzistansiyalizm
9 İdeal devlette özgürlük temele alınmalıdır.	Estetik
10 İdeal devlette eşitlik temele alınmalıdır.	Materyalizm
11 Hem sanatta hem de doğada "güzel" konu olarak ele alınmalıdır.	Neopozitivizm
12 Sanat taklittir.	Entüsyonizm
	Sosyalizm

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. • Bilgilerimiz doğuştan gelir.
• Bilgilerimiz sonradan kazanılır.
• Bilgilerimiz hem doğuştan gelir hem de sonradan kazanılır.

Bilgi ile ilgili yukarıdaki ifadelerin ortak yönü hangisidir?

- A) Bilginin kaynağı ile ilgili soruya verilen yanıtlardır.
B) Bilginin aktarılma özelliği vurgulanmaktadır.
C) Bilginin evrenselliği belirtilmektedir.
D) Bilgiye ulaşamayacağının kanıtlarıdır.
E) Doğru bilginin değerinin belirlenmesidir.

2. Dinamik ve canlı bir “oluş” olan doğanın tüm unsurları arasında sürekli etkileşim vardır. Doğanın süregelen olaylarının en temel özelliği, kesintisiz biçimde devam eden akıştır.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisi doğrudur?

- A) Doğal varlıklar birbirinden bağımsızdır.
B) Doğa durağan (statik) özelliktedir.
C) Varlık karmaşık bir yapıdadır.
D) Değişme doğaya aykırı bir durumdur.
E) Varlıkta sürekli değişme vardır.

3. Nesnelere, canlılar gerçektir. Gerçek olan her şey zaman içinde bulunur, değişir, kaybolur. Oysa idea yani düşünceye bağlı varlıklar zamanın dışında kalır, değişmez.

Buna göre aşağıdaki varlık biçimlerinden hangisi gerçektir?

- A) İyi kavramı
B) P sembolü
C) Kedi
D) Üçgen prizma
E) 55 sayısı

4. Kant'a göre deney bilgilerimizin ham maddesini oluşturur, bu maddenin bilgi hâline gelebilmesi için belirli bir kalıba (forma) sokulması gerekir.

Kant'ın bilginin kaynağı ile ilgili görüşüne uygun olan seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğuştan zihinde vardır.
B) Sezgiye dayalıdır.
C) Hem akla hem de deneye dayalıdır.
D) Zihinsel çabalarla ortaya çıkar.
E) Duyuma dayalıdır.

5. Okyanuslarda ortaya çıkacak olan büyük tayfunların yerinin ve zamanının önceden belirlenmesi bilimin hangi özelliği ile ilgilidir?

- A) Nesnelliliği
- B) Tutarlılığı
- C) Yöntemliliği
- D) Öngörüsünün olması
- E) Birikerek ilerlemesi

6. Yeterli sayıda yapılan gözlemler sonucunda araştırılan problemin çözümüne yönelik geçici açıklamalardır.

Yukarıda verilen tanım verilen bilimsel yöntemin aşamalarından hangisine aittir?

- A) Deney
- B) Hipotez
- C) Problem
- D) Teori
- E) Yasa

7. Bir bebek yaptığı eylemlerden sorumlu tutulamaz.

Buna göre bir eylemin ahlaki olmasının ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Herkes tarafından uygun görülmesi
- B) İrade ile gerçekleşmesi
- C) Vicdana bağlılığı
- D) Evrensel olması
- E) Toplum tarafından onaylanması

8. Immanuel Kant, bir davranışın iyi olup olmadığını belirlemeye çalışıyordu. Ona göre iyi bir davranış görev bilinciyle yapılmış olandır, çıkar beklemez ve özgürce. Ona göre bir davranış yalnızca koşulsuz buyruğa uygun gerçekleştiği müddetçe ahlaki ve iyi sayılabilir.

Aşağıdakilerden hangisi koşulsuz buyruğa örnektir?

- A) Yakalanmak istemiyorsan çalmayacaksın.
- B) İşten çıkarılmak istemiyorsan düzgün çalışacaksın.
- C) Cezalandırılmak istemiyorsan kurallara uyacaksın.
- D) Güven sağlamak istiyorsan yardım edeceksin.
- E) İnsanlara yalan söylemeyeceksin.

9. Evrene baktığımızda doğal bir düzen ve amaçlılık görürüz. Her şey, kendi işlevini gerçekleştirecek şekilde en ince ayrıntısına kadar düzenlenmiş ve planlanmıştır. Bilinçsiz evrenin kendi kendini böylesine düzenlemesi mümkün değildir.

Metin, aşağıdaki görüşlerden hangisinin kanıtıdır?

- A) Tanrı'nın varlığı bilinemez.
- B) Maddi evren Tanrı'nın bir parçası değildir.
- C) Tanrı vardır.
- D) Evrende bilinçli bir düzenleyici bulunmaz.
- E) Tanrı yoktur.

10. Lord Acton'un (Lord Akton) "İktidar bozar, mutlak iktidar mutlaka bozar." sözüyle anlatmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Devlet otoritesi ahlaklı davranışı sağlar.
- B) Politika ile ilgilenmeyen kişi yönetimde söz sahibi olamaz.
- C) İktidarın meşruluğu toplumsal kabule bağlıdır.
- D) Devlet düzeni toplumun doğasını bozar.
- E) Yöneticiler ellerinde bulunan gücü keyfi ve sınırsız bir şekilde kullanabilir.

11. Demokrasilerde iktidarın kaynağını akıl ve hukuk oluşturur. Yöneticiler belirli kurallara göre iktidara gelirler, belirli sınırlar içerisinde yetkilerini kullanırlar ve belirli kurallara göre iktidardan ayrılırlar.

Metne göre bir yönetimin demokratik olmasının temel şartı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çoğunluğun yönetimde olması
- B) İktidarı kullanacak olanların halk tarafından belirlenmesi
- C) Yöneticilerin eşit haklara sahip olması
- D) Yöneticilerin kararlarında özgür olması
- E) İktidarların keyfi yönetimden kaçınmaları

12. Huxley (Haksli) özellikle bilgi bakımından Tanrı'nın bilgisinin elde edilemeyeceğini söyler. Ona göre duygularımızın kavrayamadığı şeyler vardır. Bunlar arasında Tanrı ve Tanrı-insan ilgisi de bulunmaktadır. Tanrı duyusal deneyimlerimizin dışında kaldığı ve algılanamadığı için onun var olup olmadığı konusunda bir yargıya varamayız.

Huxley bu görüşleri ile aşağıdaki öğretilerden hangisinin temsilcisi olabilir?

- A) Agnostisizm
- B) Ateizm
- C) Deizm
- D) Panteizm
- E) Teizm

13. Güzel ya da çirkin olan hiçbir şey yoktur. Herhangi bir şeyi çirkin ya da güzel bulan, bir insanın kişisel seçimidir. Doğru bir bilgi olmadığına göre, bilge kişi her konuda yargıdan kaçınmalıdır.

Parçada güzel kavramı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Doğuştan gelir
- B) Yararlı olandır.
- C) Kaynağı deneyimlerdir.
- D) Olgusal olandır.
- E) Bu konuda bilgi edinemeyiz.

14. Cézanne (Sizen) doğduğu kente yakın olan Saint Victoire (Sen Viktor) Dağı'na ilişkin çeşitli tablolar yapmıştır. Dağın resmedildiği bütün tablolar bir araya getirilip sergilense hepsinin farklı özelliklere sahip olduğu görülür.

Buna göre sanat eserlerinin özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğadaki güzellikten farklıdır.
- B) Farklı materyallerden yararlanılır.
- C) Her insanı aynı biçimde etkiler.
- D) Doğayı olduğu gibi yansıtır.
- E) Yaratıcılığa dayandığından öznelidir.

15. Beethoven (Bethovin) işitme engelli olmasına rağmen dünyanın duyduğu en önemli besteyi, eşsiz 9. Senfoni'yi meydana getirmiştir. Bestekâr, piyanonun titreşimini hissetmek için dişlerine kısırdığı çubuğu konsola dayayarak çalışmış ve bu besteyi ortaya koymuştur.

Parçada, sanatın oluşmasındaki temel faktörlerden hangisinin önemi belirtilmiştir?

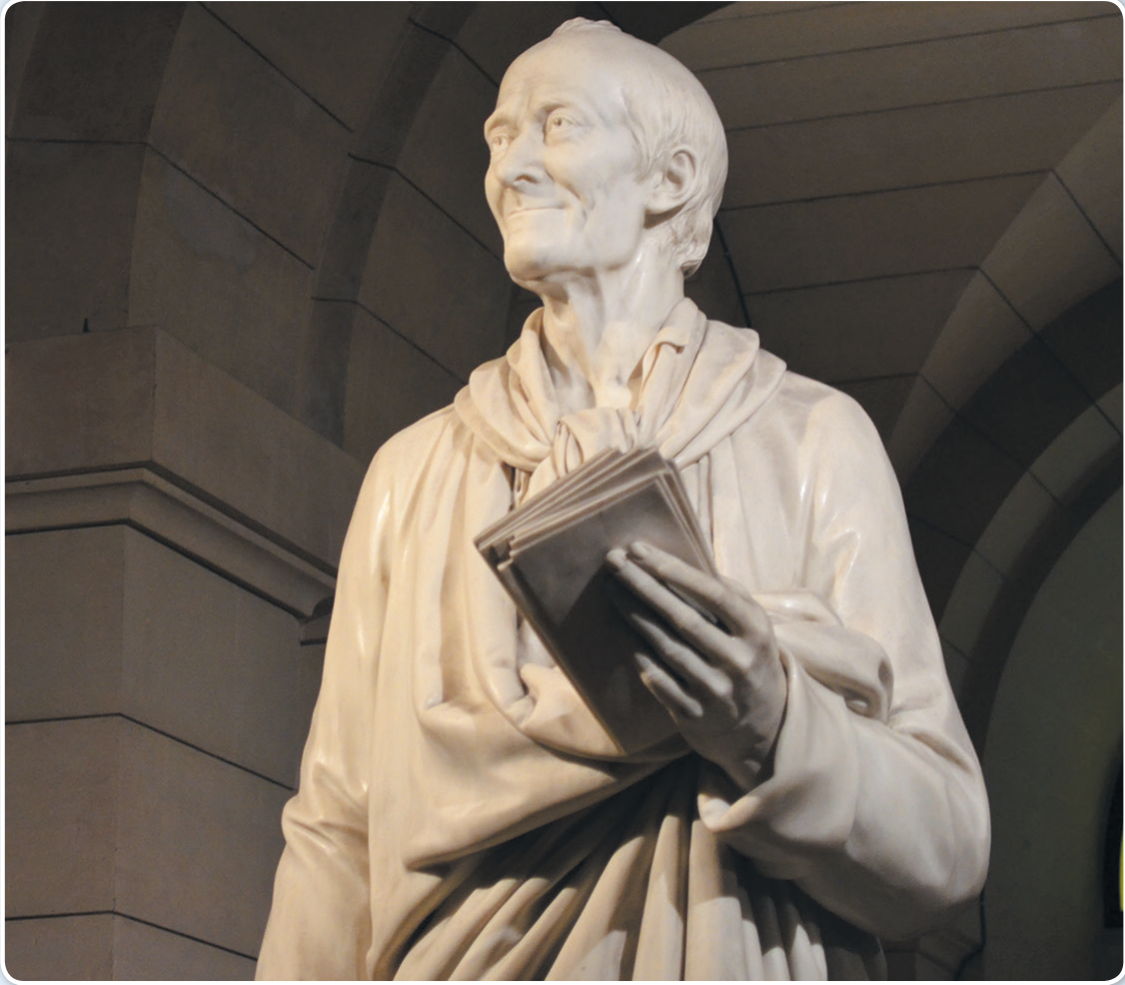
- A) Yaratıcı düşünce
- B) Gelişmiş duyu organları
- C) Uygun fiziksel koşullar
- D) Aşırı duygusallık
- E) Akıl yürütme

16. Aşağıdakilerden hangisi siyaset felsefesinin temel sorularından biri değildir?

- A) Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
- B) Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?
- C) Bireyin temel hakları nelerdir?
- D) İktidarın kaynağı ve meşruiyetin ölçüsü nedir?
- E) İyi davranış nedir?

4. ÜNİTE

FELSEFİ OKUMA VE YAZMA

KONULAR

- ◆ 4.1. FELSEFİ METİN ANALİZİ
- ◆ 4.2. ALTERNATİF GÖRÜŞ GELİŞTİRME
- ◆ 4.3. FELSEFİ DENEME YAZMA
- ◆ 4.4. FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ DİĞER ALANLARDA KULLANMA

TEMEL KAVRAMLAR

• Felsefi Metin • Felsefi Okur - Yazarlık • Metin Analizi • Alternatif Fikir • Felsefi Deneme

4.1. FELSEFİ METİN ANALİZİ

4.1.1. FELSEFİ METİN

Bir filozofun belirli bir felsefe problemini ele alarak onunla ilgili düşüncelerini ortaya koyduğu metin, felsefi bir metindir. Felsefi metinler diğer düşünsel alanların metinlerinden farklı olarak analiz edilmelidir çünkü felsefi metin, genellikle yazarın bakış açısına bağlı olduğundan öznel niteliktedir ve metni okuyan kişide farklı yorumlamaya neden olabilir. Bununla beraber felsefi metinler diğer düşünsel alanlardaki genel ilkelere benzer biçimde analiz edilir.

Metin analizi yapılırken farklı yöntemler kullanılabilir. Bu yollardan biri metni dil ve buna bağlı olarak anlam bakımından analiz etmektir. Bu çalışmada kavramların doğru kullanılıp kullanılmadığı, hangi bağlamda kullanıldıkları ve birbirleriyle bütünlük içinde bulunup bulunmadıkları kontrol edilir.

Metin analizinde kullanılan bir başka yöntem de problemin ortaya konulması, problemi açıklayıcı, destekleyici önerme ve tezlerin tutarlılığını kontrol etmedir. Bu analizde metnin içinde bulunan kavram, tez, antitez, açıklama, eleştiri, akıl yürütme gibi çeşitli unsurlara ayrıştırılır ve bu unsurlar arasındaki bağlantılar ortaya konur.

Felsefi bir metin örneğinde “Metinde hangi felsefi kavramlar geçmektedir?”, “Metinde hangi felsefi problem veya problemler ele alınmaktadır?”, “Felsefi probleme veya problemlere filozofun bakış açısı nasıldır?”, “Kullanılan kavramlar ve savunulan görüşler, güncel sorunların anlaşılması ve çözümlenmesi için nasıl bir katkı sunabilir?” soruları yoluyla analiz ve değerlendirme yapılması sağlanır.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni dikkatlice okuyunuz. Metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Bilgeler, üzerinde sık düşündüğüm bir başka güçlü ilkeyi de benimle paylaştılar. İnaniyorum ki, kendine liderlik etme ve kişisel ustalık yolunda ilerlerken senin için paha biçilmez bir araç olacak. Bir şeylere boş veriyordum gibi hissettiğim zamanlarda bana motivasyon kazandırır. Bu felsefe az ve öz biçimde şöyle ifade edilebilir: Canlılık dolu insanları asla esin duymayanlardan ayıran, daha az gelişmiş kimselerin yapmayı sevmedikleri şeyleri hoşlanmasalar bile yapmalarıdır.

Gerçekten aydınlanmış insanlar, her gün derin mutluluklar yaşayanlar, uzun dönemli tatmin için kısa süreli zevklerden vazgeçmeye hazırdırlar. Böylelikle bilinmezlik bölgesine girmek bir parça sıkıntıyı beraberinde getirir de, zayıflık ve korkularının üstesinden gelirler. Kendilerini her yönde sürekli ve aralıksız geliştiren kaizen bilgeliğiyle yaşamaya kararlıdırlar. Önceden zor gelen şeyler, zamanla kolaylaşır. Onları hak ettikleri tüm mutluluk, sağlık ve refaha ulaşmaktan bir zamanlar alıkoyan korkuları, fırtınada savrulup giden bir korkuluk gibi ortadan kaybolur.

Robin SHARMA

Ferrari'sini Satan Bilge

Sorular

1. Metnin temel kavramları hangileridir?
2. Metinde hangi problem ele alınmaktadır?

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

GERÇEKÇİ DÜŞÜNCENİN KAYNAKLARI

Çok uzak zamanlardan geliyoruz, insan olmanın ancak bir taş yontmak kadar önemli olduğu zamanlardan. İlk el emeği ürünün ortaya çıkışı yalnızca beş yüz bin yıllık olaydır. İnsanın ortaya çıkışıyla ilk el emeği ürünün ortaya çıkışı arasında yalnızca yüz bin yıl bulunduğunu düşünürsek insan olma serüveninin nasıl uzun ve nasıl çetin bir çabaya karşılık olduğunu anlarız. O ilk insandan, henüz tüm doğallığıyla evrende yeni bir yer tutmaya çalışan insandan, evreni bir bütün olarak kavrayabilen, bir bütünde parçaları görebilen, bir parçadan giderek bir bütünü tasarlayabilen az çok gelişmiş insana ulaşmak nasıl git git bitmez bir serüven oldu bizim için. Bugün Descartes'ın havada dolaşan tozları hava atomları sanması ya da Kepler'in gezegenleri meleklerin çektiğine inanması ya da Voltaire'in insanlık bütününe zamanda ve uzamda birbirinden etkileşmez parçaların katışımı sanması bizi güldürebilir. Ancak burada gülmeyi göze almak gülünmeyi göze almaktır biraz da. Tüm çabalarda, tüm insan çabasında çocukluklar ve çelişkiler ileriye geçişlerin itici gücüdür. Kim yanlış yapmamışsa boş adamdır. Yerleşik tembellik yanlışlığa düşme şansına da şanssızlığına da uğramayacak insanlardır. Düşle gelen yanlışları saymazsak uykudaki insanlar yanılmayan insanlardır. Yalanın değil ama yanlışın doğruyu bulmakta bize ne ölçüde yardımcı olduğunu görmek zorundayız. Eskilerin yanlışını çıkarmaksa olsa olsa puan yazdırmayacak bir bilmişlik olabilir.

Bize düşen, tarihimizi, *bizim* tarihimizi tüm canlı oluşumları ve bağlantıları içinde korkmadan ve yılmadan, dönüp dönüp yeniden araştırmaktır. Bu araştırma bize geçmişle ilgili o koca hazineden, o uçsuz bucaksız kalıttan neyin ayıklanabileceğini ya da neyin zaten ayıklanmış olduğunu gösterecektir. Tarihe ayrı ayrı bakışlar onlardan eşsiz, görülmedik değerler çıkarıp getirecektir. Tarihin tutsağı olmadan tarihi sevmek, boş bilimselliklerin darlıklarına sıkışmadan tarihi öğrenmeye çıkmak insan olmanın baş koşulu gibi görünüyor. İnsan olmak şu gün şu dünyada yaşayan bizler için insanlıkla olmaktır. Tarihe tutsak olmaksızın o her kişinin kolayca başarabileceği biraz da eğlenceli bir iştir. Eğlenmek için tarihi seçmek külfetli bir iş bile olsa olmayacak iş değildir. Tarih bizden yalnızca anlaşılmayı bekliyor.

Afşar TİMUÇİN

Düşünce Tarihi
(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metnin temel kavramları hangileridir?
2. Metinde hangi problem ele alınmaktadır?
3. Metnin argümanında kullanılan akıl yürütmelerden elde edilen sonuç önermesi nedir?

Aklınızda Bulunsun

Entelektüel çalışmanın vazgeçilmez iki temel göstergesi metin çözümleme ve deneme yazmadır. Bunlar, öğrencinin metinlerde var olan kavramları ve geliştirilen fikirleri kullanma sürecinde öğrendiği bilgileri kavramsal düşünme becerisini oluşturma ve değerlendirmeye kişisel ve somut bir felsefi çalışma bağlamına oturtmasına yardım eder. Öğrencinin bu süreçte yer alan kavramlar arasındaki ayrımların öğrenilmesi için önerilen metinleri anlamasında, onları analiz etmesinde ve kavramsal olarak düzenli, tutarlı bir söylem oluşturmasında ona yardımcı olur.

4.2. ALTERNATİF GÖRÜŞ GELİŞTİRME

4.2.1. GÖRÜŞLER

Hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan insan, çeşitli görüşler oluşturur. Bu görüşler günlük hayatın yanı sıra bilim, sanat, felsefe ile ilgili de olabilir. Oluşan bu görüşler, hiçbir zaman tek yönlü değildir. Her zaman her görüşün bir alternatifi olur. Eğer bir konuda alternatif görüş ortaya konmak isteniyorsa o konuda mutlaka yeterli bilgi ve deneyime sahip olunması gerekir. Herhangi bir metinden hareketle de alternatif görüş geliştirilebilir. Bunun için “Metinde ileri sürülen görüşler nelerdir?”, “Metinde ele alınan konuya farklı açıdan bakılabilir mi?”, “Metinde geçen görüşün argümanları nelerdir?” sorularına cevap bulmak gerekir.

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyarak verilen soruları cevaplayınız.

SAKLAMAK

Bazı dil bilimciler, dilin iletişim işlevine sıkı sıkıya bağlanıp kalıyorlar; dil, iletişim kurmaya yarar, diyorlar. Yazı tarihçileri ve arkeologlar da aynı ön yargıya sahip: Yazı, aktarmaya yarar. Bu kişiler, yine de hiç şüphesiz yazının zaman zaman (Yoksa her zaman mı?) kendisine emanet edilenleri saklama işlevi de yüklenmiş olduğunu kabul etmek zorundalar.

Yazı, insanlık tarihinde, tanıklık özelliği öne çıkan bir monumentumdur (anıt), var olması okunurluğuna bağlı değildir. Bazı antik yazıtlar, kapı girişlerinde öyle yüksek yerlere yerleştirilmiştir ki kimsenin okuması mümkün değildir. Yazı; yarıklar açar, kazır ve kendini kazır. Kâğıt ya da kil, taş ya da papirüs, yazı tüm bunları kazar, yarar, parçalara ayırır. Yazı bir çatlaktır, bir “tmesis”tir, bir yanılmadır ve yazıdan sonra hiçbir şey aynı kalmaz. Süreklilik kazanması için üzerine oyulan göstergeyi saklamak amacıyla fırınlanan kil, bu göstergeyi sonsuza dek sabitler ama bunu yaparken kendini oluşturan malzemenin üzerinde şifa bulmaz. Yarıklar, çatlaklar açar, kumun üzerine yazı yazan parmak, yalnızlıkları açığa çıkarır ve uzaklaştırır, yalıtır ve canlandırır.

Bu metni “bilgisayara kaydedilen yazının” hüküm sürdüğü bir ortamda tekrar okumak, bir tür coşku yaratıyor ve bilgisayar devriyle bundan önceki bin yılları birbirinden ayıran mesafenin bu yirmi beş yıl süresince nasıl derin bir şekilde kazıldığı anlaşılıyor.

(...)

Roland BARTHES (Rolond Bert)

Yazı Üzerine Çeşitlemeler- Metnin Hazzı

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metindeki temel görüşü belirleyiniz.

.....

2. Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi?

.....

3. Metindeki görüşe katılıyor musunuz?

.....

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

İNSANIN EN TEMEL KAYGISI ÜZERİNE

Hayatta en önemli şey nedir? Açlık çeken bir ülkedeki birine bu soruyu sorarsak cevap “yemek” olacak. Donmakta olan birine aynı soruyu sorarsak cevap “sıcak” olacaktır. Kendini yalnız ve çaresiz hisseden birine soracak olursak cevap mutlaka “diğer insanlarla beraber olmak” olacaktır. Ama bütün bu ihtiyaçlar giderildikten sonra bütün insanların ihtiyacı olan bir şey var mıdır hâlâ? Filozoflar buna “Evet.” diye cevap verirler. Onlara göre insanlar sadece ekmekle yaşayamazlar. Tabii ki bütün insanlar yemek yemelidir. Ayrıca sevilmeye ve ilgi görmeye ihtiyaçları vardır. Aynı zamanda bütün insanların ihtiyacı olan iki şey daha vardır: kim olduğumuzu ve neden yaşadığımızı bilmek.

Jostein GAARDER

Sofie'nin Dünyası
(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metindeki temel görüşü belirleyiniz.
2. Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi? Konuyla ilgili görüşleriniz nelerdir?

Uygulayalım

Aşağıdaki metni okuyup verilen soruları cevaplayınız.

19. yüzyılın sonlarında olimpiyatların yeniden canlanması ile birlikte oyunlar, dünyanın en büyük spor olayı olarak ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası dönemde ise kentlerin küresel alanda bir yer edinmek adına birbirleriyle rekabete girmeleri ile değerlendirildiğinde oyunlar, bir spor faaliyeti olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır. Oyunların ölçeği ve önemi ev sahibi olacak kentin altyapısı ve organizasyonu için büyük tehdit ve fırsatları içermektedir. Olimpiyatlar gibi büyük organizasyonlara ev sahipliği yapmak isteyen kentler olimpiyatları kentsel dönüşümlerinin ve ekonomik gelişmelerinin bir aracı olarak kullanmakta ve bu süreç beraberinde “kazananlar” ve “kaybedenler”ini yaratmaktadır. Bu çalışma, olimpiyatlar ve kentler arasındaki ilişkiye tehditler ve fırsatlar olarak iki yönlü bir bakış açısı ile bakmayı amaçlamaktadır.

Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metindeki temel görüşü belirleyiniz.
2. Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi? Bu konuyla ilgili görüşleriniz nelerdir?

4.3. FELSEFİ DENEME YAZMA

4.3.1. FELSEFİ DENEME

Düşünmenin çok çeşitli biçimlerinden biri yazma etkinliğidir. Bir düşüncüyü kalıcı olarak ortaya koymanın, geliştirmenin en doğru yollarından biri yazmaktır.

Deneme, herhangi bir konuda kişisel görüş ve düşüncelerin dile getirildiği yazılardır. Üslup ve içerik bakımından alabildiğine özgür metinlerdir, bunların hiçbir sınırlaması yoktur. Amaç, okuyucunun anlatılanlar çerçevesinde düşünmesini sağlamaktır. En önemli özelliği ise yazarın kendisi ile konuşur gibi yazmasıdır. Deneme oldukça içten ve doğaldır. Bu ortam içinde yazar fikirlerini yorumlayarak ortaya koyar.

Başta edebiyat olmak üzere çeşitli alanlarda deneme yazılabilir. Felsefe de bu alanlardan biridir. Edebiyat denemelerinde anlatılanların kanıtlanması amacı yoktur. Felsefe denemelerinde ise edebiyat denemelerinden farklı olarak ileri sürülen görüşlerin kanıtlanması gerekir.

Felsefi denemenin bir başka özelliği sorgulayıcı olmasıdır. Metinde sorgulayıcı noktadan hareketle belirli argümanlar çerçevesinde savunulan düşüncüyü temellendirme çabası bulunmaktadır. Ayrıca deneme inandırıcı, düşündürücü, öğretici ve özgün olmalıdır.

Felsefi deneme yazmak, olgunluğa erişmiş bir kişisel bakış açısının kaleme alınmasıdır. Deneme bir yazın türü olarak yazara belli bir serbestlik tanır. Ona fikirlerini ispat etme sorumluluğunu yüklemeyiz. Ancak bir felsefi denemenin bir problem veya problem öbeği etrafında kurgulanmasını, bunun da daha baştan okuyucuya tanıtılmasını zorunlu kılar. Deneme var olan bilgilerin bir özeti veya bilinenin başka bir şekilde ifade edilmesi asla değildir. Felsefi deneme bir anlamda kavramlar arasında daha önce kurulmayan yeni bağlantıların kurulması, yeni bakış açılarının sergilenmesi demektir. Felsefi deneme, farklı kaynaklardan zamanla edinilmiş bilgi, deneyim, çıkarım gibi birikimlerin bütünsellik içerisinde felsefi bağlamından koparılmadan ortaya konulması demektir. **Tutarlılık, yaratıcılık ve özgünlük** bir denemenin başarısının en önemli ölçütleridir.

Felsefi Deneme Yazımına Yönelik Bazı Öneriler

Problemin ortaya konulmasına yönelik çözümlemenin nasıl yapılacağına dair ipuçları, gidiş yolları kısaca açıklanmalıdır.

Yazar amacını belirgin olarak ifade etmelidir. Problem, yöntem ve amaç belirlendikten sonra problem analizi yapılmalıdır.

Düşüncenin kavramsal temelleri, öncülleri belirtilerek argüman oluşturulmalıdır.

Aynı probleme farklı yaklaşımların eleştirisi yapılmalıdır.

Yazar problemi okuyucuya tanıtmakla da yetinebilir, denemeyi bir sonuç paragrafıyla da sonlandırabilir.

Felsefi deneme bir olmuş bitmişlik içermez aksine yeni felsefi problemlerin ortaya çıkmasına, refleksiyona, karşı bir denemenin yazılmasına kapı aralar.

Uygulayalım

Bir yazı türü olarak denemeyi yazın hayatına kazandıran Montaigne'in "Yalnızlık" adlı denemesi aşağıda verilmiştir. Bir felsefi deneme yazma hazırlığı olarak aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

YALNIZLIK

Yalnız yaşamının bir tek amacı vardır sanıyorum; o da daha başıboş, yaşamak. Fakat her zaman buna hangi yoldan varacağımızı pek bilmiyoruz. Çok kez insan dünya işlerini bıraktığını sanır oysaki bu işlerin yolunu değiştirmekten başka bir şey yapmamıştır. Bir aileyi yönetmek bir devleti yönetmekten hiç de kolay değildir. Ruh nerede bunalırsa bunalsın, hep aynı ruhtur; ev işlerinin az önemli olmaları, daha az yorucu olmalarını gerektirmez. Bundan başka saraydan ve pazardan el çekmekle hayatımızın baş kaygılarından kurtulmuş olmuyoruz.

Dertlerimizi avutan akıl ve hikmettir, o engin denizlerin ötesindeki yerler değil.

Ülke değiştirmekle kıskançlık, cimrilik, kararsızlık, korku, tutku bizi bırakmaz.

Ve keder, atımızın terkisine binip bizimle gelir.

Onlar manastırlarda, medreselerde bile peşimizi bırakmaz. Bizi onlardan ne çöller kurtarabilir ne mağaralar ne de bedenimize ettiğimiz işkenceler.

Öldürücü yara bağrımızda kalır.

Sokrates'e birisi için "Seyahat onu hiç değiştirmedii." demişler. O da "Çok doğal çünkü kendisini de beraber götürmüştür." demiş.

Niçin başka güneş, başka toprak ararsın? Yurdundan kaçmakla kendinden kaçarsın mı? İnsan önce içindeki sıkıntıyı dağıtmazsa yer değiştirmek daha fazla bunaltır onu. Nasıl ki yerine oturmuş yükler daha az engel olur geminin gidişine. Bir hastaya iyilikten çok kötülük edersiniz yerini değiştirmekle. Hastalığı azdırırsınız kımıldatmakla, nasıl ki kazıklar daha derine gidip sağlamlaşır sarsıp sallamakla. Onun için kalabalıktan kaçmak yetmez, bir yerden başka bir yere gitmekle iş bitmez. İçimizdeki kalabalık hâllerimizden kurtulmamız, kendimizi kendimizden koparmamız gerek. İnsanın olanak varsa karısı, çocuğu, parası ve hele sağlığı olmalı ama mutluluğunu yalnız bunlara bağlamamalı. Kendimize dükkânın arkasında, yalnız bizim için bağımsız bir köşe ayırıp orada gerçek özgürlüğümüzü, kendi sultanlığımızı kurmalıyız. Orada, yabancı hiçbir konuğa yer vermeksizin kendi kendimizle her gün baş başa verip dertleşmeliyiz. Karımız, çocuğumuz, servetimiz, adamlarımız yokmuş gibi konuşup gülmeliyiz. Öyle ki hepsini yitirmek felaketine uğrayınca onlarsız yaşamak bizim için yeni bir şey olmasın. Kendi içine çevrilebilen bir ruhumuz var, kendi kendine yoldaş olabilir, kendi kendisiyle çekiş dövüş alışveriş edebilir. Yalnız kalınca sıkılır, ne yapacağımızı bilmez oluruz diye korkmamalıyız.

Issız yerlerde kendin için bir evren ol.

MONTAIGNE

Denemeler

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metin felsefi denemenin hangi özelliklerine sahiptir?
2. Metinde felsefi temellendirme nasıl yapılmıştır? Kullanılan argümanın ikna ediciliğini tartışınız.

KUŞKU ÜSTÜNE

Kuşlar arasında yarasa ne ise düşünceler arasında kuşku da odur. İkisi de hep alacakaranlıkta uçarlar. Kuşklarımızı baskı altına almak, hiç değilse gözaltında bulundurmak zorundayız çünkü kafamızı bulandırır, arkadaşlarımızı yitirmemize yol açar; işimizi altüst eder, çığırından çıkarırlar. Kralları zorbalığa, kocaları kıskançlığa; bilge kişileri bocalamalara, kara düşüncelere sürükler kuşku. Gönlümüzün değil, kafamızın bir yetersizliğidir kuşklar çünkü İngiltere Kralı VII. Henry'de örneğini gördüğümüz gibi en yiğit yaradılışlarda bile baş gösterdikleri olur.

Düşünen Adam Heykeli, Rodin Müzesi, Paris/Fransa
(Heykeltıraş: Auguste Rodin)

VII. Henry'den daha kuşkulu, daha babayiğit bir insan olmasın. Bu yaradılıştaki kişilere kuşkunun pek zararı dokunmaz çünkü böyleleri çoğunlukla enine boyuna düşünür, haklı bir neden bulmadıkça bir konuda kuşkuya kapılmazlar. Korkak yaradılışlarda ise kuşku çok kolay kök salar. İnsanı, az bilmek kadar kuşkulandıran hiçbir şey yoktur, onun için kuşkuyu bilgimizi artırmakla yenmeye çalışmalıyız, sürekli içimizde taşımakla değil? Ne istiyor insan? Çalıştırdığı ya da birlikte iş gördüğü kimseleri birer ermiş mi sanıyor? Onların da kendi çıkarlarına bakacaklarını, her şeyden önce kendilerine çalışacaklarını bilmiyor mu? Bu bakımdan kuşklarımızı gidermenin en iyi yolu, bu kuşklar gerçekmiş gibi işlerimizi görmek, yanlışmış gibi dizginlemektir; kuşklarımızdan, kuşku duyduğumuz şey gerçekmişçesine tetikte olmaktan yararlanmalı ancak bundan zarar da görmemeliyiz. İnsanın içinde kendiliğinden doğan kuşklar, sinek vızıltısını andırır ama başkalarınca içimize sokulan, yapay yoldan beslenen, dedikodularla, fısıltılarla uyandırılan kuşklar çok can yakar. Gerçekte böyle bir kuşku ormanına düşen kimsenin yolunu bulabilmek için başvurabileceği en doğru şey, kuşkulandığı kişiyle açıkça konuşmaktır. Böylece hem insan gerçeğin iç yüzünü eskisinden daha iyi öğrenmiş olur hem de karşısındakinin kuşku uyandırabilecek davranışlarından bundan böyle sakınmasını sağlar. Ama bayağı yaradılıştaki kimselere bu yol uygulanamaz çünkü onlar kendilerinden bir kez kuşku duyuldu mu bir daha hiçbir zaman içtenlik göstermezler. İtalyanlar "Sospetto licentia fede."¹ derler, kuşku inancı başından savarmış sanki. Oysa gerçekte kendini haklı çıkarabilmek için inancı körüklemesi gerekir.

Francis BACON

Denemeler

(çev.: Akşit GÖKTÜRK)

¹ Kuşku inancı savar.

Uygulayalım

Tutarlı, sistematik ve ikna edici bir felsefi deneme yazınız. Aşağıda belirtilen yerlere denemenize ait bilgileri yazınız.

Denemenin Başlığı

.....

Denemenin Temel Problemleri

.....

.....

.....

.....

Denemenin Ana Fikri

.....

.....

.....

.....

Denemenin Özeti

.....

.....

.....

.....

.....

Denemenin Kaynakçası

.....

.....

.....

Aklınızda Bulunsun

Denemenizde önceki sayfalarda verilen deneme örneklerinde olduğu gibi argümanınızı temellendirmeye özen gösteriniz.

Başka yazarların fikirlerinden yararlanmışsanız veya alıntı yapmışsanız bunu kaynakçada göstermenin etik bir sorumluluk olduğunu unutmayınız.

4.4. FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ DİĞER ALANLARDA KULLANMA

Felsefenin temel konu ve problemlerinin varlık, bilgi ve değer başlıkları altında toplandığını kitabımızın üçüncü ünitesinde işlemiştik. Şimdi farklı konularda yazılmış bir metni felsefenin varlık, bilgi ve değer alanları üzerinde yorumlamayı sağlayacak bilgilere bakalım.

Metinde geçen kavram ve problemlerin hangilerinin öncelikle ele alınacağı belirlenir. Metin analizi sırasında metinde geçen akıl yürütmelerin doğru kullanılıp kullanılmadığına bakılır. Bu değerlendirmede kitabımızda birinci üniteye işlediğimiz felsefe soruları dikkate alınır. Varlık konusunda "Varlık nedir?" bilgi konusunda "Bilgi nedir?", değer konusunda "İyi nedir?" ve "Güzel nedir?" soruları felsefe sorularından bazılarıdır.

Felsefe sorularıyla metin ele alındığında şu noktalara dikkat edilmesi gerekir:

- Hangi problemlerin metindeki varlık, bilgi ve değer konularıyla ilgili olduğu araştırılır.
- Metinde bulunan problemlerle ilgili düşünce, önerme ve argümanlara bakılır.
- Metinde sorulara verilen cevapların yeni düşüncelere yol açıp açmadığı tespit edilir.
- Metinde sorulara verilen cevapların ikna edici olup olmadığı belirlenir.

Uygulayalım

Aşağıda verilen metinleri okuyup metinlerden hareketle soruları cevaplayınız.

KİM OLDUĞUNUZ ÜZERİNE

Ben kimim? Niçin buradayım? Yapmak istediğim şey bu mu? Çoğu zaman bu üç soruyu sormadan koca bir hayatı yaşar gideriz. Önümüze bir hedef koyarlar ve koşturur dururuz, çoğu zaman niye olduğunu bilmeden...

John Lennon (bir İngiliz müzisyen) "Hayat biz başka şeyler planlamakla meşgulken olagelen şeylerdir." diyor.

Bir gün bakarsınız uzun sandığınız koca bir hayat geçip gidivermiş. (...)

Kendinize hiç sordunuz mu "Ben kimim?" sorusunu? Yeteneklerinizi, hobilerinizi ve başarılı olduğunuz alanları? Bunları sormadığınız sürece üretken bir hayatı, dolayısıyla da mutlu bir hayatı hak etmezsiniz. (...)

"Alice Harikalar Diyarında", bildiğimizin aksine bir çocuk kitabı değildir. Bir matematik profesörü ve aynı zamanda bir rahip olan yazar, bu kitabı dönemin İngiltere'sini eleştirmek için Lewis Carroli takma adıyla yazar. Kitabın başlarında Alice aşağıya düşer ve bir tavşanla karşılaşır. Önünde iki yol vardır, tavşana sorar: "Hangi yoldan gideyim?" Tavşan bugüne değin duyduğum en iyi cevaplardan birini verir:

"Nereye gideceğini bilmiyorsan hangi yoldan gittiğinin hiçbir önemi yok."

Tavşanın diğer yanında bir tavşan da ben olsaydım (evet, bu tür fantezilerim var!), derdim ki:

"Aslında, nereye gideceğini bilmeden daha önemlisi, kim olduğunu bilmen. Kim olduğunu bilirsen, gideceğin yer değiştiğinde ortalıkta dımdızlak kalmazsın ve nereye gideceğini çok daha iyi belirlersin."

Yavru deve annesine sormuş:

- Anne bizim niye hörgücümüz var?
- Çöl sıcaklığında susuzluğa dayanabilelim diye.
- Anne bizim toynaklarımız niye bu kadar geniş?
- Çölde ayaklarımız kuma batmasın diye.
- Anne bizim boynumuz niye bu kadar uzun?
- Çölde uzaktan gelebilecek tehlikeleri görebilelim diye.
- Peki anne, Allah aşkına Hayvanat Bahçesi'nde ne işimiz var?

Ahmet Şerif İZGÖREN

Şu Hortumlu Dünyada Fil Yalnız Bir Hayvandır

Sorular

1. Metinlerde geçen fikirler nelerdir?
2. Metinlerde geçen fikirler nasıl savunulmuştur?
3. Metinlerde felsefenin varlık, bilgi ve değer alanlarına ait hangi konular bulunmaktadır?

Uygulayalım

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Küçük köylerde yaşayan kırsal kesim insanların eline pek az kitap, gazete geçer. Önemli denecek okul eğitimi görmemişlerdir. Bilgilerini ilerletmek için okumak, daha başka kültür etkinliklerinden yararlanmak olanakları yoktur. Buna karşılık durgun yaşayışları içinde uzun uzun düşünebilecek zaman bulurlar. Günlük işleri çabuk biter, uzayan türden işleri genellikle düşünmelerine engel olmaz. Çift süren bir kır insanı, ağır ağır ilerlemelerine adım uydurarak öküzlerini izlerken bir yandan da düşünür. Odun yarar, harman kaldırırken de düşünerek oyalanır. Göğe, suya, karşısındakinin yüzüne bakarken, sesleri dinlerken hep sürdürür bu düşünme alışkanlığını. Bildiklerini hep bu yoldan düşünür düşünür edinir. Yalnız kaldıkça, gün boyu gördüklerini, duyduklarını hatırlar, değerlendirir. Gördüğü bulut yağmurun yakın olduğunu haber verir. Yağmurla ilgili işlerini düzene sokar düşüncesinde. Havanın ne göstereceğini, ne yönde değişeceğini, kestirmeyi çevreye baka baka öğrenmiştir. Konuştuğu bir insanın, sözlerinin bir yerinde yüz çizgilerinin değiştiği gelir gözünün önüne. O sözü söylemekteki gerçek amacının ne olduğunu, o çizgilerden bulup çıkarmakta yanılmaz. Ölümü, yaşamın anlamını, doğruyu yanlış, iyi ile kötüyü, hep böyle yaşlılardan duyduklarıyla kendi yaşadığı olayları karşılaştırarak değerlendirir. Yıpranmamış belleği güçlüdür. Geçmişte duydukları gördükleri ile çok çabuk bağlantılar kurar yeni karşılaştığı olaylar arasında sonuç olarak kendine özgü bir bilgi dünyası edinir, bilgeleşir.

Necati CUMALI, Viran DAĞLAR

Cumhuriyet Kitapları, 2015, İstanbul.

Sorular

1. Metinde geçen fikirler nelerdir?
2. Metinde felsefenin varlık, bilgi ve değer alanları ile ilgili hangi konulara değinilmiştir?

Uygulayalım

Aşağıda verilen metni okuyup, metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Günümüzde teknoloji dünyası yeni bir kavramla tanıştırdı bizi, sanal gerçeklik. Daha önce sanal gerçekliğin (virtual reality) çok yakında hayatımıza gireceği ve sanal gerçeklik gözlüğü takarak sanal dünyaları keşfedeceğimize inanmak mümkün değildi. Bilim ve onun ışığında teknoloji sonunda bize söylenenleri birbir gerçekleştiriyor.

Büyük teknoloji firmaları donanım ve içerik platformlarıyla, sanal gerçeklik ekipmanları ile geleceğin mega teknoloji temasını şimdiden kurma çabasındalar. Şimdilik sanal gerçeklik alanına eğlence ve oyun sektörleri öncülük etse de kullanıcılara canlı yayın kalitesinde sanal gerçeklik deneyimi yaşatan uygulamalar bulunmaktadır. Mesela kullanıcıda tribünde ya da sahada sanki kenar çizgisinin hemen yanında oturuyormuş ve maçı buradan izliyor hissi yaratan basketbol oyunları da bulunmaktadır.

Bu teknoloji aynı zamanda, pek çok farklı mühendislik alanlarının ortak anlayış geliştirmelerini ve işbirliği içinde olmalarını da sağlamaktadır.

Peki, sanal gerçekliğin felsefeyle ilgisi nedir?

Görünen o ki, sanal gerçekliğin tamamıyla hayatımıza girmesi zaman alacak ancak girdiğinde akıllı telefonlardan daha çok ve derinlemesine hayatımızı değiştirecektir. HD (high definition) ve 3D deneyiminden sonra sanal gerçeklik gözlüklerinin üç boyutlu deneyimi, yaşantımız kadar bizim algılarımızı etkileyecektir. Üzerinde mutlak bir uzlaşma olmadığı gibi İlk Çağ filozoflarından Habermas'a kadar çok farklı görüşlerin olduğu gerçeklik ve doğruluk kavramları yeniden ele alınacaktır. Bu özgürlüklerin kullanıcılarının gerçeklik ve doğruluk kavramlarının yeniden tartışılmasına katkı sağlamaları, felsefe problemlerinin yaygınlaşması açısından önemlidir.

www.endustri40.com

(Düzenlenmiştir.)

Sorular

1. Metinde geçen fikirler nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Metinde felsefenin varlık, bilgi ve değer alanları ile ilgili hangi konulara değinilmiştir?

.....

.....

.....

.....

.....

4. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Felsefi metinleri diğer metinlerden ayıran temel özellik nedir?
2. Felsefi metinleri analiz yöntemleri nelerdir? Açıklayınız.
3. Metin analizi ile alternatif görüş geliştirme arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?
4. Ön yargılar felsefenin insana katkısını azaltır mı? Açıklayınız.
5. Çocuklar için felsefe eğitiminin yaygınlaşmasının felsefe açısından etkileri neler olabilir? Tartışınız.
6. "Felsefi denemeler yazarını özgür bırakır." sözünü açıklayınız.
7. Bir metni anlamada kavramları tanımlamanın önemini açıklayınız.
8. Bir felsefi düşüncenin filozofundan bağımsız olamayacağını açıklayınız.

B. Aşağıdaki ifadelerde noktalı yerleri verilen kavramlardan uygun olanlarıyla tamamlayınız (Kavramlara uygun ekler getirebilirsiniz.).

akıl yürütme

öncül

bilgi

refleksif olma

alternatif görüş geliştirme

düşünce

özgünlük

1. Daha önce üzerine düşünülmüş, görüş oluşturulmuş bir felsefi problemin başka bir filozof tarafından yeniden değerlendirilmesi felsefenin özelliği ile açıklanır.
2. Bir metinden yola çıkarak metnin argümanlarından farklı yeni argümanlar geliştirerek metnin zenginleştirilmesi ve metnin yeniden üretilmesine denir.
3. Felsefi denemelerde ileri sürülen iddialar (sav) deney ve gözlemlerle değil, ile kanıtlanır.
4. Mantıksal akıl yürütmelerde her zaman sonuçtan önce gelir.
5. Dil konuşma aracından önce'nin yapı taşıdır.
6. Düşünme zihnin gerçekleştirdiği bir faaliyet (edim) iken bu faaliyetin ortaya çıkardığı ürüne denir.
7. Felsefi denemelerin değerini belirleyen en önemli ölçüt tutarlılığının yanında tür.

C. Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başındaki kutucuğa “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

1. Felsefenin belli bir terminolojisi vardır, bu sebeple felsefe yapmak için günlük dil yeterli değildir.
2. Filozoflar felsefi görüş oluştururken var olan kavramlarla yetinmez, yeni kavramlar üreterek dilin zenginleşmesine katkıda bulunurlar.
3. Felsefi metin analizinde temel problemin felsefenin hangi alanına yönelik olduğunun bilinmesi metnin ana argümanının anlaşılmasını sağlar.
4. Felsefi metin analizinde yazarın bireysel özellikleri ve yaşadığı dönemin özellikleri mutlaka incelenir.
5. Bir felsefi metinde olgusal kanıtlama aranmaz ancak görüşün ikna ediciliği argümanın gücüne bağlıdır.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi felsefi denemenin bir özelliğidir?

- A) Herhangi bir konuda kişisel görüşler dile getirir.
- B) İçerik alabildiğince özgürdür.
- C) İleri sürülen görüşlerin kanıtlanması gerekir.
- D) Hayal gücüne dayalı olmalıdır.
- E) Fikirler ispat edilmek zorunda değildir.

2. Aşağıdakilerden hangisi bir felsefi metin analizinde izlenmesi gereken bir yol değildir?

- A) Metinde geçen kavramlar doğru yazılmalıdır.
- B) Metindeki ana fikir bulunmalıdır.
- C) Metni açıklayacak temel kavramlar bulunmalıdır.
- D) Her metin analizi yönteminde aynı basamaklar izlenmelidir.
- E) Metin çok dikkatli biçimde okunmalıdır.

3. Belirli bir konuda farklı metinleri okuyarak alternatif görüş geliştirmede aşağıdaki sorulardan hangisine cevap aranması beklenmez?

- A) Metinde geçen görüşün argümanları nelerdir?
- B) Metinde geçen görüşün kanıtlanması nasıl sağlanabilir?
- C) Metinde ele alınan konuya farklı açıdan bakılabilir mi?
- D) Metinde geçen temel görüş nedir?
- E) Metinde öne sürülen görüşler nelerdir?

ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAPLARI (30. sayfa)

A.	Öğrencilerin cevapları değerlendirilecektir.					
B.	1. bilgelik sevgisi	2. bilgiyi arayan	3. sorgulayıcı	4. Düşünme	5. evrensel	
C.	1. A	2. C	3. A	4. B	5. C	6. C

2. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAPLARI (55. sayfa)

A.	Öğrencilerin cevapları değerlendirilecektir					
B.	1. felsefi temellendirme	2. özne, yüklem, bağdan	3. önerme	4. tümel, tikel	5. analogi	
	6. kavram	7. gerçeklik, doğruluk	8. tümevarım			
C.	1. D	2. Y	3. Y	4. D	5. D	
Ç.	1. D	2. C	3. E	4. E	5. D	6. D

3. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAPLARI (123. sayfa)

A.	Öğrencilerin cevapları değerlendirilecektir.							
B.	1. Tanrı	2. idealizmin	3. bilginin	4. Empirizme	5. evrensel			
	6. Yasa	7. erdemdir	8. Hedonizm	9. agnostisizmdir	10. panteizmdir			
	11. egemenliktir	12. haktır	13. Platon'a	14. öznel				
C.	1. Nihilizm	2. Materyalizm	3. Rasyonalizm	4. Entüsyonizm	5. Neopozitivizm			
	6. Egzistansiyalizm	7. Teizm	8. Deizm	9. Liberalizm	10. Sosyalizm			
	11. Estetik	12. Mimesis						
Ç.	1. A	2. E	3. C	4. C	5. D	6. B	7. B	8. E
	9. C	10. E	11. B	12. B	13. B	14. E	15. B	16. E

4. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAPLARI (141. sayfa)

A.	Öğrencilerin cevapları değerlendirilecektir.						
B.	1. refleksif olma	2. alternatif görüş geliştirme	3. akıl yürütme	4. öncül	5. düşünce		
	6. bilgi	7. özgünlük					
C.	1. D	2. D	3. D	4. Y	5. D		
Ç.	1. C	2. D	3. B				

SÖZLÜK

- A -

açıklama: Bir olayı, bir durumu çözümlenecek ögeler arasındaki bağlantıyı ortaya koyma.

agnostisizm: Gerçek ve salt varlığın, Tanrı'nın özünün ve temelini bilinemez olduğunu ileri süren görüş, bilinemezcilik.

akademia: Platon'un kurduğu felsefe okulunun adı.

akıl yürütme: Akıl yetisini kullanarak bilinen ya da doğru olarak kabul edilen belirli önermelerden başka önermeler çıkarma, uslamlama.

analoji: İki şey arasındaki ilişkiyi, başka iki şey arasındaki ilişkiye benzetmekle yapılan akıl yürütme.

anlık: 1. Anlama, düşünme gücü, bilme yetisi. 2. Kavramlarla düşünme yetisi.

arkhe: Var olan her şeyin kendisinden çıktığı, ilk neden, ilk ilke ya da ana madde.

aşkın: 1. Varlığını aşan, metafizikte içkin teriminin karşısı. 2. İlgili bulunduğu varlığın gerçekliğini ve gücünü aşmış olmak.

ateizm: 1. Tanrıtanımazlık. 2. Tanrı'nın varlığını kabul etmeyen görüş.

- B -

betimleme: Somut gerçekliği içinde bir nesnenin kendine özgü belirtilerini elden geldiğince tam ve açık seçik biçimde göz önüne serme.

bilgi: Öznenin amaçlı yönelimi sonucunda, özneye nesne arasında kurulan ilişkinin ürünü olan şey.

birincil nitelikler: Algıdan bağımsız, bir anlamda nesnelere kendilerinde taşıdıkları objektif nitelikler.

bilinç: İnsanın kendisi, yaşantıları ve dünya üzerindeki bilgisi; aynı zamanda da düşünme ve kendini tanıma yeteneğidir.

- C -

cins: Aynı özelliğe, özdeş bir karaktere sahip olan, nesnelere oluşan ve en az iki türü ya da alt sınıfı bulunan sınıf.

- Ç -

çelişik: Çelişkiler içeren bir söylem; biri ötekinin değillenmesi olan terimler; ikisi birden aynı anda doğru ya da aynı anda yanlış olamayan, biri olumlu, diğeri olumsuz iki önermeden biri için kullanılan sıfat. Zorunlu olarak, yani mantıksal tanım gereği her zaman yanlış olan önerme.

çıkarım: Bir cümle, yargı ya da önermenin başka bir cümle, yargı ya da önermeden türetilmesi

- D -

değer: Ahlak felsefesinde eşyaya ya da olguya; belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik.

deneşim: Genel olarak özneyle dış dünyadaki varlıklar arasındaki bağıntı ya da karşılıklı etki, canlı organizma ile çevresi arasındaki ilişki.

dedüksiyon: Tek tek olaylardan genel yargılara ulaşmada kullanılan akıl yürütme yöntemi.

determinizm: Evrende olup biten her şeyin bir nedensellik bağlantısı içinde gerçekleştiğini, fiziksel evrendeki ve dolayısıyla da insanın tarihindeki tüm olgu ve olayların mutlak nedenlerine bağlı olduğunu ve nedenleri tarafından koşullandığını savunan anlayış.

diyalektik: Akıl yürütme yoluyla ve karşıtlıklardan geçerek araştırma ve doğrulamaya ulaşma.

diyalektik materyalizm: Asıl varlığın madde olduğunu, bu maddenin hareket hâlinde bulunduğunu, maddenin bu hareketinin mekanik bir hareket olmayıp tez, antitez ve sentez üçlü adımlarıyla gelişen diyalektik bir hareket olduğunu kabul eden görüş.

dogma: Doğruluğu sınanmadan benimsenen ve bir öğretinin ya da ideolojinin temeli yapılan iddia.

dogmatizm: 1. Genel olarak kimi öğretilere en küçük bir eleştiriye yer vermeden, kişisel eğilimlere dayanarak körü körüne inanma; onları sorgusuz sualsiz bir biçimde benimseme. 2. Epistemolojide insan zihninin varlığın kendisinin ve varlığın ilk nedenlerinin nesnel bilgisine sahip olabileceği iddiası.

doğrulanabilirlik ilkesi: Önergelerin bilimsel anlam taşıyıp taşımadığını belirlemeye yarayan ilke.

duyum: Bir duyu organının uyarılmasıyla oluşan durum.

düalizm: İki ayrı ve birbirine indirgenemeyen varlık ilkesi olduğunu öne süren öğretisi, ikicilik.

- E -

egoizm: Kendi çıkarlarını yaşamın mutlak ilkesi yapan anlayış.

egzistansiyalizm: İnsanın varoluşuyla doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı büyük bir güçle vurgulayan, iradesi ve bilinci olan insanların, irade ve bilinçten yoksun nesnelere dünyasına fırlatılmış olduğunu öne süren felsefe okulu.

epistemoloji: 1. Bilgi felsefesi. 2. Bilginin kaynağı, sınırları, ölçütü, değeri ile ilgili sorunları ele alan felsefe dalı.

empirizm: Bilginin kaynağının yalnızca deney olduğunu öne süren yaklaşım, deneycilik.

entüsyonizm: Sezgiyi bilginin temeli olarak gören, her türlü bilginin ve dolayısıyla da bilgeliğin açıklık ve kesinlik veren, doğrudan ve aracısız kavrayışa dayandığını öne süren görüş, sezgicilik.

epokhe: 1. Şüphelerde hiçbir şeyin kesin olarak bilinemeyeceğinden hareket eden ve yargıda bulunmamak gerektiğini belirten kavram. 2. Yargısızlık, yargı vermeme tutumu.

estetik: Sanat ya da güzellik alanında söz konusu olan değerleri konu alan felsefi disipline verilen ad.

etik: Ahlak felsefesi. Ahlaksal olanın özünü ve temellerini araştıran, kişisel ve toplumsal yaşamdaki davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalı.

- F -

fatalizm: Her şeyin bir yaratıcı tarafından önceden belirlenmiş olduğunu savunan görüş, yazgıcılık.

fenomen: En genel anlamı içinde bizi çevreleyen dünyada duyar aracılığıyla algıladığımız herhangi bir nesne, algılanan şey.

fenomenalizm: Bilginin fenomenlerin bilgisiyle sınırlı olduğunu; bilince gördükleri şekliyle fenomenlerin bilinebileceğini; gerçekliğin kendisinin, bilinçten bağımsız olan varlığın, kendinde şeylerin hiçbir şekilde bilinemeyeceğini öne süren bilgi görüşü.

- G -

gerçeklik: 1. Bir var olma tarzı. 2. Gerçek olarak var olan şeylerin tümü.

görelî: Bir başka şeye bağılı olan, bir başka şeye göre olan.

- H -

hedonizm: Yaşamda gerçekten ve bizzat kendisi için istenen tek şeyin ahlak alanındaki en yüksek değer ve en yüksek iyunin haz olduğunu savunan öğretî, hazcılık.

hukuk devleti: Bütün eylem, işlem ve faaliyetlerinde hukukun genel ilkelerine bağılı kalan ve meşruiyetini de hukuka olan bu mutlak bağılılıktan alan modern devlet.

hümanizm: 1. Kavramın en geniş anlamında insanın değer ve saygınlığına, insan olmaya , insanlığa dayanan felsefe. 2. Eski Yunan kültür ve mirasının yeniden canlandırılması düşüncesi.

- İ -

idea: Ezeli-edebî doğa ya da öz, doğru ve kesin bilginin nesnesi, duyularımızla algıladığımız şeylerin, nesnelere yetkinlik örneğı.

idealizm: Tinsel tasarımlara doğa ve deney karşısında öncelik tanıma, deneysel gerçeklikteki nesnelere idelerle açıklama eğilimi varlığın zihinden bağımsız olmadığını dile getirme akım.

ideoloji: Politik ya da toplumsal bir öğretî meydana getiren ve siyasi ya da toplumsal eylemi yönlendiren düşünce, inanç ve görüşler sistemi.

irade: Eylemleri arzu, niyet ve amaçlara göre kontrol altında tutabilme ve belirleyebilme gücü; kişinin belli eylem ya da eylemleri gerçekleştirmede sergilediğı kararlılık.

- K -

kaos: Evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu.

kategori: 1. Bir nesneye yüklenen nitelik. 2. İçinde sözün ya da varlığın kendini gösterdiği kalıplar.

kozmoloji: 1. Evrenin oluşumunu ve yapısını inceleyen bilimsel ve felsefi öğretî. 2. Evren bilimi.

kozmos: Canlı, iyi ve düzenli bir bütün olarak evren.

- L -

liberalizm: Yönetimde, özgürlüğü temele alan öğretî.

logos: Söz, düşünce, kavram, akıl, bilgi anlamları taşıyan; Herakleitos'tan beri felsefenin temel kavramlarından biri.

- M -

materyalizm: Asıl varlığın madde olduğunu savunan görüş, maddecilik.

metafizik: Varlığın ilk temelleri, nasıl oluştuğu, özü ve anlamı hakkındaki öğretilerin genel adı.

mimesis: 1. Taklit, yansıtma. 2. Sanatın taklit olduğunu ileri süren yaklaşım.

misticizm: Açıklanamayan doğaüstü gerçekleri Tanrısal sezgi yoluyla yaşama.

monoteizm: Tek tanrının varlığına duyulan inanç, tek tanrıcılık.

- N -

nihilizm: Her türlü bilgi olanağını yadsıyan, kendisinden kuşkulandırmayan hiçbir şeyin olmadığını ileri süren yaklaşım, hiççilik.

nominalizm: Tümel kavramların yalnızca nesnelere adları olduğunu söyleyen görüş, adcılık.

- O -

obje: 1. Öznenin dışında bulunan ve onun bilmesine konu olan. 2. Nesne.

objektif: 1. Nesneyle ilgili, nesneyle belirlenen. 2. Bizim dışımızda, herkesin gözlemine açık. 3. Nesnel.

olanak: Bir şeyin olabilir oluşu, belli koşullarda gerçek olabilecek olan.

olasılık: Bir şeyin olabilme, gerçekleşebilme durumu olabilirliği, gerçekleşme ihtimali.

olgu: Olmuş olan, gerçek olan, gerçekleşmiş olan. Dilden, düşünceden bağımsız olarak ortaya çıkan oluşum.

ontoloji: Var olan olarak var olanı sırf var olması açısından inceleyen, var olanın yapısına ilişkin bilgi ortaya koyan görüş, varlık bilimi.

- Ö -

ödev ahlakı: Kant'ta ahlaki eylemde bulunmayı, ahlak yasasına uygun olarak gören, bunun da ödevden dolayı yapılmasının uygun olduğunu öne süren öğretisi.

öndeyi: Eldeki önermelerden ya da yasalardan geleceğe ilişkin bir önermenin türetilmesi.

özdeşlik ilkesi: 1. Bir şeyin kendisiyle özdeş olduğunu dile getiren mantık ilkesi. 2. Bir şey neyse odur.

- P -

panteizm: Doğa ile Tanrı'yı özdeş kılan öğretilerin genel adı, tüm tanrıcılık.

paradigma: Bilim insanının dünyaya bakışını belirleyen, ona feomenleri açıklama olanağı veren model, kavramsal çerçevedir.

pozitivizm: Araştırmaları olgulara, gerçeklere dayayan, metafizik açıklamaları yararsız ve kurumsal olarak olanaksız gösteren, deneyle denetlenmeyen soruları "sözde soru" olarak niteleyen görüş, olguculuk.

pragmatizm: Doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ve başarılarıyla değerlendiren felsefi öğretisi, faydacılık.

politeizm: Çok sayıda tanrıya inanma, çok tanrıcılık.

- R -

rasyonel: Akla dayanan, akla uygun.

rasyonalizm: Doğruluğu duyularda değil, akılda bulan öğreti, akılcılık.

realizm: İnsan zihninden bağımsız bir gerçekliğin var olduğunu savunan bir yaklaşım, gerçekçilik.

refleksif düşünce: Zihnin kendisine, kendi üzerine dönme edimine verilen ad. Kendine dönük düşünce.

- S -

sensüalizm: 1. Bilgilerin yalnızca duyumlardan geldiğini, duyu algılarına dayandığını savunan görüş, duyumculuk.

sentez: Bir bütünün parçalarını bir araya getirme.

septisizm: Gerçekliğin özüne ilişkin bilginin imkânsız olduğunu, kesin ve doğru bilgiye erişmenin mümkün olmadığını savunan görüş, şüphecilik.

s sofist: Antik Yunan felsefesinde insan üzerine felsefeyi konu edinen, bilginin göreceli olduğunu savunan gezici öğretmen.

spiritüalizm: Evrenin ruhsal bir temele dayandığını ileri süren öğretilerin genel adı.

süje: Bilmek için nesneye yönelen, onu düşünen olarak nesnenin karşısında yer alan, özne.

- T -

tasavvuf: Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlığın birliği görüşüyle açıklayan düşünce.

teizm: Var olan her şeyin yaratıcısının Tanrı olduğuna dair inanç.

teori: Belli gerçekleri açıklama, yorumlama ya da belirleme biçiminde ortaya çıkan; olayları, deneyimleri yalnızca düşünce ile kurulmuş temeller üzerine oturtan ama olaylara egemen olarak yeni olguları bulma yolunu gösteren bilimsel öğreti, kuram.

töz: Var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan varlık.

- V -

vahiy: 1. Bir düşünce ya da buyruğu Tanrı'nın seçtiği kişiye bildirmesi. **2.** Bu biçimde bildirilen buyruk.

- Y -

yeni pozitivizm: Felsefeyi öncelikle bilimin önermelerinin anlamını açıklama çabası olarak gören yaklaşım.

- Z -

zorunlu varlık: Varlığı hiçbir şeye bağlı olmayan, varlığı kendisinden olan ve yokluğu imkânsız olan, Tanrı.

KAYNAKÇA

- Acar, Ö. Cumhuriyet Gazetesi, (5 Ocak 2010), Kavşak Köşesi, s.10.
- Ajdukiewicz, K. (1994). *Felsefeye giriş*. (A. Cevizci, Çev.) Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Akarsu, B. (1970). *Ahlak öğretileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Akarsu, B. (1987). *Çağdaş felsefe*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Altun, E. (2019). *Nasrettin Hoca Fıkraları Derleme* Ankara: Bilgi Yayınevi
- Anday, M. C. (1970). *Göçebe denizin üstünde*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aristoteles. (2011). *Poetika*. İstanbul: Say Yayınları.
- Arslan, A. (2002). *Felsefeye giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ felsefe tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bacon, F. (1998). *Denemeler*. (A. Göktürk, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2006). *Yazı üzerinde çeşitlemeler*. (Ş. Demirkol, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Batuhan, H. (1995). *Bilim ve şarlatanlık*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Batuhan, H. (1998). *Uğur felsefe öğreniyor*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Birand, K. (1987). *İlkçağ felsefe tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Bochenski, J. M. (1996). *Felsefe düşünmenin yolları*. (K. Dinçer, Çev.) Ankara: Bilim-Sanat Yayınları.
- Bolay, S. H. (2004). *Felsefeye giriş*. Ankara: Akça Yayınevi.
- Brehier, E. (1966). *Bugünkü felsefe konuları*. (M. Toprak, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi*. (1986). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Catheart, T., Klein D. (2015). *Platon, bir gün kolunda bir ornitorenk ile bara girer*. İstanbul: Aylak Kitap.
- Cevizci, A. (1996). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Ekin Yayınevi.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cumalı, N. (2015). *Viran dağlar*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çotuksöken, B. (2001). *Felsefeyi anlamak*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Çotuksöken, B. (1994). *Felsefi söylem nedir?*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Çotuksöken, B. (1998). *Kavramlarla felsefeye bakmak*. İstanbul: İnsancıl Yayınları.
- Çüçen, K. (2001). *Bilgi felsefesi*. Bursa: ASO Kitabevi.
- Çüçen, K. (2012). *Felsefeye giriş*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Descartes, R. (1993). *Metot üzerine konuşma*. (M. Karasan, Çev.) Ankara: MEB Yayınları.
- Eco, U. (1999). *Gülün adı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Gaarder, J. (1995). *Sofi'nin dünyası*. (G. Kutat, Çev.) İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gökberk, M. (2011). *Değişen dünya, değişen dil*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gökberk, M. (1979). *Felsefenin evrimi*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Gökberk, M. (1999). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Düşünce tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (1979). *Felsefe ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heimsoeth, H. (1986). *Felsefenin temel disiplinleri*. (T. Mengüşoğlu, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hegel. (2008). *Hegel'in tarih felsefesi*. (A. Yardımlı, Çev.) İdea Yayınevi.
- Hilav, S. (1975). *100 soruda felsefe el kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Hızır, N. (1976). *Felsefe yazıları*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- İmam-ı Gazâlî. (1974). *İhyau ulumü'd-din*. (A. Serdaroğlu, Çev.) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- İzgören, A. Ş. (2010). *Şu hortumlu dünyada fil yalnız bir hayvandır*. Ankara: Elma Yayıncılık.
- Kant, I. (2006). *Dünya yurttaşlığı amacına yönelik genel bir tarih düşüncesi*, (D. Özlem ve G. Ateşoğlu, Haz.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kavanoz, Ersavaş, S. (2017). *Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Etkileri*. Bursa: Ulutağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. C.36 s. 2 ss.5773

- Kefeli, İ., Kara. U. (2008). *Çocukta Felsefî ve Eleştirel Düşüncenin Gelişimi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 41 Sayı: 1
- Kranz, W. (1984). *Antik felsefe*. (S. Baydur, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1979). *Çağın olayları arasında*. Ankara: Şiir ve Tiyatro Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. (1968). *Felsefeye giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Montaigne. M. (1992). *Denemeler*. (S. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.
- Özlem, D. (2004). *Etik ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- (2004). *Mantık*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Platon. (2004). *Devlet*. (S. Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Reichenbach, H. (2000). *Bilimsel felsefenin doğuşu*. (B. Yıldırım, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Russel, B. (1970). *Felsefe meseleleri*. (H. Örs, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sartre, J. P. (1984). *Yazınsal denemeler*. (B. Onaran, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Seyfettin, Ö. (2005). *Perili köşk*. İstanbul: Elips Kitap.
- Sharma. R. (2005). *Ferrari'sini satan bilge*. İstanbul: GOA Basım Yayınları.
- Tarancı, C. S. (1993). Otuz beş yaş-bütün şiirleri. (A. Bezirci, Der.). İstanbul. Can Yayınları.
- Theodor, W. A. (1999). *Boyun eğme*. (K. Şahin, Çev.). Deffer Yayınları.
- Topdemir, G. (2009). *İbni Sina*. İstanbul: Say Yayınları.
- Türkçe sözlük*. (2011). Ankara: TDK Yayınları.
- Türkçe yazım kılavuzu*. (2012). Ankara: TDK Yayınları.
- Uygur, N. (1971). *Felsefenin çağrısı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yetkin, S. K. (1979). *Estetik ve Ana Sorunlar*. İstanbul. İnkılap ve Aka Yayınevi.
- Yıldırım, C. (1998). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Weber, A. (1998). *Felsefe tarihi*. (H. Vehbi Eralp, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.

Genel Ağ Kaynakçası

- Erişim tarihi: 16.05.2019 https://www.researchgate.net/profile/Serafettin_Erten/publication/328450577_bilgi_toplumunda_elestirel_dusunmenin_gerekligi, (Sayfa: 25)
- Erişim tarihi: 16.05.2019 <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/metin-munir/diyojen-buyuk-iskender-e-ne-dedi--1545313/>, (Sayfa: 28)
- Erişim tarihi: 16.05.2019 <https://www.haberturk.com/yasam/haber/923830-cocuklara-citir-citir-felsefe-dersleri>, (Sayfa: 50)
- Erişim tarihi: 23.03.2021, <https://hgm.uab.gov.tr/haberler/turksat-5a-nin-yorungesine-yolculugu-devam-ediyor?PageSpeed=noscript>, (Sayfa: 70)
- Erişim tarihi: 16.05.2019, <https://www.aksehir.bel.tr/fikralar.pdf>, (Sayfa: 77)
- Erişim tarihi: 16.12.2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bilim_ve_teknoloji/383309/Savur_dan_Nobel_e..._Prof_Dr_Aziz_Sancar_kimdir_.html (Sayfa: 79)
- Erişim tarihi: 16.12.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/prof-arzu-oguza-buyuk-onur-40041947> (Sayfa: 81)
- Erişim tarihi: 16.12.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cevre-icin-2-milyar-dolar-butce-ayirdi-40008387> (Sayfa: 93)
- Erişim tarihi: 16.12.2018, <http://www.math.columbia.edu/~woit/wordpress/?p=563>, (Sayfa: 103)
- Erişim tarihi: 16.05.2019 <https://www.ogu.edu.tr/files/birimduyuru/2bf6b03b-c2e6-4f47-8604-845f08457fea/201172095230.pdf> (Sayfa: 114)
- Erişim tarihi: 16.05.2019 www.izmimod.org.tr/egemim/59/26-29.pdf (Sayfa: 121)
- Erişim tarihi: 16.05.2019 https://www.academia.edu/38204589/OL%C4%B0MP%C4%B0YAT_OYUNLARI-NIN_EV_SAH%C4%B0B%C4%B0_KENT.pdf, (Sayfa 133)
- Erişim tarihi: 16.05.2019 <https://www.endustri40.com/sanal-gerceklik-virtual-reality/>, (Sayfa 140)

GÖRSEL KAYNAKÇA

Sayfa	Link
11	Yayınevi ressamı.
13	https://i.pinimg.com/736x/37/a8/13/37a813a0a84f82d79ce2bc64fd0be156.jpg https://www.laphamsquarterly.org/contributors/solon
15	http://www.andalan.es/wp-content/uploads/1.kant-shooting.jpg http://www.famousphilosophers.org/philosophers/karl-jaspers.jpg http://admin.biyografya.com/_docs/photos/86673ca8045d406cddb7a8447af3e4c.jpg https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/42/ulken-hilmi-ziya-1.jpg http://www.farabi.sakarya.edu.tr/timthumb.php?src=http://www.farabi.sakarya.edu.tr/sites/farabi.sakarya.edu.tr/image/alfarabi.jpg&w=750 http://www.biyografya.com/biyografi/17788 http://aktiffelsefebursa.org/wp-content/uploads/ibn-i.jpg
18	Yayınevi ressamı.
26	https://aaspot.net/images/2017/05/roger-bacon.jpg
27	https://www.biography.com/.image/t_share/MTE5NDg0MDU1INDAyNDgxMTY3/erasmus-21291705-1-402.jpg https://www.kisaozet.net/isaac-newton-hayati-kisaca/
28	http://www.senbilidiye.com/diyojenin-buyuk-iskender-ile-yasadigi-muthis-diyalog/
60	https://bit.ly/39sbhn9
62	https://www.biography.com/people/alfred-north-whitehead-9529782
79	http://i.hurimg.com/i/hurriyet/75/750x422/5b430bc95379ff3230684999.jpeg
94	https://d3d00swyhr67nd.cloudfront.net/w1200h1200/NPG/NPG_NPG_225.jpg https://bit.ly/2POoHms http://uninomade.net/tenda/nietzsche-segundo-camus/ https://www.the-tls.co.uk/s3/tls-prod/uploads/2017/10/Sartre.jpg
106	https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/iste_anayasa_paketi https://grandtourofthemiddlingsort.files.wordpress.com/2011/12/img_9895.jpg
109	https://www.thefamouspeople.com/profiles/images/protogoras-2.jpg
110	https://bit.ly/3u8ZX7n https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/06/01/adam-smithin-solculugunu-kavramak/ https://i.pinimg.com/236x/d2/d4/18/d2d418d4ebce86ba5ea7b819528cd22b.jpg
111	https://pp.vk.me/c5389/g32014746/a_08e6e521.jpg
115	https://bit.ly/3ubBOxi https://bit.ly/3wq7QaK https://bit.ly/3u9M9cT https://bit.ly/3fugvCN https://bit.ly/3cEcvxW
117	https://bit.ly/3fCqO7M

Shutterstock Kaynakça

Sayfa	Link
6	1059981530
6	191789948
7	120684655
8	782965420
10	191789948
12	93842260
15	157506239
15	202409776
32	1059981530
57	120684655
58	83707744
59	124004644
59	283555583
59	317959253
59	521188888

Sayfa	Link
60	262734242
71	1134129647
84	661886722
84	131070461
84	166249130
84	447245437
84	61192609
84	80006368
88	417223954
90	76995184
91	157082213
99	57436693
100	351128261
102	680100832
103	96973319

Sayfa	Link
112	151766555
117	416625592
120	268717379
120	374016886
120	407157085
122	112618610
122	1266541114
122	630016367
129	782965420
136	530594917

Shutterstock görselleri www.shutterstock.com adresinden telif ücreti ödenerek satın alınmıştır.

Kitapta kullanılan ve kaynakçada belirtilen bütün Genel Ağ kaynaklarına 26.03.2021 tarihinde erişilmiştir.